

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНИЙ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИК ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

О.М. ОЛІЙНИК

**ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ**

Навчально-методичний посібник

Кам'янець-Подільський
2017

ББК 74.580.226+74.100я73

П 78

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
Протокол №9 від 24 квітня 2017 року*

Рецензенти:

*Миронова С. П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка.*

*Дуткевич Т. В., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка.*

*Кирик Л. В., завідувач Кам'янець-Подільського дошкільного
навчального закладу №21*

Олійник О. М.

**Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного
навчального закладу : навч.-метод. посіб. / О. М. Олійник –
Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. – 163 с.**

Організація театралізованої діяльності з дітьми забезпечує життя дитини в світі краси, гри, казки, музики, фантазії, творчості.

Поняття творчої активності дітей дошкільного віку розглядається у форматі розвитку креативності, дитячої творчості. Завдяки театралізованій діяльності діти розвиваються духовно, відбувається становлення їхніх характерів, особистості в суспільстві. Введення дошкільника в складний світ людських емоцій, виховання емоційної чутливості, культури емоційної поведінки формує необхідну життєву компетентність дитини природним шляхом. Матеріали практичного характеру підсилюють важливість наукових висновків, обґрунтовують значимість упровадження їх у практику роботи.

У посібнику представлено науково-теоретичну інформацію та практичні напрацювання щодо організації театралізованої діяльності у дошкільному навчальному закладі. Для студентів денної та заочної форми навчання вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації.

УДК373.2:37.091.12:005.963.5(07

5.8)

ББК

74.580.226+74.100я73

© Олійник О. М.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА КЕРІВНИЦТВО ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЮ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	9
1.1. Роль театрального мистецтва і театралізованої діяльності у формуванні особистості дошкільника.....	9
1.2. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	11
1.3. Педагогічне керівництво організацією театральної діяльності. види театральної діяльності та їх характеристика.....	15
1.4. Гра драматизація, як засіб розвитку акторських здібностей у дітей.....	25
1.5. Поліфункціональне використання театралізованої діяльності у режимі дня.....	33
1.6. Особливості організації театрального гуртка у дошкільному навчальному закладі.....	36
РОЗДІЛ 2. РОЗВИВАЛЬНЕ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	40
2.1. Театрально освітній простір - необхідна передумова формування творчої дитини.....	40
2.2. Використання медіатехнологій в процесі театральної діяльності з дітьми дошкільного віку.....	48
2.3. Коректне впровадження інформаційних технологій в процесі організації театральної діяльності дітей.....	58
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	62
3.1. Розвиток емоційної сфери дітей засобами театральної діяльності.....	62
3.2. Формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.....	66
3.3. Розвиток емпатії дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої діяльності.....	76
3.4. Підтримка обдарованості дитини у процесі театральної діяльності.....	86
РОЗДІЛ 4 . СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ.....	92
4.1. Елементи театральної педагогіки в професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу.....	92
4.2. Педагогічна сумісність і педагогічне сприймання.....	96
4.3. Шляхи формування режисерських умінь вихователя дошкільного навчального закладу.....	100
4.4. Розвиток мобільності та формування ігромайстерності в процесі професійної	

підготовки майбутнього педагога дошкільної освіти.....	105
4.5. Інформаційне коло підготовки вихователів дошкільного навчального закладу до здійснення театралізованої діяльності.....	112
ВИСНОВКИ.....	123
ДОДАТКИ	
Додаток 1. Модель організації театралізованої діяльності в ДНЗ.....	125
Додаток 2. Зразки нетрадиційних видів театру.....	126
Додаток 3. Театрально-ігрове середовище ДНЗ.....	142
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ.....	149
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	160

ПЕРЕДМОВА

Сучасне сьогодні все частіше піднімає питання про те, що необхідно використовувати всі наявні педагогічні ресурси для ефективного розвитку дитини. Сучасна педагогічна наука, що дивиться на освіту як на відтворення духовного потенціалу людини, має в своєму розпорядженні різноманітні сфери освітньої дії на дитину. Сфера мистецтва розглядається як простір, сприяючий формуванню соціально-естетичної активності особистості. На думку сучасних учених, що досліджують проблеми дошкільної освіти, розкриттю внутрішніх якостей особистості і самореалізації її творчого потенціалу найбільшою мірою сприяє синтез мистецтв. Цей погляд на виховання дитини зробив актуальною проблему освіти і виховання дошкільників засобами театрального мистецтва, як могутнього синтетичного засобу розвитку їх творчих здібностей (Л. Выготский, Б. Теплов, Д. Менджеріцкая, Л. Артемова, Е. Трусова, Р. Жуковська, Н. Карпінська).

Проблема розвитку творчості і творчих здібностей дітей хвилювала в різні часи не тільки відомих педагогів, але й дослідників, мислителів, філософів, науковців. Якщо говорити про творчість дитини, слід наголосити, що діти найчастіше не створюють щось зовсім нове, але створення, відкриття суб'єктивно нового для дитини вже є проявом творчості. Робота не за шаблоном, не за зразком є також показником розвинутих творчих здібностей. Творчість є одним із засобів підвищення емоційного тону особистості, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції, а головне – актуалізації позитивної гами переживань, яка супроводжує ефективну працю, переживання радості від зробленого, досягнутого, почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі й творчих здібностях.

На думку С. Рубінштейна, творчість – це діяльність людини, яка створює нові матеріальні та духовні цінності, які в свою чергу, мають

суспільну значимість. Звичайно, елементи новизни, які дошкільнята вносять у свою діяльність, мають досить відносний характер, проте вони є передумовою динамічності тих знань, якими володіє дитина. З розширенням цих знань з'являється можливість більш високого рівня прояву новизни, оригінальності. Розвиток творчості в дошкільників є важливим тому, що людина, яка вміє творчо мислити, в нестандартних ситуаціях завжди знайде вихід, такій людині буде легше адаптуватися в житті. Швидкі темпи розвитку сучасного суспільства, впровадження нових технологій – усе це потребує докорінних змін у системі управління виробництвом, використання виробничих ресурсів із врахуванням творчих можливостей особистості. Лише творча особистість, спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. Тому забезпечення кожній людині можливості використання свого творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань освітніх закладів. Стратегічною метою дошкільної освіти є розвиток життєвої компетентності дитини, спрямування її на творчість і самореалізацію. Реалізація завдань розділу «Креативний розвиток» за програмою «Українське дошкільля» забезпечує розвиток творчих здібностей дітей, їхньої уяви, самостійності у втіленні задуму, пошуку шляхів його реалізації тощо. Для цього пропонується залучення дітей до різноманітних видів роботи: інсценування, драматизація твору з його творчим переосмисленням, втілення творчого задуму в образотворчу діяльність, виготовлення виробів із різноманітних матеріалів, етюди, пантоміми, пошуково-дослідницька діяльність під час ознайомлення дітей з природою тощо. Все це дає великий поштовх для розвитку творчості дитини, у якій розвивається творча уява й проявляється вміння створювати нове, своє.

Мистецтвом театру є органічний синтез музики, танцю, живопису, риторики, акторської майстерності, та поєднує в єдине ціле засоби виразності, що наявні в арсеналі окремих мистецтв, тим самим, створює умови для виховання цілісної творчої особистості, сприяє здійсненню мети сучасної освіти. Театр - це гра, диво, казка! Дитинство кожного з нас проходить в світі ролевих ігор, які допомагають дитині освоїти правила і закони дорослих людей. Кожна дитина грає по-своєму, але всі вони копіюють в своїх іграх дорослих, улюблених героїв, прагнуть бути схожими на них: на красуню Забаву, пустотливого Буратіно, добру Дюймовочку. Ігри дітей можна розглядати як імпровізовані театральні постановки. Дитині надається можливість побувати в ролі актора, режисера, декоратора, бутафора, музиканта. Виготовлення бутафорії, декорацій, костюмів дає привід для образотворчої і технічної творчості дітей. Діти малюють, ліплять, шують, і всі ці заняття набувають сенсу, як частини загального задуму, такого, що хвилює уяву дітей. Особливе значення в дитячих освітніх установах можна і потрібно приділяти театралізованій діяльності, максимально урізноманітнювати види дитячого театру, так як вони сприяють:

- ✓ сформувати правильну модель поведінки у сучасному світі;
- ✓ підвищити загальну культуру дитини, залучати до духовних цінностей;
- ✓ знайомити дітей з дитячою літературою, музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, обрядами, традиціями;
- ✓ удосконалювати навички втілювати в грі певні переживання, спонукати до створення нових образів, спонукати до мислення.

Крім того, театралізовану діяльність, що є джерелом розвитку відчуттів, глибоких переживань дитини, розвиває емоційну сферу дитини, примушуючи співчувати персонажам, співпереживати розіграваним подіям. Найкоротший шлях емоційного розкріпачення

дитини, зняття замкнутості, навчання відчуттю і художній уяві - це шлях через гру та фантазію. «Театралізована діяльність, є невичерпним джерелом розвитку відчуттів, переживань і емоційних відкриттів дитини, залучає її до духовного багатства.

З театральною діяльністю тісно пов'язано і вдосконалення мови, оскільки в процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловів, непомітно активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мови, інтонаційний лад. Нова роль, особливо діалог персонажів, ставить дитину перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися. У дитини поліпшується діалогічне мовлення, граматична будова, активно розвивається та поповнюється словник. Беручи участь в театралізованій діяльності, діти знайомляться з навколишнім світом у всьому його різноманітті, через образи, фарби, звуки. Правильно поставлені питання примушують їх думати, аналізувати, робити висновки і узагальнення, сприяють розвитку розумових здібностей. Любов до театру стає яскравим спогадом дитинства, відчуттям свята, проведеного разом з однолітками, батьками і педагогами у незвичайному казковому світі.

Для ефективної організації театралізованої діяльності педагоги мають бути компетентними та розмежовувати театральну-педагогічну термінологію. Цей вид діяльності вимагає від дітей: уваги, кмітливості, швидкості реакції, організованості, вміння діяти, підкоряючись певному образу, перевтілюючись в нього, живлячи його життям. Чарівний світ театру розкриває таємні дверцята нашої душі, дає поштовх до буянства творчості, випрямляє думку. Кожна дитина – актор. Шедеври класики допомагають розкрити таланти, виховують та розвивають акторські здібності.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА КЕРІВНИЦТВО ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЮ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

1.1. РОЛЬ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА І ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Мистецтво театру здавна супроводжує людство, організовує дозвілля людей різного віку, виховує всебічно розвинену особистість. Його значення визначають специфічними особливостями театрального мистецтва.

Відомо, що театр – синтетичне мистецтво, яке здійснює різносторонній вплив на сприйняття глядача за допомогою акторського виконання, пластичного, кольорового, образотворчого й музичного рішення. Театр – наочна форма художнього відображення життя, оскільки ідею та образ актор розкриває перед глядачами, присутність яких вирізняє сценічне мистецтво від решти видів мистецтв.

Театр – це мистецтво дійства, яке притаманне всім видам і жанрам театрального мистецтва, це мистецтво колективної творчості, бо над виставою працює великий колектив – режисер, художник, композитор, актор, гример, костюмер тощо.

Театр – найбільш демократичний вид мистецтва для дітей, що дозволяє вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології пов'язані з формуванням естетичного смаку; моральним вихованням; розвитком комунікативних якостей особистості; вихованням волі, розвитком пам'яті, уяви, мови; створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру.

Театральна вистава розкриває перед дитиною весь світ засобами мудрої та вічної казки, розкриває творчі здібності особистості, а найголовніше, виховує справжню людину

Значення театралізованих ігор та театралізованої діяльності полягає в:

- усвідомленні власного «Я». Формування особистісних моральних якостей (віра у власні сили), подолання недоліків (невгамовності, неорганізованості);
- високому рівні естетичного виховання (синтез музики, танцю, пластики, мовлення, зображувального мистецтва);
- позитивому впливі на емоційну сферу дитини, що акумулює життєву мудрість, оптимізм і енергію;
- розширенні знань дітей про навколишній світ;
- розвитку психічних процесів: уваги, пам'яті, уяви;
- розвитку різноманітних аналізаторів: зорового, слухового, мовно-рухового;
- активізації мовного словника, удосконаленні звуковимови та зв'язного мовлення;
- правильному формуванні емоційно-вольової сфери;
- розвитку творчої, пошукової активності і самостійності;
- закладенні основ почуття колективізму.

Театралізована діяльність - це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, вона виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості.

У театралізованій діяльності реалізуються потреби дитини у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе - через відтворення різних образів.

У відвертому, щирому ставленні до художнього образу, втіленні його у різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо-

естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певнізнання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання.

1.2. ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аналіз проблеми розвитку творчих здібностей визначається змістом, який вкладається вдане поняття. Дуже часто в буденній свідомості, творчі здібності ототожнюються зі здібностями до різних видів художньої діяльності, з умінням красиво малювати, складати вірші, писати музику.

Що таке творчі здібності насправді? Очевидно, що дане поняття тісно пов`язане з поняттям «творчість», «творча діяльність». Творчість визначається як діяльність людини, яка створює нові матеріальні і духовні цінності, що володіють новизною і суспільною значущістю, тобто в результаті творчості створюється щось нове, чого не існувало раніше.

Очевидно, що поняття, яке ми розглядаємо, тісно пов`язане з «творчою діяльністю». Під творчою діяльністю ми розуміємо таку діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове, – предмет зовнішнього світу або побудова мислення, що приводить до нових знань про світ, або відчуття, що відображає нове відношення до дійсності.

Якщо уважно розглядати поведінку людини, її діяльність у будь-якій області, то можна виділити два основні види вчинків. Одні дії людини можна назвати **відтворюючими** або **репродуктивними**. Такий вид діяльності тісно пов`язаний з нашою пам`яттю і його суть полягає в тому, що людина відтворює або повторює вже раніше створені і вироблені прийоми поведінки і дії. Окрім репродуктивної діяльності в поведінці людини присутня **творча діяльність**, результатом якої є не відтворення вражень, що були у його досвіді або

діях, а створення нових образів або дій. Отже, в загальному вигляді визначення творчих здібностей виглядає таким чином, творчі здібності - це індивідуальні особливості, якості людини, які визначають успішність виконання творчої діяльності різного роду. Оскільки елемент творчості може бути присутнім у будь-якому виді людської діяльності, то справедливо говорити не тільки про художні творчі здібності, але і про технічні творчі здібності, про математичні творчі здібності тощо.

Творчість дітей в театральній-ігровій діяльності виявляється в трьох напрямках: (які можуть об'єднуватися)

- ✓ **творчість продуктивна** (ствір власних сюжетів або творча інтерпретація заданого сюжету);
- ✓ **виконавська** (мова, рухи) - акторські здібності;
- ✓ **оформлювальна** (декорації, костюми тощо).

З психологічної точки зору дошкільне дитинство є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці діти надзвичайно допитливі, у них є величезне бажання пізнавати навколишній світ. Становлення компетентності дитини в різних сферах художньої діяльності, готовності до гри-драматизації здійснюється в сім'ї, за підтримки батьків і в педагогічному процесі ДНЗ. Багато батьків несправедливо вважають, що дитячу геніальність неможливо розвинути, вони наївно припускають, що геніями тільки народжуються. Можливо, в цьому і є якась частка правди, але хто знає, скільки навколо нас дітей, чия талановитість прихована, і щоб дати поштовх її розвитку, потрібно лише звернути на дитину увагу і допомогти їй! На нашу думку, в нагоді педагогам стане модель організації театралізованої діяльності в дошкільному закладі у форматі забезпечення театральній-ігрового середовища. *(Додаток 1)*

Вчені довели, що для розвитку творчих здібностей дитини просто необхідна відповідна атмосфера, та своєріднерозвивальне середовище.

Дуже важливо ще в ранньому віці виявити потенційні можливості і здібності дитини і направити їх у потрібне русло. Багато батьків нехтують висловлюваннями вчених, здебільшого покладаючись на саморозвиток дитини. Дитячі психологи розробляють спеціальні серії ігор, що сприяють розвитку творчих здібностей підростаючого покоління. В їх число входять як традиційні набори для маленьких художників — книжки-розмальовки, вправи зі змішування і підбору кольорів тощо, так і зовсім недавно створені ігрові «Навчалочки», підбрані з урахуванням психологічного розвитку дитини дошкільного віку. Для початку необхідно проаналізувати загальні здібності дитини, та по можливості, виявити в них творче начало. Але робити це потрібно в ігровій формі, збуджуючи в самому малюку інтерес до всього що відбувається. Тільки таким чином ми зможемо домогтися позитивних результатів.

Виявлення творчих здібностей у дитини. Це може прозвучати як якийсь вкрай необхідний експеримент, що вимагає певного часу і сил. Потрібно постаратися сприйняти сам процес гри просто як допомогу. Так, ви саме допомагаєте своїй дитині! У чому? Може бути, у вашому хлопчику росте майбутній Елвіс Преслі або Ілля Рєпін? Можливо, у вашій чарівній дівчинці закладено все для того, щоб вона стала другою Аллою Пугачовою або Любов'ю Орловою? Ви всього лише дасте необхідний поштовх, що сприяє прояву і розвитку в дитині зачатків геніальності. І повірте, геніями дійсно стають!

У старшому дошкільному віці значно зростають фізичні можливості дітей: рухи стають більш координованими і пластичними, тривалий час вони можуть переживати певний емоційний стан, готові аналізувати його, виражати. Діти 7-го року життя відрізняються здатністю встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями і явищами, розумінням причини поведінки і вчинків героїв літературних творів, самостійною діяльністю дітей по організації театралізованих

ігор. У дітей старшого дошкільного віку спостерігається самостійніший і колективний характер гри, діти самостійно обирають літературну основу спектаклю, іноді самі складають колективний сценарій, комбінуючи різні сюжети, розподіляють обов'язки, готують атрибути, декорації.

До 5-ти років діти здатні до повного перевтілення, свідомого пошуку сценічних засобів виразності для передачі настрою, характеру, стану персонажа, уміють знаходити зв'язки між словом і дією, жестом та інтонацією, самостійно додумують роль та входять в неї, додають їй індивідуальних рис. Провідну роль починають грати особисті відчуття, емоції, переживання. У дитини виникає бажання керувати виставою, бути режисером. Основне завдання педагога - активізувати і розвивати індивідуальні особливості і можливості кожної дитини.

Театралізовані ігри приносять величезну користь для естетичного та духовного виховання, становлення характеру дитини, прищеплення їй найкращих рис, утвердження себе в суспільстві.

Окремі епізоди казок викликають співчуття до героя, скажімо, до зайчика, якого вигнала лисиця. З'являється бажання допомогти, заступитися.

Радість залучення до духовної культури народу, країни, людства, щастя відчувати себе причетним до цієї культури, відкриття в собі самому світу прекрасного – виховне значення всього цього важко переоцінити. А.Сухомлинський любив повторювати «Тримаючи в руках скрипку, людина не здатна скоїти поганого». Завдання театрального мистецтва вкласти таку скрипку в душу дитини і допомогти заграти на ній.

Що ж таке театр у житті дитини?

- ✓ По-перше, це свято – яскраві вогні рампи, оплески, вітання, посмішки, побажання, квіти.

- ✓ По-друге, розвиток пізнавальних інтересів, удосконалення їх психічних процесів, розширення світогляду та мовленнєвого спілкування.
- ✓ По-третє, це усвідомлення власного «Я» та можливість самовираження особистості. Тут формуються особистісні моральні якості, долаються недоліки; сором'язливим, невпевненим у собі дітям театр допомагає зняти нервову напруженість, подолати сумніви щодо себе, повірити у власні сили, невгамовних та неорганізованих навчає витримки.
- ✓ По-четверте, це високий рівень естетичного виховання, адже він поєднує в собі вплив музики, танцю, пластики, мовлення, зображувального мистецтва. Позитивно впливає на емоційну сферу дитини, він акумулює життєву мудрість, оптимізм, енергію.

З огляду на викладене можна сміливо стверджувати, що в організованій театральній діяльності педагогу необхідно забезпечити дитині активну позицію, стимулювати її творчі здібності, формувати інтерес до пізнання навколишнього світу і себе в ньому. Дорослий має стати партнером у грі, взірцем для наслідування, носієм моральності.

1.3. ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРІВНИЦТВО ОРГАНІЗАЦІЄЮ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ВИДИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Значне місце у професійній майстерності вихователя дошкільного закладу посідає саме творча діяльність, імпрровізація, вміння зацікавити дитину, активізувати її пізнавальні процеси та сприяти творчій діяльності малюка. Безперечно вихователь, відіграє важливу роль у становленні дитячої особистості, творчої та неповторної. Недарма у практиці роботи, ми часто можемо чути вислів: «у творчого вихователя – творчі діти». Характерні ознаки такого педагога: яскраво виражений

інтерес дорослих до ігор дітей; здатність до «ігрової позиції» у взаємодії з вихованцями; широка опора при керівництві театральньо-ігровою діяльністю на мотивацію дітей до гри, надання переваги опосередкованим методам взаємодії, схильність до жарту, здатність «заразити» своїм оптимізмом передусім дітей; чуйність до настрою дітей, їх реакцій на ігрові дії; емпатія; високий рівень соціально-психологічної спостережливості; опора при оцінюванні перш за все на поведінку дитини, успіхи дитини в ігровій діяльності [8, с. 43].

У подальшому імпровізація стає для дошкільників основою розігрування різних ситуацій, а музика — супроводжує дії героїв. Після проведеної роботи в дітей може з'явитися бажання збільшити кількість персонажів, тобто грати не уривки з п'єси, а всю виставу. У зв'язку з цим виникає ряд запитань: як краще зіграти виставу, як побудувати мізансцени, які використовувати декорації, яку дібрати музику, костюми тощо. Тому на початку постановки таких вистав дорослий бере на себе роль режисера, а його помічником може бути один з активних дітей. Завдання ж дорослого полягає не в тому, щоб просто перенести п'єсу на сцену, а в тому, щоб «вдихнути» в неї життя, тобто сприяти прояву ставлення кожного учасника до побаченого. Роботу над виставою вихователь може поділити на **три репетиційні періоди**, як це роблять актори в справжньому театрі: **«застольний»**, **«у вигородці»**, **«на сцені»**. Розглянемо детальніше всі періоди роботи.

«Застольний» період або робота «за столом». На початковому періоді роботи над п'єсою «за столом» дошкільників емоційно ознайомлюються з її **змістом**. Одна з головних умов — емоційне ставлення дорослого до того, що читається. Вихователю не можна нав'язувати власні оцінки, ставлення до прочитаного. Треба надати дітям нагоду самостійно висловлюватись, проявляти емоційну активність. Розглядаючи з дітьми ілюстрації, особливу увагу необхідно приділяти аналізу емоційних станів персонажів, які зображені на

картинках («Що з ним?», «Чому він плаче?» та ін.). Разом з вихователем дошкільники колективно обговорюють образи п'єси, конфлікти, стосунки між персонажами (*Всі діти групи отримують свою роль. Особливо треба вміти заохотити дітей на другорядні ролі.*) У цей час вихованці підшуковують потрібні інтонації, жести, манеру поведінки героїв, починають робити перші проби в пошуках майбутніх сценічних образів, працюють над текстом, тобто ведеться індивідуальна робота з вивчення слів героїв/

Робота «у вигородках». На другому етапі роботи вихователь з дітьми розробляє колективно **мізансцени**, які допомагають їм зрозуміти сутність стосунків героїв. Дошкільники вчаться розташовуватися на сцені в той чи інший момент вистави, спільно перевіряють, чи підходить запропонована мізансцена для них, чи справляє вона очікуваний ефект. Крім того, обговорюються опорні точки композиції на сцені: відповідно розставлено меблі, інші виразні деталі декорацій. Обговорюються також альтернативні пропозиції вихователя-режисера за мізансценами. Така участь дітей у створенні мізансцен розвиває чуття композиції, кожна дитина вчиться грати в ансамблі, враховуючи манеру виконання інших учасників вистави. Виділені положення становлять собою визначений алгоритм у підготовці й організації будь-якої дитячої вистави. Поряд з головними героями завжди є необхідність виділити дітей, які беруть участь у масових сценах. Присутність цих дітей важлива на всіх репетиціях, а також засвоєння ними сюжету вистави, характерів дійових осіб тощо. Це теж є своєрідним набором правил сценічної діяльності, які засвоюють діти, що дозволяє їм «стати на підміну», переходити на перші ролі. Педагог має суворо стежити, щоб своєю акторською активністю й розкутістю не пригнітили несміливу дитину, перевтілюючи її лише в глядача. Як і в справжньому театрі, в дитячій виставі виділяють групу «художників». До неї можуть увійти діти, які

добре малюють, люблять майструвати. З ними проводять бесіди про п'єсу, сюжет, характери дійових осіб; обговорюється, які декорації, костюми будуть потрібні для вистави. А відтак діти роблять ескізи окремих сцен, костюмів, а після колективного обговорення обирають кращі. Доречно, якщо **«диригент»** також присутній на всіх репетиціях, бере сам безпосередню творчу участь у пошуках місця музики в тексті п'єси, спільно з музичним керівником добирає музику, яка має супроводжувати виставу. Подальша робота з «оркестром» (*гра на сопілках, бубнах та ін.*) здійснюється під безпосереднім керівництвом музичного керівника та «диригента»: звертається увага на загальний темп виконання, правильну передачу ритмічного малюнка тощо.

Репетиції на «сцені». Завершальний етап роботи над виставою це — репетиції на «сцені» всієї вистави (*«прогони»*). Перед початком кожної репетиції дітям пропонують виконати ряд дій, які пов'язані з життям дійових осіб, наприклад: «Зайчик стрибає», «Ведмідь їсть мед», «Лисичка причепурюється» тощо. Бажано, щоб на репетиціях дошкільники були в костюмах. За кілька репетицій вони «обживають» костюм, тобто вчаться в ньому ходити, сидіти, лежати, бігати. Дітям пропонують вивчити себе в костюмі перед великим дзеркалом, програти в костюмі роль перед ним. Отже, костюм є для «актора» ніби своїм, звичайним і зручним. І якщо дотримуватися цього правила, то в подальшому, коли дитина буде виступати вже перед глядачами, вона не буде відволікатися на деталі костюма, а буде почувати себе впевнено та комфортно. Поступово дітей підводять до однієї-двох генеральних репетицій із використанням музики, декорацій і всієї атрибутики. (*Багато репетицій проводити не можна, тому що це гра, і не слід її ототожнювати з театром у повному сенсі цього слова*). І, нарешті, **прем'єра**. Напередодні вистави група «художників» малює афішу, а також квитки, які в день вистави продає «касир». Можна зробити програми з дружніми шаржами на дітей-акторів. По-

справжньому театрално матимуть вигляд фотографії акторів-дітей на стінах «фойє». Стільці в музичній залі розставляють як у залі для глядачів. Панує особлива, хвилююча, урочисто-збуджена, «прем`ерна» атмосфера, бо зараз розпочнеться вистава. Почавши роботу зі створення умов для самостійної театралізованої діяльності з міні-вистав, вистав за сюжетами знайомих казок, у подальшому можна підійти до постановки музичних казок. Під час репетицій дошкільникам подобається дивитись гру дорослих. Вони стають більш дисциплінованими, організованими, підтягнутими, стараються якомога краще виконати свої ролі та водночас можуть критично оцінити гру дорослих. У роботі з підготовки **музичних номерів** важлива роль належить музичному керівнику, який розучує індивідуальні й групові музичні номери як з дітьми, так і з дорослими. Перш ніж діти будуть виконувати пісню, з ними уточнюють, що вони хочуть висловити цією піснею, про що мають розповісти, чим вона їх захоплює, що головне в словах пісні, яку думку треба передати слухачам. Далі музичний керівник працює з дітьми над зрозумілою, чіткою вимовою слів під час виконання пісні, вчить їх зосереджуватися при музичному вступі тощо.

Така робота свідчить, що зміни в формуванні театралізованої діяльності в дітей у бік її зростання відбуваються, якщо вихователь здійснює цілеспрямовану та систематичну роботу, сам проявляє творчість і вчить цього дітей. При цьому він організовує роботу у такий спосіб, щоб постійно враховувались індивідуальні здібності кожної дитини, її інтерес, сформованість певних умінь і навичок, які необхідні для прояву творчості.

На початковому етапі проведення цієї роботи вихователю належить провідна роль. У подальшому збільшується частка непрямого керівництва вихователя в коригуванні, поглибленні та розвитку театрално - ігрової діяльності.

Отже, використання цієї методики забезпечує суттєве просування дітей в рівні знань про театр і розвитку емоційного ставлення до різних видів театрального мистецтва, в рівні сформованості вмінь організовувати виставу й брати участь в ній. У результаті цілеспрямованого педагогічного впливу дошкільниці підходять до усвідомлення театру як особливої установи, який виявляє суттєвий вплив на людину.

Помітна загальна зміна емоційного ставлення до мистецтва театру: діти виявляють стійкий інтерес до театральної діяльності, прагнення до перевтілення, вміння доцільно застосовувати образні та емоційні засоби виразності тощо.

Під час сприймання театрального видовища дитина є глядачем, у театралізованій грі вона – творець, актор, режисер; при підготовці театральної вистави – глядач, актор, сценарист, декоратор залежно від прийнятої ролі.

Однією з важливих складових театралізованої діяльності є театралізована гра. В багатьох дослідженнях театралізовані ігри класифікуються по способу реалізації сюжету.

Непредметні ігри (ігри-драматизації), в яких діти самі знаходяться в образі діючої особи і виконують взяті на себе роль.

Предметні ігри (ігри-інсценізації), в яких діючими особами є визначені предмети (іграшки, ляльки лялькового театру, настільного, пальчикового тощо).

Гра-драматизація – це синтетичний вид діяльності дошкільників. Виникнення її можливе при наявності у дітей міцних знань літературного тексту, навичок виразного читання, вміння адекватно рухатись, використовувати свою міміку та жести, вміння створювати ігрове середовище, добираючи необхідні атрибути.

Ігри-драматизації – це відтворення сюжету літературного твору власними діями виконавцями ролей, використання ними засобів

виразності – інтонації, міміки, пантоміми. Драматизація відбувається на основі особистих дій виконавців ролей.

Ігри-драматизації поділяються за способами зображення:

- ✓ драматизації з пальчиками (з ляльками бі-ба-бо);
- ✓ драматизація як гра самої дитини;
- ✓ імпровізація – за даною чи обраною темою дитина створює образ за допомогою висловів, міміки, пантоміми;
- ✓ ігри-інсценізації – це всі види театрів. Тут дитина не є дійовою особою, вона створює сцени, веде ролі іграшкового персонажу, діє за нього.

Існують такі різновиди театралізованих ігор:

1) Настільні театралізовані ігри.

- ✓ **Театр іграшок.** В цьому театрі використовуються найрізноманітніші іграшки – фабричні і саморобки, з природного і будь-якого іншого матеріалу. Тут не потрібно обмежувати політ фантазії, головне, щоб іграшки і поробки стійко стояли на столі і не створювали перешкод при переміщенні.
- ✓ **Театр картинок.** Всі картинки – персонажі і декорації потрібно зробити двосторонніми, так як необхідні повороти, а щоб фігурки не падали, потрібні опори, які можуть бути досить різноманітними, але обов'язково достатньо стійкими. Це забезпечується правильним співвідношенням ваги чи площини опори з висотою картинки. Чим вище картинка, тим більше чи вагоміше потрібна площина опори. Дії іграшок і картинок в настільному театрі обмежені. Використовуються і декорації (2-3 дерева – це ліс, зелена тканина – галявина).

2) Стендові театралізовані ігри.

- ✓ **Стенд книжка** – використовується для ігор типу подорожей, щоб відобразити динаміку, послідовність подій за допомогою ілюстрацій, що змінюють одна одну. Закріплюють на нижній

частині дощечки. На верхній розміщується транспорт, на якому здійснюється подорож. По ходу транспорту ведучий перегортає листки стенд-книжки, демонструючи різні сюжети, зустрічі, які трапляються на шляху.

- ✓ **Фланелеграф** – картинки показують на екрані. Утримує їх щеплення фланелі, якою зтягнуті екран і зворотня сторона картинки. Замість фланелі на картинки можна наклеювати і шматочки наждачного паперу. Малюнки необхідно підбирати разом з дітьми, це викликає у них величезне задоволення. Можна використовувати і природний матеріал. Різноманітні по формі екрани дозволяють створювати «живі» картинки, які зручно демонструвати всій групі дітей. Цей вид ігор дозволяє зобразити масові сцени, наприклад «переліт птахів».
- ✓ **Тіньовий театр** – тут необхідний екран з напівпрозорого паперу, виразно вирізані чорні плоскі персонажі і яскраве джерело світла за ними, завдяки якому персонажі відтіняються на екрані. Дуже цікаві зображення отримують за допомогою пальців рук, наприклад, можна зробити гусака, зайця, сердитого індика. Але дуже важливо супроводжувати показ звучанням. Щоб показувати сценку з деякими персонажами одночасно, необхідно встановити внизу екрану планку, на якій можна прикріпити фігуру. Наприклад, спочатку тягне дід ріпку, закріпити фігуру на планці і виводити бабу і т.д. Фігури потрібно розміщувати вниз екрану, щоб тіні були чіткішими. Театр тіней добре використовувати під час дозвілля.
- ✓ **Пальчиковий театр** – це ігри-розваги, ігри-потіхи, казки, різні інсценівки, які супроводжуються показом ляльок, що одягаються на пальці і діють за персонажа, зображення якого на руці. В ході гри дитина рухає одним або двома пальцями, проговорюючи текст, переміщуючись за ширмою. Можна обходитись і без ширми і зображувати дії, переміщуючись вільно по кімнаті. З допомогою

цього виду театру можна показати одночасно декілька персонажів. Наприклад, у казках «Ріпка», «Вовк і семеро козенят», «Гуси-лебеді» тощо. Казки і інсценівки в яких багато персонажів можуть показувати двоє-троє дітей, які розміщуються за ширмою.

- ✓ **Ляльковий театр** – для вистав характерне вільне поєднання різних типів ляльок, а також різних прийомів і засобів – все це підпорядковано виявленню специфіки мистецтва. Вистава переносить дітей у чарівний світ, де все казкове – реальне і фантастичне. З великою радістю вони зустрічають ляльок, сприймають їх так, ніби це живі істоти, з цікавістю спостерігають за їх діями. Діти люблять, коли герої вистави стрибають, говорять, виконують різні рухи. Це викликає в них жваву реакцію, яскраве емоційне ставлення до дійових осіб і прагнення стати безпосереднім учасником подій. Чим старші діти, тим більше вони цікавляться сюжетами інсценівок, стосунками між дійовими особами, їхніми успіхами та невдачами. Тому ляльковий театр використовується не тільки як розвага для дітей, але й як засіб виховання високих моральних якостей та позитивних рис характеру. Пропонуємо деякі ідеї створення нетрадиційних видів театру.

До лялькових театрів відносять такі театри як:

- ✓ **театр Петрушок** – це спектаклі за участю спеціальних ляльок, у яких тулуб пустий (сорочка, рукавичка), що одягається на руку. Рух її голови здійснюється за допомогою рухів пальців, кисті руки. Ляльки звичайно діють на ширмі, за якою ховається ляльковод. Якщо лялька дуже велика для дитячої руки, то в голову можна вставити два пальці замість одного. Треба вкоротити рукава ляльки, щоб дитячі пальці входили в патронки рук.

- ✓ **театр маріонеток** – ляльки, які рухаються за допомогою ниток, що відходять від усіх рухомих частин персонажу (рук, ніг, голови) і сходяться вгорі на хрестовині.
- ✓ **театр естрадної ляльки** – це великі ляльки в зріст людини, пошиті з тканини, набиті ватою або поролоном. Ноги та руки ляльок за допомогою резинок кріпляться до ніг та рук ляльководів, голівка приводиться в рух рукою дитини. Цей театр ще має назву «Театр «живої руки».
- ✓ **театр рукавичок** – лицьова сторона рукавички (готової чи зшитої) формується заготовленими деталями, пришитими до основної тканини. Волосся, вуха, бороду вдало імітують нитки, бахрома. Прикраси, бантики, комірці не повинні перевантажувати рукавичку. Зворотній бік оформляється деталями (хустка, хвостик);
- ✓ **театр-пуф** – інсценізація творів з допомогою персоніфікованих пуфиків – м'яких подушок – іграшок (тваринки, комахи тощо);
- ✓ **магнітний театр** – дітей можна порадувати, здивувати, якщо пристосувати зроблені ними іграшки для магнітного театру. Для цього потрібно смужками паперу прикріпити до нижніх частин конусів і циліндрів шматочки металу. Металеві шматочки можна розмістити в отворах катушок. Зробимо підставку для показу такого театру. До фанери або твердого картону приклеїти шматок тканини, для того, щоб діти не бачили як ми будемо пересувати магніт під підставкою. Іграшки будуть «ходити», «бігати» . (Додаток 2)

Отже, можна створити ще багато видів театру, головне, фантазія і бажання педагога, завдання якого не тільки зацікавити малят театром та театралізованими іграми, а й викликати у них бажання самим взяти участь у створенні театральних персонажів.

1.4. ГРА ДРАМАТИЗАЦІЯ, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ АКТОРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ

Гра-драматизація це синтетичний вид діяльності дошкільників. Виникнення її можливе при наявності у дітей міцних знань літературного тексту, навичок виразного читання, вміння адекватно рухатись, використовувати свою міміку та жести, вміння створювати ігрове середовище, добираючи необхідні атрибути. Ігри-драматизації – це відтворення сюжету літературного твору власними діями виконавців ролей, використання ними засобів виразності – інтонації, міміки, пантоміми. Драматизація відбувається на основі особистих дій виконавців ролей. У іграх-драматизаціях дитина-артист, самостійно створює образ за допомогою комплексу засобів виразності (інтонація, міміка, пантоміма), проводить власні дії виконання ролі. У гри-драматизації дитина виконує який-небудь сюжет, сценарій якого задалегідь існує, але не є жорстким канonom, а служить канвою, в межах якої розвивається імпровізація. Імпровізація може стосуватися не тільки тексту, але і сценічної дії. Ігри-драматизації можуть виконуватися без глядачів або носити характер концертного виконання. Якщо вони розігруються в звичайній театральній формі (сцена, завіса, декорації, костюми і так далі) або у формі масового сюжетного видовища, їх називають театралізаціями.

Види драматизації: ігри-імітації образів тварин, людей, літературних персонажів; рольові діалоги на основі тексту; інсценування творів; постановки вистав поодиночі або за декількома творами; ігри-імпровізації з розігруванням сюжету без попередньої підготовки. Драматизації ґрунтуються на діях виконавця, який може використовувати ляльки.

Артемова Л. В. виділяє декілька видів ігор-драматизацій дошкільників:

- ✓ **гра-драматизація з пальчиками.** Атрибути дитина надягає на пальці. Він «грає» за персонажа, зображення якого знаходиться на руці. По ходу розгортання сюжету діє одним або декількома пальцями, промовляючи текст. Можна зображати дії, знаходячись за ширмою або вільно пересуваючись по кімнаті;
- ✓ **гра-драматизація з ляльками бі-ба-бо.** У цих іграх на пальці руки надягають ляльки бібабо. Вони зазвичай діють на ширмі, за якою стоїть той, що водить. Таких ляльок можна виготовити самостійно, використовуючи старі іграшки;
- ✓ **імпровізація.** Це розігрування сюжету без попередньої підготовки.

У традиційній педагогіці гру-драматизацію відносять до творчих, таких, що входять в структуру сюжетно-рольової гри. Гра-драматизація розглядається в рамках театралізованої гри тому, що входить разом з режисерською грою в структуру сюжетно-рольової гри. Проте режисерська гра, включаючи такі складові, як уявна ситуація, розподіл ролей між іграшками, моделювання реальних соціальних стосунків в ігровій формі, є онтогенетично ранішим видом ігор, чим сюжетно-рольова, оскільки для її організації не вимагається високого рівня ігрового узагальнення, необхідного для сюжетно-рольової гри (С. А. Козлова, Е. Е. Кравцова). Заняття з дітьми драматизацією дуже продуктивні. Основною метою є формування думаючої і такої, що відчуває, люблячої і активної людини, готової до творчої діяльності.

Процес гри-драматизації можливий, якщо дитина:

- ✓ має досвід сприйняття літературних творів, їх переживання і осмислення;
- ✓ має досвід взаємодії з театральним мистецтвом (знає, що таке театр, що таке спектакль і як він народжується, має досвід сприйняття і переживання дії, що театралізується, володіє специфічною мовою театального мистецтва);

✓ включається в ігрову діяльність відповідно своїм здібностям і можливостям (дитина-«режиссер», дитина-«актор», дитина-«глядач», дитина-«оформлювач»-«декоратор» вистави.

Дитина–«режиссер» - має добре розвинену пам'ять і уяву, це дитина-ерудит, що володіє здібностями швидко сприймати літературний текст, переводити в ігровий постановочний контекст. Він цілеспрямований, володіє прогностичними, комбінаторними (включення в хід дії віршів, що театралізується, пісень і танців, імпровізованих мініатюр, комбінування декількох літературних сюжетів, героїв) і організаторськими здібностями (ініціює гру-драматизацію, розподіляє ролі, визначає «сцену» і сценографію відповідно до літературного сюжету, керує грою-драматизацією, її розвитком, регламентує діяльність решти учасників спектаклю, доводить гру до кінця).

Дитина-«актор» - наділений комунікативними здібностями, легко включається в колективну гру, процеси ігрової взаємодії, вільно володіє вербальними і невербальними засобами виразності і передачі образу літературного героя, не зазнає труднощів при виконання ролі, готовий до імпровізації, уміє швидко знайти необхідні ігрові атрибути, що допомагають точніше передати образ, емоційний, чутливий, має розвинену здатність самоконтролю (слідкує за сюжетною лінією, грає свою роль до кінця).

Дитина-«декоратор» наділений здібностями образної інтерпретації літературної основи гри, які виявляються в прагненні зобразити враження на папері. Він володіє художньо-образотворчими уміннями, відчуває колір, форму в передачі образу літературних героїв, задуму твору в цілому, готовий до художнього оздоблення спектаклю через створення відповідних декорацій, костюмів, ігрових атрибутів і реквізиту.

Дитина-«глядач» володіє добре розвиненими здібностями рефлексій, йому легко «брати участь в грі» з боку. Він наглядний, володіє стійкою увагою, творчо співпереживає грі-драматизації, любить аналізувати спектакль, процес виконання ролей дітьми і розгортання сюжетної лінії, обговорювати його і свої враження, передає їх через доступні йому засоби виразності (малюнок, слово, гру).

Театралізовану гру характеризує перенесення акценту з процесу гри на її результат, цікавий не тільки учасникам, але і глядачам. Її можна розглядати як різновид художньої діяльності, а значить, розвиток діяльності театралізованої гри доцільно здійснювати в контексті художньої діяльності.

Систему роботи по розвитку творчих здібностей можна розділити на 3 етапи:

- художнє сприйняття літературних і фольклорних творів;
- освоєння спеціальних умінь для становлення основних («актор», «режисер») і додаткових позицій («сценарист», «оформлювач», «костюмер»);
- самостійна творча діяльність.

Театралізовані ігри в дошкільному віці, безпосередньо, засновані на розіграванні казок як засобу пізнання дитиною світу. Українська народна казка радує дітей своїм оптимізмом, добротою, любов'ю до всього живого, мудрістю, співчуттям слабшому, лукавством і гумором, при цьому формується досвід соціальних навиків поведінки, а улюблені герої стають зразками для наслідування.

Приведемо приклади педагогічних ситуацій, що вирішуються за допомогою театральної діяльності (Н.В.Мікляєва).

1.«Занурення в казку» за допомогою «чарівних речей» з казки. Створення уявної ситуації. Наприклад, подивитися на речі, що стоять в групі, використовуючи «чарівний ритуал» (зжмурити оченята,

вдихнути, з видихом відкрити оченята та озирнутися навколо) або «чарівні окуляри». Потім привернути увагу дітей до певної речі: лава («Чи не з неї впало яєчко?»), тарілка («Може в цій тарілці випекли Колобок?») і так далі. Потім дітей запитують, чи дізналися вони з якої казки ці речі.

2. Читання та спільний аналіз казок. Наприклад, проводиться бесіда, спрямована на знайомство з емоціями і відчуттями, потім - виділення героїв з різними рисами вдачі та ідентифікація себе з одним з персонажів. Для цього під час драматизації діти можуть зазирати в «спеціальне» дзеркало, яке дозволяє бачити себе в різні моменти театралізованої гри, і з успіхом використовується при програванні перед ним різних емоційних станів.

3. Програвання уривків з казки, передавання різних рис вдачі, з паралельним поясненням або роз'ясненням вихователем і дітьми етичних якостей та мотивів дій персонажів.

4. Режисерська гра (з будівельним і дидактичним матеріалом).

5. Малювання, розфарбовування найбільш яскравих і емоційних для дітей подій з казок з мовним коментуванням і поясненням особистого сенсу подій, що зображуються.

6. Словесні, настільно-друковані і рухливі ігри, направлені на засвоєння етичних правил і постановку етичних завдань у вільній діяльності дітей після заняття.

Якщо необхідно ввести проблемні ігрові ситуації, то театралізовані ігри, можуть проводитися у двох варіантах: із зміною сюжету, зберігаючи образи твору або з заміною героїв, зберігаючи зміст казки.

В процесі роботи над ролями рекомендується:

- складати словесний портрет героя;

- фантазувати з приводу його будинку, взаємин з батьками, друзями, придумування його улюблених блюд, занять, ігор;
- створювати різні випадки з життя героя, не передбачених інсценуванням;
- аналізувати придумані вчинки;
- робота над сценічною виразністю: визначення доцільних дій, рухів, жестів персонажа, місця на сценічному майданчику, міміки, інтонації;
- підготовка театрального костюма;
- використання гриму для створення образу.

Правила драматизації (Р. Калініна)

Правило індивідуальності. Драматизація - це не просто переказ казки, в ній немає строго визначених ролей із заздалегідь вивченим текстом. Діти переживають за свого героя, діють від його імені, приносячи в персонаж свою особу. Саме тому герой, зіграний однією дитиною, буде зовсім не схожий на героя, зіграного іншою дитиною. Та і одна і та ж дитина, граючи удруге, може бути зовсім іншою. Програвання психогімнастичних вправ на зображення емоцій, рис характеру, обговорення і відповіді на питання дорослого є необхідною підготовкою до драматизації.

Правило загальної участі. У драматизації беруть участь всі діти. Якщо не вистачає ролей для зображення людей, звірів, то активними учасниками спектаклю можуть стати дерева, кущі, вітер, хатинка і так далі, які можуть допомагати героям казки, можуть заважати, а можуть передавати і підсилювати настрій головних героїв.

Правило свободи вибору. Кожна казка програється неодноразово. Вона повторюється (але це буде кожного разу інша казка - див. правило індивідуальності) до тих пір, поки кожна дитина не програє всі ролі, які вона хоче.

Правило допомагаючих питань. Для полегшення програвання тієї або іншої ролі після знайомства з казкою і перед її програванням необхідно обговорити, «промовити» кожну роль. У цьому вам допоможуть питання: що ти хочеш робити? Що тобі заважає в цьому? Що допоможе зробити це? Що відчуває твій персонаж? Який він? Про що мріє? Що він хоче сказати?

Правило зворотнього зв'язку. Після програвання казки проходить її обговорення: Які почуття ти переживав під час спектаклю? Чия поведінка, чий вчинки тобі сподобалися? Чому?Хто тобі більше всього допоміг в грі? Кого ти хочеш тепер зіграти?Чому?Атрибутика (елементи костюмів, маски, декорації) допомагає дітям зануритися в казковий світ, краще відчути своїх героїв, передати їх характер. Вона створює певний настрій, готує маленьких артистів до сприйняття і передачі змін, що відбуваються за ходом сюжету. Атрибутика не має бути складною, діти виготовляють її самі. Кожен персонаж має декілька масок, адже в процесі розгортання сюжету емоційний стан героїв неодноразово міняється (страх, веселість, здивування, злість і так далі). При створенні маски важливою виявляється не портретна схожість її з персонажем (наскільки точно, наприклад, намальований п'ятачок), а передача настрою героя і нашого відношення до нього.

Правило мудрого керівника. Дотримання і супровід педагогом всіх перерахованих правил драматизації, індивідуальний підхід до кожної дитини .

Розвиток театралізованих ігор залежить від змісту і методики художнього виховання дітей в цілому і від рівня освітньої роботи в групі (Козлова С.А., Куликова Т.А.) [5, с.54]. У основі керівництва театралізованими іграми, лежить робота над текстом літературного твору. Р. І. Жуковська радить підносити текст твору виразно, художньо, а при повторному читанні залучати дітей до нескладного

аналізу змісту, підводити до усвідомлення мотивів вчинків персонажів. Збагаченню дітей художніми засобами передачі образу сприяють етюди з прочитаного твору або вибір будь-якої події з казки і його розіграш (глядачівгадують). Цікаві етюди, в яких діти рухаються під фрагменти музичних творів.

Старші діти активно обговорюють, в що краще грати, погоджувати свої задуми і бажання. Гра повторюється кілька разів і у кожного є можливість спробувати себе у вподобаній ролі. У старших групах домовляються про два-три склади «артистів». З метою засвоєння послідовності подій, уточнення образів персонажів організовується художньо-мистецька діяльність: малювання, аплікація, ліплення за темою твору. Старші дошкільники можуть працювати підгрупами, отримують завдання, наприклад, виліпити фігурки персонажів, щоб розіграти казку. При цьому відпадає необхідність в спеціальному запам'ятовуванні тексту.

Основна мета педагогічного керівництва - збуджувати уяву дитини, створювати умови для винахідливості, творчості дітей (Козлова С.А., КуликоваТ.А). Основні напрями розвитку театралізованої гри, полягають в поступовому переході дитини від гри поодинці до гри-контамінації, що передбачає вільну побудову дитиною сюжету, в якому літературна основа поєднується з вільною її інтерпретацією дитиною або з'єднуються декілька творів; від гри, де використовуються засоби виразності для передачі особливостей персонажа, до гри як засобу самовираження через образ героя; від гри, в якій центром є «артист», до гри, в якій представлений комплекс позицій «артист», «режисер», «сценарист», «оформлювач», «костюмер», але при цьому переваги кожної дитини пов'язані з певним одним з них, залежно від індивідуальних здібностей та інтересів; від театралізованої діяльності, до театральної-ігрової діяльності як засобу самовираження особи і самореалізації здібностей.

1.5. ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РЕЖИМІ ДНЯ

Оскільки провідною в дошкільному віці є ігрова діяльність, тому саме гра в різних її формах має стати для педагогів дієвим засобом формування особистісних якостей та творчих здібностей дітей дошкільного віку. Відтак різнобічний вплив театралізованих ігор на дитячу особистість дає змогу використовувати їх як ненав'язливий педагогічний засіб. Під час театралізованої діяльності діти в ігровій формі вчаться визначати причини емоцій, відтворювати та проявляти емоції, регулювати свою поведінку, розуміти себе й інших.

Театральні-ігрові форми роботи в режимі дня

<i>Режимні моменти</i>	<i>Вид діяльності</i>
Ранковий прийом	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Дидактичні ігри: «Оживи картинку», «Казковий персонаж», «Перевтілення», «Кубик настрою»; ✓ Ігри в театральному куточку; ✓ Бесіда «Театральні роздуми»; ✓ Вправа «Диктор» (вправлення у виразному мовленні, заучування скоромовок, промовляння чистомовок); ✓ Психодрама: «На лісовій галявині» (вправлення в описуванні відчуттів); ✓ Виразне читання віршів напам'ять, обговорення емоційних станів персонажів
Заняття	<ul style="list-style-type: none"> ✓ «Театральні підмости» <i>Програмовий зміст:</i> розвивати творчі, естетичні та емоційні здібності дітей засобами театального мистецтва, мовлення. увагу, увагу; виховувати творчу активність, любов до прекрасного; розширювати уявлення дітей про театр, про людей, які працюють у театрі, зацікавити дітей професіями костюмер, гример, звукооператор, режисер та актор. ✓ «Що таке театр» <i>Програмовий зміст:</i> Розвивати мовлення, мислення, увагу, увагу, творчі здібності, артистизм, виховувати повагу до праці інших людей, любов до прекрасного; закріпити знання дітей про види театру, про репертуар, ознайомити з складовими театру, його частинами, збагачувати словник дітей словами-синонімами та антонімами. ✓ «В гості до лялькаря» <i>Програмовий зміст:</i> Розвивати мислення, пам'ять,

	мовлення, уяву, фантазію, творчі здібності; виховувати повагу до професії лялькаря, допитливість, емоційність; ознайомити дітей з професією лялькаря, з видами ляльок, матеріалом з якого їх виготовляють
Перша прогулянка	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Екскурсія до районного Будинку культури «Розмай»; ✓ Пальчикові ігри: «Пальчики вітаються», «Коза рогата», «Віяло», «Дружна сімейка»; ✓ Етюд «Покажи емоцію»; ✓ Дидактична вправа «Склади казочку» (за сюжетними картинками); ✓ Вправа «Люстерко» (на емоції, міміку); ✓ Організація ігор – імітацій: «Як розмовляють свійські птахи?»; ✓ Гра на розвиток емпатії «Хто як ходить?» (Я ведмідь, лисичка, зайчик...); ✓ Рухливі ігри: «Заборонений рух», «Лисиця та гуси», «Відгадай чий голос?»
Друга половина дня	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Дидактичні ігри: «Хто ти маска?», «Плутанина в цирку», «Юні фантазери», «Перетворення кульки»; ✓ Драматизація казки батьками для дітей «Рукавичка»; ✓ Режисерські ігри (дитина як режисер, «водночас голос за кадром», організовує режисерське поле, акторами і виконавцями в якому є ляльки); ✓ Творча гра «Скриння для ряження»; ✓ Ігри за сюжетами художніх творів; ✓ Режисерські ігри (дитина як режисер, «водночас голос за кадром», організовує режисерське поле, акторами і виконавцями, в якому є ляльки); ✓ Художня праця: виготовлення афіш, квітков, декорацій до вистав; ✓ СХД: виготовлення казкових героїв з покидькового матеріалу, ліплення «Мій улюблений казковий герой», аплікація «Декорації до казок» виготовлення іграшок-саморобок з природнього матеріалу; ✓ Драматизація та інсценування вистав з використання різних видів театру; ✓ Сюжетно-рольова гра «Театр». Ігрові ситуації: <ul style="list-style-type: none"> ~ «Готуємося до прем'єри»; ~ «Школа акторської майстерності»; ~ «На виставі»; ~ «Ми костюмери»; ~ «Виготовляємо декорації»; ✓ Моногра (індивідуальна), у процесі якої дитина є і

	сценаристом, і режисером, і виконавцем усіх ролей
Друга прогулянка	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Театр повітряних кульок; ✓ Етюд «Пісенька оживає» (відображення змісту пісні рухами та жестами); ✓ Ігри-інсценізації «Казка про дружніх каченят», «Коза-Дереза»; ✓ Мовленнєві вправи (імітаційні та творчі) «Я актор», «Маска»; ✓ Рухливі ігри з мовним супроводом; ✓ Рухливі ігри: «Запам'ятай свою позу», «Сова»

Практика переконує, що театральна-ігрова діяльність – одна з найважливіших засобів розвитку емоційної культури, здатності до співчуття та співпереживання, орієнтована на збагачення творчого потенціалу дитини, розвиток її здібностей та задатків. Театр акумулює життєву мудрість, оптимізм, позитивно впливає на емоційну сферу дитини, сприяє розвитку її пізнавальних інтересів, становленню дитячих характерів, надає унікальну можливість для самовираження особистості, забезпечує життя дитини в світі краси, гри, казки, музики, фантазії. Традиційно заняття залишається найефективнішою формою роботи з дітьми. Утім, головна передумова наповнити його зміст сучасним матеріалом, інтерактивними засобами співпраці з дітьми, щоби максимально зацікавити та залучити їх до театралізованої діяльності.

1.6. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОГО ГУРТКА У ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Домінантою у освітньо-виховному процесі дошкільного закладу вважаємо педагогічно доцільну організацію театралізованої діяльності, оптимальний добір ефективних, цікавих, сучасних методів виховного впливу. Необхідно наголосити, що ефективній та професійній організації даного виду роботи будуть сприяти спеціально створені

умови, які сприятимуть успішній творчій самореалізації кожного вихованця.

Ефективність дитячої театралізованої діяльності обумовлена ступенем готовності дошкільника до неї. Велику роль в організації театралізованої діяльності грає вихователь, уміло направляючий даний процес. Необхідно, щоб вихователь не тільки виразно читав або розповідав, умів дивитися і бачити, слухати і чути, але і був готовий до будь-якого «перетворення», тобто володів основами акторської майстерності, а також основами режисерських умінь. Формуючи творчі начала засобами театралізованої діяльності пропонуємо використовувати театральні-ігрові форми роботи в різні режимні моменти.

З метою задоволення потреб батьків у розвитку творчих здібностей, нахилів та таланту дітей, педагог творчо та ефективно організовує роботу театрального гуртка «Афіша». Зміст роботи театрального гуртка полягає в реалізації творчого потенціалу кожного вихованця, надання можливості усім учасникам проявити себе, опанувати основами акторської гри та перевтілення. Найголовнішим критерієм зацікавлення вихованців є фонд бажань дитини (інтереси, смаки, любов до мистецтва), фонд можливостей дитини - результати обстежень, діагностувань, спостережень (творчі уміння, артистизм, розвиток пластики та гнучкості), бажання батьків. Кожна дитина має певні здібності, тому завдання педагогів і батьків – визначити та допомогти їх розвинути.

Заняття театралізованого гуртка організовується щотижня, в другу половину дня, тривалістю 25-30 хвилин. Щоразу дошкільнята мають можливість поринути у чарівний світ театру, провести цікаво та змістовно час, адже вся діяльність проходить у захоплюючій, ігровій, динамічній формі. Це веселі майстер-класи з ляльководіння: «Оживи маріонетку», «Секрети ляльки Петрушки», «Пластичні медитації»,

«Чарівні перетворення звичайнісіньких предметів»; вправи-емпатії, етюди «Посварилися – помирилися», «Театр масок», «У магазині дзеркал», «Баба-Яга», «Три настрої», «Фокус», «Упертюх», в яких персонажі переживають різні емоційні стани.

Значне місце в роботі гуртка займає використання різних видів театру як класичних так і нетрадиційних. Саме тому ефективною формою роботи є організація майстер-класів для дітей з мистецтва ляльководіння: «Оживи маріонетку», «Секрети ляльки Петрушки», «Пластичні медитації», «Кольорові рукавички», «Чарівні перетворення звичайнісіньких предметів» (*чашки, кульки, віники, шкарпетки, катушки тощо*), які вдало вписуються в мозаїку театралізованої діяльності. Вдале поєднання найрізноманітніших видів театру, значно підсилює та приваблює увагу глядачів (ляльковий, тіньовий, пальчиковий театр, драматизації та інсценування казок, фланелеграф, нетрадиційні види театру).

Враховуючи те, що через казку пролягає найважливіший шлях до серця дитини, педагог в своїй діяльності з вихованцями широко використовує театральні-ігрове середовище не лише групової кімнати, а й дошкільного закладу, зокрема розробила серію театральних-ігрових заходів з дітьми, батьками, вихователями у Кімнаті Казки.

Особливістю діяльності гуртка є синхронізована робота з основ акторської майстерності, основ режисерських умінь, майстерності ляльководіння, формування почуттів та високої емоційної культури дошкільників. Організація театралізованої діяльності підпорядкована сталому алгоритму:

- емоційне ознайомлення зі змістом казки, п'єси;
- характеристика та аналіз емоційного стану героїв казки;
- організація ігрової діяльності сюжетно-тематичного спрямування змісту казки;

- продуктивно-творча діяльність: виготовлення персонажів, підготовка необхідних декорацій, атрибутів;
- міні-заняття з ляльководіння (володіння технічно-руховими навичками різних видів театральних ляльок);
- вправи психологічного спрямування на формування виразності емоційного стану за допомогою жестів, міміки, вправлення в пантомімічних сценках;
- робота у мізансценах розвиває чуття композиції, вихованці вчиться грати в ансамблі, враховуючи манеру виконання інших учасників вистави;
- репетиції на сцені: режисерська робота поєднання акторської гри, декораторів, костюмерів, музичного супроводу тощо;
- виступ: злагоджена творча робота акторської трупи з елементами імпровізації.

Завдання дорослого полягає в тому, щоб «вдихнути» в театральну постановку життя, сприяти прояву емоційного ставлення кожного учасника до побаченого. Невід'ємною частиною діяльності гуртка є постановка мініатюр, де діти вчать акторської майстерності перевтілення, вираженню емоцій, почуттів «мовою тіла», інтонацією, словами. Щоразу дошкільнята мають можливість поринути у чарівний світ театру, провести дозвілля весело граючись та розвиваючись, адже заняття театральної студії проходять у захоплюючій, ігровій, динамічній формі. Цікаві вправи й етюди переходять у гру, веселе і змістовне спілкування.

Керівник театрального гуртка планує заняття з використанням найрізноманітніших видів діяльності. *Перша частина* заняття включає в себе ритмічні ігри із спеціальними вправами для розвитку пластики, координації, голосу, дикції, емоційної виразності, жестів, міміки, комунікативних навичок. *Друга частина* – це безпосередня театралізована діяльність, під час якої використовуються різні види

театрів, починаючи з лялькового та завершуючи театром «живих» тіней. *Третя частина* – обов'язково включає в себе гру на музичних інструментах, співи, використання шумових ефектів для драматизації, слухання музики. Така організація діяльності дітей дошкільного віку сприяє розвитку слухової уваги, ритмічного слуху. Діти привчаються до взаєморозуміння в колективі, слухати та розуміти музику, театральне мистецтво.

Набуті на заняттях театального гуртка вміння діти використовують у театралізованих діях. Такі дії є своєрідним підсумком роботи, гуртківці презентують свої постановки для дітей садочка, батьків, гостей дошкільного закладу. Така мозаїка діяльності сприяє розвитку емоційного резерву та майстерності кожного маленького актора. Проте, найвагомим показником роботи театального гуртка «Афіша» є великий стійкий інтерес дітей до музично-театралізованої діяльності. роботи театального гуртка «Афіша». Творчо та ефективно організовуючи роботу театального гуртка «Афіша» подаємо план роботи гуртка.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИВАЛЬНЕ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

2.1. ТЕАТРАЛЬНО ОСВІТНІЙ ПРОСТІР - НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ДИТИНИ

Розвивальне предметно-ігрове середовище — це система матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку. Тому, не випадково грамотне педагогічне керівництво сприяє повноцінному розвитку дошкільника. Реалізація цієї умови потребує правильної організації предметно-ігрового середовища, за допомогою якого педагог створює для дитини зону найближчого психічного розвитку.

Усі компоненти розвивального предметно-ігрового середовища пов'язуються між собою за змістом, масштабом, художнім вирішенням. Проектування предметно-ігрового середовища потребує врахування психологами, педагогами та дизайнерами особливостей ігрової діяльності дитини, оскільки повинно відповідати принципіві функціонального комфорту й основним положенням розвитку дитячої діяльності.

Особливу увагу треба приділити матеріалам, їх міцності й гнучкості, композиції, естетичним та гігієнічним показникам.

Предметно-ігрове середовище в сучасних дошкільних навчальних закладах має відповідати певним принципам: це, перш за все, свобода досягнення дитиною свого права на гру, яка реалізується як право вибору дитиною теми, сюжету гри, тих чи інших іграшок, місця та часу проведення гри. Створюючи в дошкільному навчальному закладі умови для здійснення дітьми свого права на гру, потрібно запропонувати їм найзручніший у розкладі дня час для гри, виділити відповідне місце, обладнати його універсальним предметно-ігровим середовищем, придатним для реалізації різних видів ігор.

Принцип універсальності предметно-ігрового середовища дозволяє самим дітям і дітям разом з вихователем будувати і змінювати ігрове середовище, трансформувати його відповідно до виду гри, її змісту та перспектив розвитку. Саме тому предметно-ігрове середовище повинно бути розвивальним, тобто воно має функціонально моделювати розвиток гри і розвиток дитини через гру.

Усі ігрові та не ігрові предмети повинні відповідати принципу безпеки. Зазначені принципи побудови розвивально-предметного середовища дуже важливі на практиці. Практика виховання дітей у грі й засобами гри інколи заходить у глухий кут в умовах доволі широкого в наші дні вибору іграшок та обладнання і порівняно малих коштів на їх придбання. Тому дуже важливо продумати педагогічну стратегію створення в дошкільному навчальному закладі доступного, і при цьому справді розвивального предметно-ігрового середовища.

Вихователі вікових груп навчального закладу самостійно вибирають кількість осередків та їх наповнення. В групах створені осередки: пізнавального розвитку, природознавчий, ігрової діяльності, театралізованої діяльності, художньо-естетичного розвитку, відпочинку та усамітнення, фізичного розвитку та безпеки життєдіяльності, соціально-моральний, креативний осередок.

В осередку ігрової діяльності створені умови для організації з дітьми дидактичних, сюжетно-рольових, настільно-друкованих, будівельно-конструктивних ігор.

Музичні інструменти, все необхідне для занять з аплікації, малювання, ліплення, розмальовки, книги різних жанрів знаходяться в осередку художньо-естетичної діяльності.

Значна увага приділяється осередкам театралізованої діяльності, де знаходяться різні види театру (настільний, картонажний, пальчиковий, театр рукавичок) та все необхідне для ігор-драматизацій.

Пропонуємо наповнення театрального осередку в групах дитячого закладу.

Перш за все, в групах дошкільного закладу необхідно створити умови для розвитку у дітей театральних творчих здібностей: обладнати осередок театралізованої діяльності або куточок казки. В осередку театралізованої діяльності слід розмістити різні види театру:

- театр верхових ляльок (ляльки знаходяться вище актора, що працює з ними, над ширмою);
- театр рукавичок (пальчиковий, шкарпетки, ложковий);
- настільний театр (ляльковий, площинний, картонний, магнітний);
- театр маріонеток або тростинних ляльок (ляльки знаходяться нижче актора, що працює з ними, ляльками управляють за допомогою ниток);
- театр тіньовий (плоске зображення, яке кидає тінь на екран-сцену);
- театр іграшок або площинний (картинки, фланелеграф) тощо;
- тантаморески або «живі» ляльки, у яких тулуб, ноги, руки виготовлені з матерії, а головами слугують – голови акторів – ляльководів;
- театр ляльок з речей ужитку тощо.

Даний перелік залишається відкритим, адже завжди є місце для творчості. Чим більше різноманітних видів театру буде використовувати вихователь у своїй роботі тим глибше, різноманітніше вони впливатимуть на розум, почуття й емоції вихованців.

Іграшки, які призначені для театралізованих ігор, розрізняються за видами театральних дій, засобами їхнього використання в грі, матеріалом, розміром. Елементи атрибутики, якими рекомендуємо поповнити осередки:

- костюми, елементи костюмів, атрибути, елементи декорацій, театральна бутафорія для ігор-драматизацій;
- ляльки-іграшки, декорації та бутафорія для ігор у ляльковий театр;
- театральні ляльки, маріонетки, театральні лялькові декорації, костюми та елементи костюмів, маски, бутафорія, декоративна атрибутика для святкових карнавалів. До них відносяться костюми, маски, жезли, іграшки-сюрпризи. Ці іграшки є важливим атрибутом усіх дитячих свят, і не завжди вони невеликі за розміром; святково-карнавальні іграшки можуть бути занадто великими, декоративними.

У міні-осередку театралізованих ігор доречно мати різні види театрів (настільний, пальчиковий, маріонетковий та інші), елементи декорацій, ширми, театральну бутафорию, атрибути для ігор-драматизацій, костюми та їх елементи, наголовники, нагрудні знаки, зображення відомих казкових персонажів тощо.

Для молодших дошкільників вихователь повинен мати ляльки-рукавички (бі-ба-бо), пальчикові ляльки, виготовлені з легких матеріалів (пап`є-маше, тканина, хутро). Вимоги до образного вирішення театральних ляльок аналогічні до звичайних ляльок та фігурок. Театральні іграшки для дитячого садка – це іграшки для близького споглядання. Образи мають бути приємними, емоційно привабливими, не лякати дітей (навіть якщо персонаж негативний). Для самостійного використання молодшим дошкільникам пропонують тільки театр іграшок. До театральних іграшок також відносять елементи костюмів, що зазвичай знаходяться в куточках ряження і мають велике педагогічне значення для формування рольової поведінки дітей.

Для дітей старшого дошкільного віку набори або окремі театральні іграшки відповідають таким же вимогам, що і на попередньому віковому етапі. Старших дошкільників знайомлять з тіньовим театром, а також навчають керувати нескладними ляльками

маріонетками та тростинними ляльками. Протягом всього дошкільного віку актуальним є використання театру іграшок та площинного театру відповідно до тематики казок, інших літературних творів. Конструкція іграшки-рукавички для старшого дошкільника повинна забезпечувати зручність використання, відповідно до ергономічних особливостей дитячої руки.

Слід передбачати та організувати спеціальні практичні заняття «Оживи ляльку», по навчанню дітей умінням і навикам роботи з цими видами театру, тобто пряме навчання ляльководення. Означені заняття спрямовані на оволодіння дитиною мистецтвом сценічних рухів ляльки, їх узгодження з мовленням та рухами інших персонажів.

Осередок театралізованої діяльності також необхідно обладнати ігровим атрибутами :

- ширма для показу лялькового театру (легка, зручна, з завісою для зміни декорацій під час вистави);
- маски (бажано, щоб були виготовлені дітьми власноруч);
- музичні інструменти (необхідно мати фототеку інструментальної музики та запису звуків природи)

Осередок «Маленький актор» можна обладнати світлинами відомих акторів у різних ролях, фотоальбомом «акторів-дітей», ескізами масок. В осередку варто розмістити «театральну скриню», в якій знаходяться елементи костюмів, заготовки для них — різні види тканин; аксесуари: капелюшки, стрічки, гудзики, броші; реквізити. Враховуючи особливості гендерної соціалізації дошкільників в осередку потрібно розмістити матеріали відповідаючі інтересам хлопчиків та дівчаток.

Педагогу необхідно передбачити розташування куточка усамітнення, де дитина зможе побути наодинці, порепетирувати перед дзеркалом, пограти в дидактичну гру, переглянути фотоальбом з сюжетами вистав тощо.

Осередок корекції та розвантаження «Я - особистість» включає в себе збірку відео сюжетів, мультфільмів, картин, ілюстрацій соціально – морального характеру, набір світлин та схем різного настрою, піктограми, сімейні міні-фотоальбоми, дидактичні посібники психологічної спрямованості «Кубик настрою», «Мішок крику», «Абетка настрою», «Скриня страху», «Емоційний колобок», люстерка, малюнкові тести, дидактичні ігри емоційно – ціннісного спрямування. Робота в даному осередку допоможе дитині сформувати правило доцільну поведінку та визначати межі соціально прийнятої схвалювальної та не схвалюваної поведінки, визначати позитивні та негативні емоційні стани.

Кожен з цих куточків повинен бути широко використаний при організації ігрової діяльності. Діти можуть самостійно вибирати гру, самостійно переміщуватися з куточка в куточок. Закінчивши одну гру, вони зацікавлюються іншою.

Запропоновані осередки оптимально збалансують спільну та самостійну творчість дошкільників, допоможуть краще усвідомити емоційні стани, нададуть дітям можливість експериментувати з своїми емоціями; допоможуть вихователю, використовуючи розвиваючий потенціал театралізованої діяльності, педагогічно грамотно сприяти розвитку емоційної сприйнятливості дітей дошкільного віку.

У дошкільному навчальному закладі бажано обладнати окремі напівфункціональні приміщення: музей казки, театральний музей, гримерну, театральну вітальню, музичну залу, в яких можна проводити спеціальні театралізовані заняття, свята та розваги, влаштовувати вистави.

Усі приміщення, осередки і куточки мають бути затишними та легко трансформуватись. Обстановку і матеріали варто міняти так часто, як того потребує поява нових інтересів. Бажано, щоб діти брали

участь у змінах обстановки у приміщеннях і щоб дорослі враховували пропозиції малюків.

Зорієнтуватися у різноманітності театральних ігрових середовищ допоможе модель організації театралізованої діяльності в дошкільному закладі (Додаток 3)

На наш погляд, серед великої кількості ширм, декорацій, сцен, цікавою та практичною ідеєю видалось виготовлення 3-D сцени «Панорама казок». Конструкція розподілена на три сектори. Сюжети секторів: лісова галявина, палац, українська хата (зовні та зсередини) дають можливість розігрувати велику кількість казок використовуючи різноманітні види театрального мистецтва. Мета використання сцени: **розвивати** мовлення та емоційне спілкування дітей з казковими персонажами, творчі, естетичні та емоційні здібності дитини засобами театального мистецтва, розігрувати сюжети казок, виконувати ролі засобами різних видів театру, використовуючи знання про види театру в самостійній театралізованій діяльності; **виховувати** у дітей стійкий інтерес до театралізованої діяльності, емоційно сприймати літературні, художні твори, творчу активність, використовувати свій досвід в різних видах діяльності, залучати дітей до використання української фольклорної спадщини; сприяти набуттю дітьми дошкільного віку уявлень про різні види театру (настільний, театр ляльок, конусний, театр маріонеток), стимулювати дітей до самостійної організації театралізованої діяльності, творчості, своєрідності відтворення ігрових образів; **формувати** емоційно-ціннісне ставлення до процесу творчої діяльності, уявлення про різні види театру (настільний, театр ляльки, конусний, театр маріонеток, куклів, театр на пружинах тощо), вміння вирізняти аналогію між змістом твору і життям, жанри літературних творів, стимулювати творчість, своєрідність відтворення ігрових образів; **удосконалювати** вміння відтворювати рухи та дії, які притаманні тваринам, птахам з урахуванням наявних у дошкільників

знань, розширювати уявлення дітей про театр як вираження життєвих ситуацій в акторській грі, вчити проявляти себе естетичним та емоційним глядачем, співпереживати персонажам, розуміти та розігрувати зміст театрального дійства.

Оригінальним доповненням театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі є використання ширми-трансформера, яку зручно використовувати для показу різних видів театру в одному виступі. Ширма виготовлена у 3-D форматі. Перша частина – лицьова сторона ширми, слугує для показу лялькових вистав. При трансформації (піднятті відкидної частини), слугує широкоформатним екраном для показу театру силуетних або «живих» тіней. Бокові частини лицьової сторони ширми зашиті у темний колір для зручності показу театру «живих» тіней. На бокових частинах лицьової частини є спеціальні прорізи для показу театру «кольорових долоньок». Друга частина – місце для розташування елементів декорацій та керування ляльками-Петрушками. Третя частина ширми зйомно-мобільне полотно-декорація, яке повністю знімається (щоб не перешкоджати струменю світла) під час показу театру «живих» тіней.

Унікальність ширми-трансформера полягає в тому, що можна швидко змінити декорації та динамічно перейти з лялькової вистави на тіньовий театр із застосуванням слайд-презентацій.

Отже, розвивальне предметно-ігрове середовище надає дитині нову, невичерпну інформацію, яка робить її провідником у світ сучасності, є незамінним засобом втілення ігрових задумів, забезпечує можливості для задоволення у грі соціальних, пізнавальних та естетичних потреб, сприяє творчому використанню різноманітних уявлень про навколишній світ, реалістичних та наукових ситуацій для створення нових сюжетних ігор.

Контрольні запитання

- 1. Які компоненти розвивального театрального-ігрового середовища?*
- 2. Визначте принципи яким має відповідати предметно-ігрове середовище в сучасних дошкільних навчальних закладах.*
- 3. Опишіть види театру які слід розмістити в осередку театралізованої діяльності.*
- 4. Яку атрибутику слід використовувати у театралізованому осередку?*
- 5. Яке має бути оснащення театрального осередку для молодших дошкільників ?*
- 6. Яке має бути оснащення театрального осередку для старших дошкільників ?*
- 7. У чому полягає суть осередку корекції та розвантаження?*

2.2. ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Наше сьогодення характеризується стрімким розвитком інформаційних та комп'ютерних технологій, які складають невід'ємну частину повсякденного життя людини. В сучасному світі дитину практично з народження оточують різноманітні технічні гаджети, які приваблюють її. Інформаційні технології, являються важливим фактором збагачення інтелектуального та емоційного розвитку дитини, катализатором розвитку її творчих здібностей, проте в жодному випадку не мають замінювати спілкування дитини з дорослим.

Зміст дошкільної освіти орієнтує педагогів на забезпечення різнобічного розвитку дитячої особистості відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, можливостей та потреб. Творчий розвиток дитини є одним з пріоритетних завдань дошкільця. Творчо спрямованій особистості притаманні активність у мисленні, ініціативність, образна

уява, здатність помічати, переживати, творити нове, саме тому орієнтація на творчий розвиток особистості є світоглядною засадою сучасного виховання та освіти.

Провідні педагоги і психологи єдині в думці, що все більшого значення набуває раннє виявлення і розвиток здібностей дітей дошкільного віку. Чим раніше починається розвиток дитини, тим органічніше він проходить, тим краще малюки підготовлені до вирішення різних життєвих завдань.

Оскільки гра найбільш органічна діяльність в дошкільному віці, то саме гра в різних її проявах має стати для педагогів дієвим засобом формування особистісних якостей та творчих здібностей дітей дошкільного віку. Відтак різнобічний вплив театралізованих ігор на дитячу особистість дає змогу використовувати їх як ненав'язливий педагогічний засіб.

Різноманітні форми та багатогранність театралізованої діяльності виступають домінантою в освітньому процесі дошкільного навчального закладу й стимулюють розвиток творчої особистості. При педагогічно доцільній організації та оптимальному доборі сучасних методів виховного впливу театралізована діяльність може стати ефективним, дієвим чинником формування емоційної культури дитини.

Як показує практика, без інформаційних технологій неможливо уявити сучасний освітній заклад. Наявний досвід свідчить про те, що інформатизація освітнього простору дає змогу підвищити ефективність педагогічного процесу.

Актуальність використання інформаційних технологій обумовлена соціальною потребою в підвищенні якості навчання, виховання дітей дошкільного віку, практичною потребою у використанні в дошкільних освітніх установах сучасних комп'ютерних програм. Вітчизняні та зарубіжні дослідження використання інформаційно-комунікаційних технологій в дошкільних навчальних закладах доводять особливу роль

комп'ютера в розвитку інтелекту та загальному гармонійному розвитку дитячої особистості (дослідження С.Л. Новоселової, Р. Петку, І. Пашеліте, Р. П. Петку) [1, с. 6].

На сучасному освітньому етапі, з кожним роком зростає значущість використання інформаційно-комунікаційних технологій у вирішенні освітніх завдань, вони стають потужним засобом в процесі розвитку психічних та пізнавальних процесів, у вирішенні виховних завдань. Особливо підкреслюються можливості, які дають нові технології в розвитку художньо-мистецьких здібностей дітей.

Проблема використання театралізованої діяльності як повноцінного та ефективного засобу педагогічного впливу на розвиток особистості дитини усвідомлюється педагогами та психологами минулого та сучасності. Зокрема, Л. Артемова, Р. Жуковська, О. Кононко, О. Козлюк, І. Луценко, Л. Макаренко, Д. Менждерицька, Г. Михайлова, Г. Марчук, С. Русова, М. Шуть у дослідженнях на перше місце висували проблему педагогічної цінності театралізованої діяльності, різні аспекти значення театру у вихованні дитини.

Використання медіаресурсів з метою виховання та розвитку творчих здібностей дитини, формування її особистості, збагачення пізнавальної сфери дошкільників дозволяють розширити педагогічні можливості вихователів, створюють базу для активізації дітей, що в свою чергу дозволяє дитині проявити себе, ширше розкрити яскравий, творчий власний потенціал.

Інформаційні технології розглядаються як комплекс навчально-методичних матеріалів, технічних інструментів, а також система наукових знань в навчальному процесі, формах і методах їх застосування для вдосконалення педагогічного процесу (Ю.М. Горвіц, І.Г. Захарова, С.Л. Новоселова, Е.С. Полат, А.В. Шатрів). Безперечно складовою частиною сучасного освітнього простору, театрального-ігрового зокрема, є використання комп'ютерних ресурсів.

В основі використання комп'ютерних технологій лежать ідеї С. Пейперта про «саморозвиток дітей в умовах певного спеціального середовища, що формує інтелект», активізації процесу навчання і розвитку, «персональному відкритті світу дитиною природною цікавістю», що виникає за умови частого і прямого спілкування з комп'ютером. Дані технології використовуються в дошкільному періоді з метою створення умов для збагачення пізнавальної, творчої та ігрової діяльності, розвитку здібностей за допомогою їх застосування (І.Г. Белавіна, Ю.М. Горвіц, Н.А. Зворигіна, Л. А. Леонова, С.Л. Новоселова, Г.П. Петку, О.Ю. Тараненко) [5, с. 16].

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітньо-виховному процесі дошкільного навчального закладу – одне з нових та актуальних проблем в сучасній дошкільній педагогіці. Оскільки заняття в дитячому садку мають бути емоційними, яскравими, із використанням великої кількості наочності, із звуковим та відеосупроводом, саме тому в сучасному освітньо-виховному процесі мають оптимально використовуватися технічні засоби, освітній простір має бути забезпечений інтерактивним обладнанням.

Діти із задоволенням будуть працювати на таких заняттях, активно включатися в пізнавальну діяльність, так як технічні засоби впливають на пізнавальні процеси і звуком, і дією, і мультиплікацією, що підвищує інтерес, увагу та мотивацію дітей до нових знань.

Сьогодні виграє вихователь, який може спрямувати дитину на самостійне оволодіння знаннями, зацікавити до пошуку нової інформації, розвиває природну допитливість дитини. Перед педагогом стоїть завдання: зробити заняття цікавим і насиченим інформацією, яка спонукала б дітей до активної пізнавальної діяльності. Матеріали та обладнання які використовуються на занятті мають містити елементи надзвичайної, дивовижної, несподіваної інформації, що викликає у дошкільників інтерес до освітнього процесу і допомагає створити

позитивну емоційну атмосферу навчання. Лише такий підхід до організації освітнього процесу сприятиме розвитку творчих здібностей дітей [4, с. 11].

Розвиток дітей за допомогою сучасних комп'ютерних засобів є унікальним. Використання комп'ютерних ігор забезпечує єдність пізнання, творчості, гри і сприяє:

- освоєнню різноманітної інформації, розвитку пізнавальних процесів та логічних операцій, вихованню цілеспрямованості та зібраності;
- розвитку ігрової (виконання ігрової ролі, розгортання сюжету) та дослідницької діяльності (виділення проблеми, визначення оптимальних стратегій її вирішення), «відкриття» складніших способів дій – творчості.

Основна ідея використання мультимедіаресурсів полягає у гармонійному поєднанні сучасних технологій з традиційними засобами розвитку дитини. Використання ІКТ дає змогу:

- постійно взаємодіяти з дітьми;
- передавати інформацію швидше, ніж при використанні традиційних засобів;
- підвищувати ефективність сприйняття матеріалу за рахунок більшої наочного матеріалу;
- здійснювати інтерактивний взаємозв'язок у комунікативній системі «дитина-педагог»;
- використовувати мультимедійні презентації що дуже важливо з огляду на наочно-образне мислення дітей дошкільного віку;
- одночасно використовувати графічну, текстову, аудіовізуальну інформацію;
- моделювати життєві ситуації, які не можна, чи складно показати на занятті або побачити у повсякденному житті, скажімо, роботу

транспорту, відтворення звуків, які видають тварини тощо;

— підвищувати динаміку заняття, що сприяє ефективнішому засвоєнню матеріалу, розвитку пам'яті, уяви, творчих здібностей дітей.

Особливо значущим є застосування інформаційних технологій в художньо-естетичному розвитку, що забезпечує:

— розвиток основ візуальної культури;

— демонстрацію інформації за рахунок грамотно продуманих медіаефектів (в поєднанні «звук-колір-дія-образи») в звичній для сучасних дітей формі;

— пізнання через експериментування і гру;

— перенесення акцентів з інформаційних методів на демонстраційні, що відповідає суті мистецтва, а також ідеї естетичного розвитку і віковим можливостям дошкільників [1, с. 6].

Медіапроектори, електронні дошки, електронні іграшки забезпечують можливість формування своєрідного «інформаційно насиченого поля» - різноманітної структурованої медіаінформації, «віртуального світу», що вивчає, «споглядає» і естетично оцінює дитина.

Мультимедіаресурси для дошкільників мають відповідати певним вимогам, а саме: носити виховний і розвиваючий характер; бути спрямовані на освоєння дошкільниками нових способів дій, розширення і поглиблення уявлень, збагачення пізнавального і творчого досвіду; гармонійно поєднувати інформаційний та оцінний компоненти з урахуванням віку дітей; відповідати естетичним вимогам, доступні сприйняттю дошкільників; гармонійно й доцільно використовуватися в організації життєдіяльності дитини

Ефективність використання мультимедіаресурсів багато в чому визначається майстерністю педагога інтегрувати їх в педагогічний процес. Основними завданнями використання мультимедіаресурсів в

процесі художньо-естетичного розвитку дітей є:

- створення умов для ефективного освоєння дітьми різноманітної «естетичної» інформації, розвитку візуального мислення, що забезпечують становлення «естетичної картини світу» і формування основ візуальної культури;
- розвиток художньо-естетичного сприйняття, знайомство з різноманітними естетичними об'єктами;
- активізація творчої продуктивної діяльності дітей;
- розвиток пізнавальних процесів, інтересів, естетичних здібностей дітей.

Значення основних видів театрального мистецтва, в житті людини та суспільства, проаналізовано у працях мистецтвознавчого, соціологічного та педагогічного характеру. Спираючись на роботи Л.В. Артемової, А.Н. Бризгалової, Н.Ф. Губанової, Т.З. Доронової, Т.З. Караманенко, Н.Ф. Сорокіної, Е.Г. Чурілової та власний досвід ми розробили практичні рекомендації для педагогів щодо змісту освітнього простору в організації театралізованої діяльності дітей з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Для успішного стимулювання емоційного розвитку малят необхідно звернути належну увагу на модернізацію театрально-ігрового простору, обладнати осередки, які безпосередньо сприятимуть емоційному насиченню життя дитини та допоможуть максимально забезпечити умови для формування життєвого досвіду, розвитку емоційної сфери та творчих здібностей. Саме тому пропонуємо модернізувати змодельовані осередки різноманітними мультимедійними ресурсами, як сучасної складової освітнього простору, театрально-ігрового зокрема.

У групах дошкільного закладу необхідно обладнати осередок театралізованої діяльності або куточок казки. В педагогічному арсеналі слід використовувати презентації нетрадиційних видів театру,

рекомендації щодо особливостей їх організації, відео фрагменти виступів, які зацікавлять батьків та дітей, що сприятиме урізноманітненню зазначеного осередку. Навчанню дітей умінням і навикам роботи з різними театральними ляльками сприятимуть міні-відео заняття «Оживи ляльку». Означенні заняття спрямовані на оволодіння дитиною мистецтвом сценічних рухів ляльки, їх узгодження з мовленням та рухами інших персонажів, в обов'язковому порядку дані заняття мають супроводжуватися безпосереднім практичним навчанням дорослого та дитини.

Віртуальні екскурсії можуть використовуватися під час ознайомлення дітей з театром як культурною установою, особливостями деяких приміщень у театрі: каса, гардероб, балкон, костюмерна, гримерна, сцена, зала, ложа, партер тощо. Мультимедійні презентації будуть доречні при ознайомленні малюків з різноманітними театральними професіями: актор, режисер, костюмер, гример, художник. Використання доречних короткометражних мультфільмів, наприклад «Лунтик», серії: «Роль», «Спектакль», «Конкурс читців», будуть у нагоді під час ознайомлення малюків з театральною термінологією та особливостями акторської діяльності.

Осередок «Маленький актор» можна обладнати світлинами відомих акторів у різних ролях, фотоальбомом «акторів-дітей». Враховуючи особливості використання ІКТ даний осередок може вміщати відео фрагменти вистав та фільмів за участю відомих дітям акторів, відеозаписи виступів дітей тощо.

Осередок театралізованої діяльності необхідно обладнати ігровими атрибутами та масками (бажано, щоб вони були виготовленні дітьми власноруч, комп'ютерні ескізи масок оптимізують та урізноманітнюють роботу в даному напрямку). Необхідною складовою театралізованого осередку є забезпечення звукового супроводу театралізованого дійства. Саме тому окрім музичних інструментів

необхідно мати фототеку інструментальної музики та запису звуків природи.

Оскільки театралізована діяльність тісно пов'язана з світом почуттів та переживань невід'ємною роботою з дошкільниками є вправління у відтворенні та балансуванні власних емоцій та почуттів літературних персонажів. Для створення яскравого казкового образу, поглиблення уявлень про засоби виразності розвитку естетичних і творчих здібностей, дітям пропонуються електронні ігрові завдання на вправління у пластичному обіграванні образів та емоційних станів. В основу даних ігор-занять покладено принцип активності та самовираження, позиція емоційного самоконтролю дитини; ціннісно-орієнтований принцип, в якому емоція виступає як особистісна цінність; принцип симпатії та активності дитини [6].

Стимулювати бажання дитини до сценічно-ігрових дій можна за допомогою спеціальних комп'ютерних ігор та завдань: «Азбука емоцій», «Кольоровий настрій», «Відгадай емоцію», «Як підняти собі настрій», «Малюємо емоції», «Смішинка», «Кричалки – шепотілки - мовчалки», «Читаємо настрій літературного героя», «Тренуємо емоції», «Справжній актор», «Граємося в театр». Робота в даному осередку допоможе дитині сформулювати правило доцільну поведінку та визначати позитивні та негативні емоційні стани.

Здійснюючи інтеграцію мультимедіаресурсів в педагогічний процес дошкільного закладу, потрібно враховувати наступні педагогічні умови:

- оптимальна інтеграція мультимедіаресурсів в педагогічний процес дитячого садка, продуманість їх застосування;
- орієнтованість у використанні мультимедіаресурсів на розширення пізнавального та естетичного «кругозору» дітей, а не дублювання зміст, що засвоюється традиційними засобами і методами;

- використання мультимедіаресурсів, логічно інтегрованих в канву освітнього процесу;
- застосування спеціально розроблених комп'ютерних технологій, що дозволяють реалізувати освітні завдання та враховують вікові можливості дітей;
- забезпечення активного пізнання і творчого віддзеркалення дітьми навколишнього світу, накопичення та удосконалення досвіду пізнання, розвитку творчої і пізнавальної діяльності;
- організація змістовної та емоційно насиченої взаємодії дорослого і дитини в процесі засвоєння змісту за допомогою комп'ютера [2, с. 38].

Найвагомішим доводом на користь застосування інформаційно-комунікаційних технологій в дошкільній освіті, може стати той факт, що програмне забезпечення дозволяє індивідуалізувати навчання, та гармонійно об'єднати всі його компоненти.

Сучасним педагогам необхідно вивчати можливості використання і впровадження нових ІКТ в практичну діяльність. Без сумніву використання ІКТ в дошкільному закладі дозволить модернізувати навчально-виховний процес, підвищити ефективність, мотивувати дітей до пошукової діяльності, диференціювати навчання з урахуванням індивідуальних особливостей дітей.

Проте зазначимо, що яким би позитивним потенціалом не володіли інформаційно-комунікаційні технології, але замінити живого спілкування дорослого з дитиною вони не можуть. Принципово важливим є поєднання та доповнення сучасної педагогічної діяльності оптимальним використанням мультимедіаресурсів, які в жодному випадку не замінюють живого спілкування вихователя з дітьми. Здійснюючи інтеграцію мультимедіаресурсів в педагогічний процес необхідно враховувати наступні педагогічні умови: орієнтованість у використанні мультимедіаресурсів на розширення пізнавального та естетичного

«кругозору» дітей, забезпечення активного пізнання та творчого віддзеркалення дітьми навколишнього світу. Розвивальне предметно-ігрове середовище разом з грамотним, чуйним вихователем відкриває багато щасливих миттєвостей у житті дитини.

Контрольні запитання

- 1. У чому полягає інформатизація освітнього простору у роботі з дітьми дошкільного віку?*
- 2. Проаналізуйте місце та роль інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому театральній-ігровому просторі дошкільного закладу.*
- 3. Визначте проблеми та переваги використання медіатехнологій в процесі театральній-ігрової діяльності з дошкільниками.*
- 4. Які вимоги до медіатехнологій слід враховувати у роботі з дошкільниками?*
- 5. Наведіть приклади методів і прийомів використання інформаційно-комунікаційних технологій під час занять з дошкільниками.*

2.3. КОРЕКТНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНО ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільній освіті стає все більш актуальним, оскільки дозволяє засобами інформаційно-комунікаційних технологій, у доступній, привабливій ігровій формі, досягти нової якості знань, забезпечує високу пізнавальну активність дітей. Можливості сучасного комп'ютера дозволяють підвищити мотивацію дітей до отримання та прискореного засвоєння нових знань, максимально ефективно реалізувати розвиток здібностей дитини, підсилити творчу складову навчальної діяльності дошкільнят.

Вкористання інформаційних технологій обумовлено соціальною потребою в підвищенні якості навчання, виховання дітей дошкільного віку. Вітчизняні та зарубіжні дослідження використання інформаційно-комунікаційних технологій в дошкільних навчальних закладах доводять особливу роль комп'ютера в розвитку інтелекту та загальному гармонійному розвитку дитячої особистості (дослідження С. Л. Новоселової, Р. Петку, І. Пашеліте) [1, с. 6].

На сучасному етапі зростає необхідність в інноваційних педагогічних технологіях мистецько-естетичного спрямування, які допоможуть розкрити та розвинути творчий потенціал дитини. Підкреслимо значущість створення спеціальних умов, які сприяють успішній творчій самореалізації дитини:

- атмосфера зацікавленості, психологічного комфорту та емоційної безпосередності як на організованих так і самостійних видах життєдіяльності ;
- театральні-ігрове середовище, яке сприяє комплексному впливу на емоційно-чуттєву сферу дошкільника;
- врахування вікових і психофізіологічних особливостей розвитку;
- надання свободи вибору виду діяльності та тривалості зайнятості дитини;
- ненав'язлива, доброзичлива допомога з боку дорослого[4, с. 62].

Використання медіаресурсів з метою розвитку творчих здібностей дитини, формування особистості, збагачення пізнавальної сфери дошкільників сприяють розширенню педагогічних можливостей вихователів, створюють базу для активізації дітей, що в свою чергу дозволяє дитині проявити себе, розкрити яскравий, творчий власний потенціал [2, с. 28].

Упровадження інформаційних технологій в систему дидактичних засобів дошкільного закладу стає позитивним фактором збагачення різних сфер розвитку дитини. Але, безперечно, сам комп'ютерного не

вартий без науковозваженої, психологічно обґрунтованої загальної концепції його використання. Безсумнівно, успіх комп'ютеризації дошкільної освіти залежить насамперед від коректного використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес, компетентності спеціалістів, які беруться за впровадження даних технологій, від якості методики їх застосування.

Інформаційні технології розглядаються як комплекс навчально-методичних матеріалів, технічних інструментів, а також система наукових знань в навчальному процесі, формах і методах їх застосування для вдосконалення педагогічного процесу (Ю. М. Горвіц, І. Г. Захарова, С. Л. Новоселова, Е. С. Полат, А. В. Шатрів) [2, с. 95].

Застосування ІКТ докорінно змінює роль і місце педагога й дитини в навчальному процесі. У такій моделі вихователь перестає бути просто «ретранслятором» знань, а є співтворцем сучасних технологій навчання. Важливими складовими інформаційної підготовки педагогів є вміння коректно застосовувати комп'ютерні засоби в практичній роботі з дітьми, аналізувати їх зміст, технічну реалізацію, критично оцінювати можливість дитини самостійно працювати з ними тощо.

Коректне включення інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес дошкільного навчального закладу. Критеріями коректного використання інформаційних технологій в освітньо-виховний процес з дітьми дошкільного віку вважаємо:

- уміння адекватно формулювати педагогічну потребу в інформації;
- оновлення знань про можливості застосування інформаційних технологій у професійному і загальнокультурному середовищі;
- професійна мобільність і адаптивність в інформаційному суспільстві;
- ефективне здійснення пошуку потрібної інформації;

- уміння адекватно відбирати й оцінювати інформацію, переробляти інформацію і створювати, відповідно віку дітей, нову;
- узгодженість у постановці й послідовному рішенні педагогічних задач з використанням засобів інформаційних технологій;
- оцінювання навчально-розвивального ефекту інформаційного засобу;
- оптимальне використання інформаційних технологій;
- дотримання гігієни використання інформаційних технологій.

Отже, театральна-ігрова діяльність може стати потужним емоційно забарвленим засобом гармонійного розвитку дитини за умови професійного поєднання та доповнення сучасної педагогічної діяльності оптимальним використанням мультимедіаресурсів, які в жодному випадку не замінюють живого спілкування вихователя з дітьми. Сучасним педагогам необхідно вивчати можливості використання та коректного впровадження інформаційних технологій в практичну діяльність з дітьми дошкільного віку, що дозволить модернізувати навчально-виховний процес, підвищити ефективність, мотивувати дітей до творчої діяльності.

Контрольні запитання

1. *Визначте роль застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому середовищі дошкільного закладу*
2. *У чому полягають спеціальні умови успішної творчої самореалізації дитини?*
3. *Опишіть критерії коректного використання інформаційних технологій в освітньо-виховному процесі дошкільного закладу.*

РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У останні роки в системі дошкільної освіти простежується пріоритетна увага до інтелектуального розвитку дитини, тим часом як розвитку емоційної сфери часто надається меншого значення. Проте, як справедливо зазначали Л.С. Виготський і О.В.Запорожець, тільки узгоджене функціонування цих двох систем - емоційної сфери та інтелекту у тісній єдності може забезпечити успішність будь-яких форм діяльності. Розумовий розвиток тісно пов'язаний з емоційною сферою дитини, світом її почуттів та переживань.

Щоб відтворити, свої почуття і зрозуміти почуття інших, необхідно розвивати емоційну сферу особистості починаючи з дошкільного віку. Вивченням проблеми розвитку емоційної сфери дитини займалися вітчизняні психологи: А. Запорожець, Л.Стрелкова, В. Абраменкова, А. Рояк, А. Миколаєва, Т. Гаврилова.

У розмаїтті засобів впливу на розвиток емоційної сфери дитини дошкільного віку важливе місце посідає театралізована діяльність. Театр поєднує в собі художнє слово, драматичну дію, поезику, музику, літературу та живопис. Він допомагає дитині глибше пізнати свій внутрішній світ, спонукає до самовдосконалення, викликаючи естетичні почуття та емоції в ході театралізованого дійства. Проте педагогами дошкільних навчальних закладів приділяється недостатня увага питанню театралізованої діяльності як ефективного засобу розвитку емоційної сфери.

Проблема використання театралізованої діяльності як повноцінної та ефективної складової виховного процесу хвилювала і хвилює

педагогів та психологів минулого та сучасності. Зокрема Л. Артемова, Р. Жуковська, О. Кононко, О. Козлюк, І. Луценко, Л. Макаренко, Д. Менждерицька, Г. Михайлова, Г. Марчук, Т. Поніманська, С. Русова, М. Шуть досліджували проблему педагогічної цінності театралізованої діяльності, різні аспекти значення театру у вихованні дитини.

Сучасною педагогічною наукою пропонуються різні засоби розвитку емоційної сфери: музичні заняття, слухання казок і художніх розповідей, знайомство з природою, малювання. Проте театралізована діяльність як ефективний засіб розвитку емоційних почуттів дитини недооцінюється. Необхідно змінити відношення вихователів дошкільних навчальних закладів до потенціалу театралізованої діяльності, так як театр є особливим засобом безпосереднього емоційного впливу на особистість дитини.

Творчий розвиток дитини є одним з пріоритетних завдань реформування системи освіти. Творчо спрямованій особистості притамані активність у мисленні, ініціативність, образна уява, здатність помічати, переживати, творити нове.

Оскільки провідною діяльністю в дошкільному віці є ігрова діяльність, тому саме гра в різних її формах має стати для педагогів дієвим засобом формування особистісних якостей та творчих здібностей дітей дошкільного віку. Відтак різнобічний вплив театралізованих ігор на дитячу особистість дає змогу використовувати їх як ненав'язливий педагогічний засіб. Розвивальна можливість таких ігор полягає в формуванні емоційної сфери дошкільників, дитина немовби переживає внутрішнє оновлення, відчуває сценічну дію як своє власне життя, має можливість безпосередньо проявляти емоції та задовольняти різнобічні інтереси. Залежно від провідних засобів емоційної виразності театралізовані ігри, за Л.Артемовою, розподілені на дві групи: режисерські ігри та ігри-драматизації.

Під час театралізованої діяльності діти в ігровій формі вчаться визначати причини емоцій, відтворювати та проявляти емоції, регулювати свою поведінку, розуміти себе й інших. Саме тому, дбаючи про розвиток та корекцію емоційної сфери дитини, педагогу необхідно спрямувати діяльність на :

- Формування компетентності дитини щодо внутрішнього світу почуттів, збагачення внутрішнього світу дитини позитивними емоціями, корегувати прояви негативних емоцій;
- Орієнтування дитини у різних емоційних станах, їх назвах та специфіці проявів основних емоцій;
- Визначення дитиною власного емоційного стану, а також стану інших людей за зовнішніми проявами емоцій (виразом обличчя, мімікою, жестами, позою);
- Вміння співвідносити характер емоційної поведінки з її наслідками;
- Створення позитивного психологічного клімату, забезпечення емоційного благополуччя дошкільника. [2, с. 12].

Безперечно розвиваючи емоційну сферу дитини усвідомлюємо високу ефективність театралізованої діяльності як засобу невичерпних педагогічних можливостей. Для удосконалення системи роботи засобами театралізованої діяльності, розробити інструментальне збагачення емоційної сфери дошкільника.

1. Розвиток «словника емоцій» у дошкільників шляхом вербального позначення емоцій і почуттів, інтенсивності їх прояву.

Даний напрямок роботи можна реалізовувати шляхом театралізованих вправ складаючи ряди образних характеристик емоційних станів за схожістю та відмінністю; застосовуючи схематичні зображення емоцій (пиктограми) та ілюстрації персонажів для відтворення та вербального позначення емоцій.

2. Розвиток здатності розпізнавати емоції, які переживають дорослі та ровесники, розуміти емоційні стани за експресивними ознаками (зчитування емоцій з фото еталона та схематичних піктограм).

Окреслене завдання по інструментальному збагаченню емоційної сфери дітей реалізується під час розвивальних міні-занять або як частина заняття з мистецького виду діяльності (музичне, образотворче тощо).

3. Розвиток здатності довільно виражати задані емоційні стани, дотримуючись певних критеріїв (адекватності, експресивності, пластичності відтворення з активізацією мімічних, пантомімічних та інтонаційних засобів).

Дане завдання реалізується під час організованих розвивальних занять з елементами театралізованої діяльності, спеціальних заняттях, іграх-заняттях, на яких використовуються імітаційні та рольові ігри, етюди, психогімнастика, прийоми саморегуляції, метод спрямованої уяви тощо.

4. Розвиток здатності до регуляції емоцій, що переживаються, зниження інтенсивності емоційного переживання, стримування та трансформація соціально-регламентованих емоційних проявів (загальна (всі м'язові групи) і парціальна (окремі м'язові групи) релаксація, психом'язове розслаблення).

Це завдання здійснюється під час розвивальних, інтегрованих занять, що проводяться і спільно психологом та вихователем, і під час корекційно-розвивальної роботи (проводить психолог за потребою), і під час різних режимних моментів протягом дня (вихователь) [3, с. 32].

Отже, театралізована діяльність є невід'ємною складовою творчих проявів та безпосереднього розвитку емоційної сфери дитини дошкільного віку, а театр може стати ефективним та потужним емоційно забарвленим засобом виховання і гармонійного розвитку

дитини за умови систематичної, творчої та цілеспрямованої роботи театралізованою діяльністю в комплексі з іншими засобами педагогічного впливу.

Контрольні запитання

- 1. Розкрийте особливості розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.*
- 2. Якою є роль інструментального збагачення емоційної сфери дітей в дошкільному закладі?*
- 3. Дайте визначення поняття «емоційна сфера».*

3.2. ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР

У сучасному суспільстві затребуваним в освітньому просторі є вивчення особливостей та закономірностей емоційного світосприймання дитини дошкільного віку, розвиток емоційної сфери як реалізація гармонійності й цілісності особистісного потенціалу дитини. Саме тому особливої актуальності сьогодні набуває завдання щодо цільового вивчення особливостей індивідуальних емоційних проявів через розкриття переживань дитини. На данному етапі розвитку психолого-педагогічних технологій актуальним постає питання спрямованості способів і засобів розвитку емоційної сфери дитини та емоційної культури зокрема. Можливість гармонійного розвитку дитини дошкільного віку обумовлена гармонійною взаємодією базових потреб в основі яких є емоційно-чуттєва сфера та формування собистісної культури.

Виховання емоційної культури дитини, як важливої складової її соціальної компетентності, набуває особливої уваги з боку педагогів та психологів. Наукове підґрунтя для розробки педагогічної проблеми створюють положення вчених про емоційний розвиток

особистості на ранніх етапах онтогенезу (І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Кононко, А. Кошелєва), дослідження гуманістичного виховання дошкільників (О. Савченко, Т. Поніманська, С. Рубінштейн). Ідея гуманізації сучасної освіти, розглядається в сучасній педагогіці з позиції взаємостосунків, взаємодопомоги, активного співпереживання (Ш. Амонашвілі, В. Абраменкова, А. Асмолов, Е. Шиянов).

Розвиток емоційної культури, як здібності людини до співчуття і співпереживання іншим людям, до розуміння їх станів, є одним з найважливіших компонентів етичного розвитку дітей. Саме тому проблема формування емоційної культури вимагає особливої уваги по відношенню до дітей старшого дошкільного віку, оскільки саме в цей віковий період дитина активно вирішує завдання взаємодії з навколишнім світом, інтенсивно знаходить досвід спілкування з однолітками та дорослими.

Незаперечним є факт, що найбільш сприятливий період для розвитку емоційної сфери дитини є дошкільний вік. Проте в сучасній дошкільній освіті довгий час існувала проблема переваги раціонально-логічної сторони пізнання над чуттєво-емоційною. Як справедливо зазначали Л. Виготський і О. Запорожець, лише узгоджене функціонування емоційної та інтелектуальної сфери в тісній єдності може забезпечити успішність будь-яких форм діяльності особистості. Розумовий розвиток тісно пов'язаний з емоційною сферою дитини, світом її почуттів та переживань.

Важливу роль у розробці проблеми особистісного становлення та емоційного розвитку дошкільника відіграють праці відомих вітчизняних дитячих психологів та педагогів: О. І. Кульчицької (формування моральних почуттів), О. Л. Кононко (психологічні основи особистісного становлення дошкільника), С. Є. Кулачківської (емоційні взаємини дитини з дорослими), Т. І. Поніманської

(гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності), Ю. О. Приходько (ціннісне ставлення дошкільників до однолітків), С. П. Тищенко (розвиток внутрішнього світу дитини). Дослідження доводять, що саме в старшому дошкільному віці закладаються основи емоційно-етичної культури особистості, в якій емоційна культура займає провідне місце. Закономірно проаналізувати поняття емоційна культура, розглянути ефективні принципи, які сприятимуть розвитку емоційної культури у процесі театралізованих ігор.

У сучасній дошкільній психології та педагогіці проблема емоційного розвитку дітей по праву визнана однією із пріоритетних. Насамперед це пов'язано з багатозначністю розуміння терміну «емоційний розвиток» у різних теоретичних підходах і окремих концепціях. Інтегруючи положення досліджень емоційної сфери дитини, ми розуміємо емоційний розвиток як комплексний закономірний процес ускладнення та збагачення емоційної сфери у контексті загальної соціалізації дитини. Саме в дошкільному віці буття дитини організовується таким чином, щоб запобігти проявам інертності, байдужості, емоційної глухоти, щоб активність дитини проявлялася через розвиток емоційного життя.

Наукову основу дослідження становлять: фундаментальні наукові положення про емоції, як особистісне утворення (І. Бех, В. Вілюнас, Б. Додонов, П. Симонов), особливості емоційного розвитку в онтогенезі (І. Бех, Л. Божович, О. Запорожець, О. Кононко, А. Кошелєва); формування емоційної культури дитини (П. Єлисеєва, Л. Кондрашова, Л. Соколова, Л. Стрелкова).

У старшому дошкільному віці діти вчаться контролювати свою поведінку і управляти нею, опиратися спокусам і пригнічувати різні види поведінки, виражати внутрішній емоційний стан у вербальній

формі і використовувати мову і афект для спонукання інших людей діяти відповідно до своїх емоційних потреб і цілей [3, 236].

В сукупності зазначені зміни можна розцінювати як підтвердження розвитку регуляції емоцій. Поняття регуляції емоцій зазвичай уживається для позначення процесів, за допомогою яких діти контролюють і регулюють свої емоційні стани і вираження цих станів при адаптації до різних соціальних ситуацій і вимог. В даному сенсі цей термін відображає як зміни в результаті дозрівання дитини, так і специфічні ефекти соціалізації, які різняться внутрішньою культурою особистості.

Провідні фахівці дитячої психології І. Бех, О. Запорожець, А. Кошелева, Я. Неверович вказують, що знання і уявлення про норми поведінки, доповнені емоційним ставленням до них, перетворюються у переконання і стають «внутрішніми спонуканнями» до діяльності і поведінки.

Робота Керолін Саарні демонструє послідовний розвиток здатності дітей керувати вираженням емоцій. Вона виділила чотири основні види мотивацій для управління вираження емоцій: 1) уникнення негативних наслідків або посилення позитивних; 2) захист самооцінки; 3) підтримка стосунків; 4) дотримання норм і пристойності [5, с. 309].

Аналізуючи процес розвитку емоцій дітей старшого дошкільного віку розуміємо, що:

- емоції дошкільника опосередковуються його ставленням до тих чи інших явищ;
- внаслідок появи опосередкованості емоцій вони стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими;
- емоції у функції передбачення включаються у внутрішні механізми забезпечення супідрядності мотивів як важливий їх компонент;

— інтенсивний розвиток вищих почуттів відбувається у процесі виконання різних видів діяльності малюка – трудової, продуктивної, ігрової;

— особливістю вищих почуттів є їх тісний взаємозв'язок [2, с. 201].

Термін «емоційна культура» знаходимо в словнику під редакцією А. Реана, в якому зазначається, що емоційна культура (лат.cultura) — вихованість емоцій; рівень розвитку емоцій, який припускає емоційну чуйність і відповідальність за свої переживання перед собою та оточуючими.

Пропонуємо дослідити зміст понять «емоції» та «культура». Емоції – психічні стани і процеси, виражені у формі безпосереднього переживання, ставлення людини до світу, до того що вона відчуває і робить [4, с. 8-9].

Емоції – це специфічна форма взаємодії людини із середовищем, спрямована на пізнання і перетворення світу, а також, себе в цьому світі. Провідні фахівці дитячої психології І. Бех, О. Запорожець, А. Кошелєва, Я. Неверович вказують, що знання і уявлення про норми поведінки, доповнені емоційним ставленням до них, перетворюються у переконання і стають «внутрішніми спонуканнями» до діяльності і поведінки.

У педагогічній науці «культура» визначена середовищем, яке «вирощує та живить особистість». Її пов'язують із іншою категорією – «особистісна культура», що розглядається фахівцями як «внутрішня культура» особистості. Виокремлюючи у структурі культури «зовнішню культуру» і «культуру почуттів», Г. Францев вказує на уміння володіти почуттями і настроями, які «...являють собою властивості суспільної людини, що знаходять власне вираження в культурі».

Найбільш виразно поняття культури представлено у працях Ш. Амонашвілі, який переконаний, що сутність людини спрямована на

вдосконалення. Сама вона часто не хоче помічати цей невсипучий імпульс. Людина навіть намагається опиратися найкращим спонуканням, але десь глибоко в надрах «чаші» вже сяє зародок зерна Культури. Рано чи пізно зерно проросте, і тому кожна людина вже несе в собі частину загальнолюдскості. Поняття культури, за значенням самого свого кореня, спрямовує до самовідданого вивчення, пізнання і нашарування всіх пошуків, що звеличують свідомість [1, с. 36].

Емоційна культура один з критеріїв особистісної культури людини. Особистісна культура дитини становить синтез індивідуальних якостей, які проявляються у сприйнятті та усвідомленні культурних цінностей і спрямованні на творчу взаємодію з навколишнім середовищем та іншими людьми. Погоджуємося з думкою А. Шевчук у тому, що особистісна культура дитини характеризується ступенем усвідомлення культурних цінностей та відповідною поведінкою і виявляється:

- у ставленні до культурних цінностей – емоційно переживає, виявляє інтереси, смаки до красивих предметів, мистецьких творів, цінує їх;
- у мисленні – аналізує, порівнює красиве і некрасиве, проводить аналогію між природними і культурними явищами тощо;
- у духовно-практичній і продуктивній діяльності – сприймає культуру, виявляє почуття, здібності; діє згідно з правилами і проявляє творчість;
- у мистецькій або художній активності – ініціює зміни, втілює їх, докладає домірні зусилля для реалізації власного задуму тощо [7, с.5-6].

Дитина емоційна, чуттєва, сприймання для неї – основа пізнання й орієнтації в навколишньому світі, умова розвитку особистісних якостей. Саме тому слід наблизитися до природних можливостей дитини. Серед різноманітних засобів розвитку емоційної культури, на

особливу увагу заслуговують театралізовані ігри та власне театр, який є для дітей школою емоційної культури та людського спілкування. Театралізована діяльність є імпровізаційною, виступає як індивідуальний творчий процес і об'єднує різні за характером творчі принципи: продуктивний, виконавчий, оформлювальний та вміння дитини сприймати специфічне сценічне мистецтво. Лише такий синтез створює умови для розвитку та вдосконалення емоційної сфери і творчості дитини [4, с.4-5].

Педагогічні можливості театралізованої діяльності в розвитку емоційної культури досить високі, оскільки:

- театралізована діяльність – це ігрова діяльність в якій дитина, в силу специфічних особливостей, має тонко відчувати емоційний стан персонажів, займати позицію співпереживаючого героя або глядача;
- обов'язковим елементом театралізованих ігор (ігор-драматизацій, ігор-етюдів, ігор-імпровізацій, режисерських ігор) в дошкільному віці є ігровий образ, що вимагає від дитини не лише зовнішнього перевтілення, але й емоційного переживання, глибокого чуттєвого входження в зміст виконуваної ролі;
- репродуктивність при підготовці дітьми спектаклю або процес сприйняття театрального дійства спонукає дітей до активної роботи: від співчуття до співпереживання, викликає наслідування улюбленим героям, їх поведінці. Це залишає глибокий слід в емоційному досвіді та впливає на поведінку і характер взаємодії дитини з навколишнім світом;
- театралізована діяльність — це системний процес, який починається з ознайомлення з літературною основою майбутнього спектаклю і підготовки дитячого сприймання, супроводжується детальним аналізом сюжету і вчинків героїв, обговоренням стратегій їх поведінки, продовжується в пробах себе в обраній ролі, в осмисленні і розучуванні ролі, самостійному втіленні образу героя і задуму

спектаклю. Чітка етапність процесу театралізованої діяльності дозволяє формувати у дітей старшого дошкільного віку емоційну культуру.

Педагог має створити умови для збагачення емоційної сфери дитини, надавати можливість проявляти власні почуття, підтримувати живий інтерес повноцінного особистісного розвитку, як невичерпного джерела соціальної та емоційної активності дитини. Зауважимо що структуру емоційного розвитку складають афективний, когнітивний та реактивний компоненти.

Афективний компонент характеризується як сукупність різномодальних індивідуальних переживань дитини: базові емоції, переживання, почуття. Він включає знання про емоції, вербалізацію та інтенсифікацію емоцій.

Когнітивний компонент визначається системою знань та уявлень дитини про емоційну сферу: сутність емоційних явищ, причини і наслідки виникнення емоцій, способи їх вираження. Включає досвід, інтенсивність та модальність переживань.

Реактивний компонент представлений способами мимовільного емоційного вираження та можливістю довільної регуляції емоцій. Соціальний контекст даної структури задається способами використання дитиною власного емоційного досвіду у соціальній взаємодії, загальними та індивідуальними формами її соціалізації.

Принципи, на яких базується педагогічна технологія розвитку емоційної культури старших дошкільників в процесі театралізованих ігор:

1. Принцип системності, дозволяє вирішувати завдання розвитку емоційної культури в дітей дошкільного вікуу взаємозв'язкузбагачення уявлень про емоції та почуття, активізацію особистого досвіду, поступового перенесення емпатійних дій та емоційної культури в реальний життєвий контекст.

2. Принцип єдності діагностики і розвитку, який відображає цілісність процесу розвитку. Процес розвитку вимагає від педагога постійного контролю динаміки змін у розвитку особистості, в нашому випадку - динаміки емоційних станів дитини, почуття, переживань, емоційної культури поведінки.
3. Діяльнісний принцип розвитку емоційної культури базується на теорії психічного розвитку дитини, розкрито в працях А.Н. Леонтьєва і Д.Б. Ельконіна, центральним положенням якої є роль діяльності в психічному розвитку дитини. Провідним способом процесу розвитку емоційної культури старших дошкільників є організація дорослим активної самостійної діяльності дитини, створення умов, в яких би, активізувалися прояви емоційної культури дітей.
4. Принцип урахування вікових психологічних та індивідуальних особливостей дитини.
5. Принцип комплексності методів у формуванні емоційної культури дошкільників доводить необхідність використання різноманіття педагогічних та психологічних методів і прийомів. Враховуючи сукупність завдань формування емоційної культури, послідовність їх розв'язання з використанням театралізованих ігор, ігор-етюдів, необхідно використовувати комплекс взаємодоповнюючих методів і прийомів: бесіду, розповідь, читання дитячої художньої літератури, вирішення соціально-емоційних проблемних ситуацій, емоційні імпровізації тощо.
6. Принцип активного залучення найближчого соціального оточення дитини визначається провідною роллю, яку відіграє сім'я, педагоги, найближче оточення дитини.

Специфіка відбору педагогічних засобів формування емоційної культури дітей обумовлена урахуванням наступних особливостей дітей старшого дошкільного віку: прагнення до самостійності і активності дитини в діяльності; егоцентричність мислення, що виявляється в

труднощах прийняття позиції іншого; потреба дитини в ігровій взаємодії.

Погоджуємося з думкою Т. Поніманської, яка зазначає про «необхідність формувати у дошкільнят відкритість до світу людей як потребу особистості, навички соціальної поведінки...формувати готовність до сприймання соціальної інформації, виховувати співчуття, співпереживання, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки» [6, с.8], що є очевидною передумовою формування емоційної культури дитини. Гармонійне співжиття дитини з довкіллям передбачає її компетентність у світі емоцій і почуттів. Здійснивши аналіз поняття емоційна культура, розглянувши прояви особистісної культури та компоненти емоційного розвитку дитини, розкриваючи педагогічні можливості театралізованої діяльності у формуванні емоційної культури дітей маємо підстави стверджувати про те, що компетентність педагога з питання організації театралізованих ігор є необхідною початковою сходинкою до проектування професійної, системної, творчої роботи з дітьми.

Контрольні запитання

- 1. Дайте визначення поняття «емоційна культура».*
- 2. В якому віці закладаються основи емоційно-етичної культури особистості?*
- 3. Проаналізуйте процес розвитку емоцій дітей старшого дошкільного віку.*
- 4. У чому виявляється особистісна культура дитини?*
- 5. Дайте характеристику педагогічним можливостям театралізованої діяльності у розвитку емоційної культури дитини.*
- 6. Опишіть принципи, на яких базується педагогічна технологія розвитку емоційної культури дошкільників в процесі театралізованих ігор.*

3.3. РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасній психології та педагогіці проблема емоційного розвитку дітей по праву визнана однією із пріоритетних. Насамперед це пов'язано з багатозначністю розуміння терміну «емоційний розвиток» у різних науково-теоретичних підходах і окремих концепціях. Інтегруючи положення досліджень емоційної сфери дитини, ми розуміємо емоційний розвиток як комплексний закономірний процес ускладнення та збагачення емоційної сфери у контексті загальної соціалізації дитини. Необхідність інтеграції існуючих підходів до емоційного розвитку дітей визначає високий дослідницький потенціал даної проблеми як в науково-теоретичному, так і в практичному аспектах.

Щоб радіти чужій радості та співчувати чужому потрібно уміти за допомогою уяви перенестися в становище іншої людини, в думках стати на її місце», - стверджував вітчизняний психолог М.Теплов.

Проблема виховання міжособистісних стосунків складає одне з основних завдань педагогіки та психології. Люди часто страждають нестачею комунікативної культури, що виявляється як в характері власних вчинків, так і в неадекватному сприйнятті емоційних проявів інших людей, не співпереживанні. Щоб виразити свої почуття і зрозуміти почуття іншого, необхідна розвинена емоційна, чуттєва сфера особистості. Вивченням проблеми появи і розвитку емпатії в дошкільному дитинстві займалися багато психологів А.В. Запорожець, Л.П. Стрелкова, В.В. Абраменкова, А.А. Рояк, А.Б. Миколаєва, Т.П. Гаврилова та ін. Їхні дослідження показали, що в дошкільному дитинстві закладаються основи емоційної культури особистості. Саме тому згідно вимог Базового компоненту та Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» особливої актуальності набуває

емоційно-ціннісний розвиток, який введено з огляду на виняткову значущість для становлення емоційної сприйнятливості, творчої уяви дошкільника [1, с.157].

Одним з найважливіших компонентів морального розвитку дітей є формування емпатії як здатності людини до співчуття і співпереживання іншим людям, розуміння їх стану.

Сучасні погляди на проблему формування суспільної спрямованості дитини дошкільного віку, розвиток моральних стосунків у творчих іграх, стимулювання особистісного розвитку дитини, естетичних почуттів, сприяння самовираженню дитини та збагаченню її досвіду проаналізовано у ряді психолого – педагогічних досліджень у галузі дошкільної педагогіки українськими науковцями Л. Артемовою, Г. Григоренко, Т. Поніманською, К. Щербаковою.

Як справедливо зазначали Л.С. Виготський і О.В.Запорожець, лише узгоджене функціонування емоційної та інтелектуальної сфери в тісній єдності може забезпечити успішність будь-яких форм діяльності особистості. Розумовий розвиток тісно пов'язаний з емоційною сферою дитини, світом її почуттів та переживань.

Підкреслюючи значення емоційних чинників в онтогенезі Л.С. Виготський писав: «Життєвий шлях особистості - це історія її переживань». Емоційний досвід сучасної дитини може мати як позитивну так і негативну забарвленість, що безпосередньо впливає на її життя, сьогоднішнє і майбутнє. Сучасні наукові дані переконливо показують, що результатом позитивно спрямованого емоційного дитячого досвіду є довіра до світу, відкритість, готовність до взаємодії з навколишнім середовищем, що забезпечує основу для позитивної самореалізації зростаючої особистості. Переважно негативний емоційний досвід, навпаки, призводить до розвитку недовіри до світу, відчуження і нерідко провокує прояви агресії.

Сучасною дошкільною педагогічною наукою пропонуються різні засоби розвитку емпатії: спеціально організовані музичні заняття (А.Гогоберідзе, В.Деркунська, О.Радинова), слухання казок і художніх творів (Л.М. Гурович, Л.П. Стрелкова), ознайомлення з природою (Р.М. Чумічева, Н.Н. Ніколаєва, Н.А. Рижова), малювання (Т.С, Комарова). Все це сприяє розвитку у дошкільників естетичних переживань та почуття краси. Проте, театралізована діяльність як ефективний засіб розвитку емпатії дітей дошкільного віку, недооцінюється. Необхідно змінити відношення вихователів дошкільних навчальних закладів до потенціалу театралізованої діяльності, оскільки це той вид діяльності який приносить дитині радість, природним чином розкриває багатий внутрішній резерв та сприяє всебічному розвитку дитини.

Питання функціонування і генезису емоцій є однією із найважливіших психологічних, філософських та педагогічних проблем. У сучасній дошкільній психології та педагогіці проблема емоційного розвитку дітей по праву визнана однією із самих значимих та дискусійних. Саме в дошкільному віці буття дитини організовується таким чином, щоб запобігти проявам інертності, байдужості, емоційної глухоти, щоб активність дитини проявлялася через розвиток емоційного життя.

Педагог має створити умови для збагачення емоційної сфери дитини, надавати можливість проявляти власні почуття, підтримувати живий інтерес повноцінного особистісного розвитку, як невичерпного джерела соціальної та емоційної активності дитини. З нашої точки зору, структуру емоційного розвитку складають афективний, когнітивний та реактивний компоненти.

Афективний компонент характеризується як сукупність різномодальних індивідуальних переживань дитини: базові емоції,

соціальні переживання, почуття. Він включає знання про емоції, вербалізацію емоцій, інтенсифікацію емоцій.

Когнітивний компонент визначається системою знань та уявлень дитини про емоційну сферу дитини: сутність емоційних явищ, причини і наслідки виникнення емоцій, способи їх вираження. Включає досвід переживань, інтенсивність переживань, модальність переживань.

Реактивний компонент представлений способами мимовільного емоційного вираження емоцій та можливістю довільної регуляції емоцій.

Соціальний контекст даної структури задається способами використання дитиною власного емоційного досвіду у соціальній взаємодії, загальними та індивідуальними формами її соціалізації.

У відповідності з теорією диференційованих емоцій С. Томкінса емоції розглядаються як складна мотиваційна система, що має три рівні прояву: нейрофізіологічний, експресивний (виражальний) та імпресивний (переживаючий). Крім того, теорія диференційованих емоцій виділяє десять фундаментальних емоцій, що мають специфіку виникнення в онтогенезі: радість, гнів, страх, сум, образа, сором, провина, відраза, здивування, інтерес, презирство, заздрість [3, с.15]. На їх основі нами визначений ряд емоцій, доступних для переживання, вираження, усвідомлення та вербалізації дітьми дошкільного віку. В контексті даної теорії виділяють також два основних експресивних процеси: кодування та декодування емоцій як їх вираження та упізнавання. У відповідності з цим нами визначені напрямки діагностичної, корекційної та розвивальної роботи з дітьми – ідентифікація та відтворення різних емоційних станів.

Поняття «емоційне кодування» має широке значення та визначає вираження емоції як мимовільного спонтанного реагування, так і довільного трансформованого (зміненого) відтворення. Здатність трансформувати експресивне вираження тих чи інших емоцій в

контексті соціалізації і є специфічна функція емоційної регуляції як одного із базових факторів емоційного розвитку дитини. В процесі онтогенетичного розвитку відбувається поступовий перехід від рефлекторної емоційності до інтелектуалізації емоцій. Дитина вчиться підкоряти емоційну поведінку: оволодіває здатністю гальмувати одні та заспокоювати інші емоційні прояви у відповідності з вимогами оточуючого середовища. Таким чином, мимовільне емоційне реагування в процесі соціалізації трансформується в нову форму – *форму довільного вираження емоцій*. Необхідною умовою такого переходу виступає розвиток емоційної регуляції з функцією контролю за вираженням емоцій. На основі результатів досліджень були виділені наступні індивідуальні механізми розуміння (декодування) емоцій:

- кінестетичне наслідування виразу обличчя партнера;
- інтерпретація ситуації;
- асоціація з відомими переживаннями;
- вгадування, виключення;
- емпатійна реакція.

Одним з найважливіших компонентів морального розвитку дітей є формування емпатії як здатності людини до співчуття і співпереживання іншими людьми. Орієнтування в емоційному стані людей є необхідною умовою спільної практичної та духовної діяльності людини. Встановлено, що емоційно чутливі діти набагато легше включаються в процес соціалізації, успішні в спілкуванні і взаємодії з однолітками і дорослими.

На ранніх стадіях психічного розвитку дитини закладається перший компонент емпатійного процесу - співпереживання, який проявляється в емоційному зараженні та ідентифікації. Педагогічний процес в дитячому садку забезпечить «широту» співпереживання дитині, коли вона почуває себе однією з причетних до спільного,

колективного співпереживання, де об'єктом емпатії стає і одноліток, і іграшки і літературні персонажі, і тварини з рослинами, і сам педагог.

У міру становлення другого компоненту емпатійного процесу - співчуття - домінуючу роль відіграють когнітивні компоненти: моральні знання і соціальні орієнтації дитини. Емпатія передбачає не лише емоційну чутливість, але і високий рівень розуміння. На стадії співчуття дошкільники мають уміти визначити можливі шляхи виходу з ситуації взаємодії, бути адекватно зорієнтованими в можливих варіантах вияву співчуття.

На основі перших двох компонентів емпатійного процесу у дитини виникає імпульс до спільної діяльності з іншим, який спонукає до конкретних вчинків. Л.Стрелкова відзначає, що «перехід до реального сприяння можливий при розширенні емоційних переживань, збагаченні емпатії такими емоціями та емоційними комплексами, як подолання страху за себе, активне «протистояння» злу, відраза до несправедливості, бескорислива радість за іншого» [2, с.48].

Враховуючи компоненти емоційного розвитку дитини можемо виокремити психолого-педагогічні впливи спрямовані на розвиток емпатії дітей старшого дошкільного віку.

Компонент емоційного розвитку	Психологічні впливи, спрямовані на розвиток емпатії дітей старшого дошкільного віку
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none">• Розширення знань про емоційні явища, емоційну сферу людини, власні емоційні прояви.• Структурування уявлень про емоції.• Розширення «словника емоцій».• Формування та активізація способів і засобів ідентифікації емоцій.
Афективний	<ul style="list-style-type: none">• Збагачення позитивного емоційного досвіду, зокрема емпатійного.• Стабілізація негативних емоційних переживань та станів.

	<ul style="list-style-type: none"> • Зменшення негативних емоційних проявів. • Формування навичок зниження психоемоційного напруження (присвоєння способів).
Реактивний	<ul style="list-style-type: none"> • Збагачення експресивних емоційних засобів вираження різних емоційних станів (мімічні, пантомімічні, вербально-інтонаційні). • Формування навичок довільного кодування емоцій (присвоєння способів). • Активізація механізмів довільної регуляції емоцій.

На сьогоднішній день, питання про вибір методів і засобів розвитку емпатії є особливо актуальним. Серед різноманітних засобів розвитку емпатії, на особливу увагу заслуговує театралізована діяльність. Педагогічні можливості театралізованої діяльності в розвитку емпатії досить високі, оскільки:

- Театралізована діяльність - це ігрова діяльність в якій дитина, в силу специфічних особливостей, має тонко відчувати емоційний стан персонажів, займати позицію співчуваючого, співпереживаючого героя або глядача (емпатійна діяльність);
- Обовязковим елементом театралізованої діяльності (ігор-драматизацій, ігор-етюдів, ігор-імпровізацій, режисерських ігор) в дошкільному віці є ігровий образ, що вимагає від дитини не лише зовнішнього перевтілення, але й емоційного переживання, глибокого чуттєвого входження в зміст виконуваної ролі;
- Репродуктивність при підготовці дітьми спектаклю або процес сприйняття театрального дійства спонукає дітей до активної роботи: від співчуття до співпереживання, викликає наслідування улюбленим героям, їх поведінці. Це залишає глибокий слід в емоційному досвіді дитини і впливає на її поведінку і характер взаємодії з навколишнім світом;

- Театралізована діяльність дитини — це системний процес, який починається з ознайомлення з літературною основою майбутнього спектаклю і підготовки дитячого сприймання, супроводжується детальним аналізом сюжету і вчинків героїв, обговоренням стратегій їх поведінки, продовжується в пробах себе в обраній ролі, в осмисленні і розучуванні ролі, самотійному втіленні образу героя і задуму спектаклю. Тривалість і чітка етапність процесу театралізованої діяльності у старших дошкільників дозволяє розвивати у них емпатію;
- Кожен етап процесу театралізованої діяльності супроводжується адекватними педагогічними прийомами, які допомагають дітям емоційно цілісно сприймати спектакль або бути його повноцінним учасником.

Для образних характеристик емоцій педагогу варто підібрати синонімічний та антонімічний ряд образних психологічних понять, щоб допомогти дітям краще усвідомити тонкі нюанси людських станів.

Радість	Сум	Страх	Злість
Веселий	Печальний	Тривожний	Сердитий
Сонячний	Похмурий	Лякаючий	Грізний
Грайливий	Тужливий	Насторожений	Незадоволений
Завзятий	Жалібний	Таємничий	Темний
Смішний	Який плаче	Занепокоєний	Стрімкий

Для успішної реалізації стимулювання емоційного розвитку малят необхідно звернути належну увагу на вдосконалення та модернізацію розвивального простору, змодельовати та обладнати осередки, які безпосередньо сприятимуть емоційному насиченню життя дитини та допоможуть максимально забезпечити умови успішного набуття дітьми навичок практичного життя, формування життєвого досвіду,

розвитку емоційної сфери та творчих здібностей. Саме тому ми змоделювали наступні оередки:

«Мій настрої сьогодні» який розміщується у груповому приміщенні або роздягальні для визначення емоційного стану, настрою кожної дитини. Приходячи до дитячого садка, дитина відшуковує свою світлинку або картинку, яка відповідає її маркуванню, та розміщує її під піктограмою (що позначає певний настрої (веселий, сумний, спокійний) відповідно до власного настрою. Протягом дня настрої дитини може змінитися, тому і картинку можна перемістити відповідно цього. Проведення такої форми роботи допомагає дітям у визначенні власних емоцій, переживань, настрою; вихователям здійснювати індивідуальний підхід, корекцію негативних переживань дитини;

Осередок «Я - особистість» включає в себе збірку відео сюжетів, мультфільмів, картин, ілюстрацій соціально – морального характеру, набір світлин та схем різного настрою, піктограми, сімейні міні-фотоальбоми, дидактичні посібники психологічної спрямованості «Кубик настрою», «Мішок крику», «Абетка настрою», «Скриня страху», «Емоційний колобок», люстерка, малюнкові тести, дидактичні ігри емоційно – ціннісного спрямування. Робота в даному осередку допоможе дитині сформувати правило доцільну поведінку та визначати межі соціально прийнятої схвалювальної та не схвалюваної поведінки, визначати позитивні та негативні емоційні стани;

Осередок «Я в довкіллі» обладнано екраном оцінювання себе: «Я з товаришем», «Я з дорослими», «Я з батьками», «Я в природі». В даному осередку дитина вчиться зосереджуватись на власних думках, заохочується до апробації різних програм поведінки, сприяти збагаченню і розвитку емпатії дітей старшого дошкільного віку;

Осередок «Маленький актор» обладнано театральною скринєю з елементами рязання, різноманітними матеріалами для самостійного виготовлення дітьми атрибутів спектаклю, ілюстраціями та картинами

до казок, світлинами відомих акторів у різних ролях, ескізами масок, різними видами театру: настільний, пальчиковий, ляльки-рукавички, тіньовий, маріонеток, «театр на долонці», бі-ба-бо, ростовий, на ложках, тапочний тощо. Враховуючи особливості гендерної соціалізації дошкільників в осередку розміщено матеріали відповідаючі інтересам хлопчиків та дівчаток.

Театралізований осередок забезпечить оптимальний баланс спільної та самостійної мовленнєво-творчої та театралізованої діяльності, краще усвідомлення емоційних станів та експериментування дітей з своїми емоціями.

Запропоновані осередки допоможуть вихователеві, використовуючи розвиваючий потенціал театралізованої діяльності, педагогічно грамотно сприяти розвитку емпатії дітей старшого дошкільного віку.

Невідомою складовою розвитку емоційної сфери дитини є розвивальні, інтегровані, корекційно-розвивальні заняття, що проводяться психологом (за потребою), спільно психологом та вихователем, а також робота в різні режимні моменти упродовж дня (вихователь).

Контрольні запитання

- 1. Змодельуйте осередки стимулювання емоційного розвитку дитини дошкільного віку.*
- 2. Охарактеризуйте синонімічний та антонімічний ряд образних психологічних понять.*
- 3. Розкрийте педагогічні можливості театралізованої діяльності в розвитку емпатії.*
- 4. Які компоненти емоційного розвитку дитини?*
- 5. Проаналізуйте психолого-педагогічні впливи спрямовані на розвиток емпатії дітей дошкільного віку.*
- 6. Які індивідуальні механізми розуміння (декодування) емоцій?*

3.4. ПІДТРИМКА ОБДАРОВАННОСТІ ДИТИНИ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Формування творчо активної особистості, що здатна ефективно і нестандартно вирішувати життєві проблеми закладається в дитинстві і є умовою подальшого розвитку людини, її успішної творчої діяльності. Сьогодні триває постійний пошук шляхів творчого зростання дітей з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та можливостей. Саме тому пріоритетним напрямком сучасної освіти є вивчення та дослідження поняття «обдарованість», психолого-педагогічна підтримка та розвиток дитячої обдарованості. З-поміж існуючих визначень даного поняття виокремимо визначення Л. Слободянюк. Обдарованість — це не лише своєрідне поєднання здібностей людини, а сукупність її особистісних характеристик. Обдарованість складається з високого рівня інтелекту, творчих здібностей і мотиваційного компонента.

Обдарована дитина вирізняється яскравими, явними досягненнями у тому чи іншому виді діяльності. Обдарованість багатогранна і визначається в основному трьома взаємопов'язаними параметрами: випереджувачим розвитком пізнання, психологічним розвитком, фізичними даними. Надзвичайно важливо саме у зв'язку з проблемою здібностей орієнтуватися на те, що кожний віковий період розвитку має свої особливості, неповторні достоїнства, надбання, які слід максимально використовувати для творчого розвитку дитини.

Обдаровані діти часто є оригінальними у поведінці та спілкуванні. Вони використовують особливі способи спілкування з дорослими й однолітками, чутливі до ситуації спілкування, виявляють уміння спілкуватися не лише словесно, а й за допомогою невербальних засобів (міміки, жестів, інтонації тощо), легко вступають у контакт з однолітками, прагнуть до лідерства у спільній діяльності. Обдаровані

діти частіше за своїх однолітків обирають роль дорослого у творчих іграх, змагаються з іншими дітьми.

Коли ми говоримо про обдарованих дітей, то маємо на увазі дітей із підвищеним рівнем розвитку інтелектуальних, творчих, соціально особистісних здібностей, а також дітей із потенційними можливостями. Чим раніше людина зрозуміє, в чому вона талановита, тим більше у неї шансів реалізувати свій талант, стати щасливим.

Питання обдарованості досліджували психологи: Д. Богоявленська, І. Карабаєва, О. Кульчицька, О. Кочерга, О. Леонтєв, Н. Лейтес, Г. Чистякова, О. Музика, В. Юркевич, Е. Щєбланова. Суттєвими є висловлювання відомих психологів С. Рубінштейна, Б. Ананьєва, Г. Костюка, К. Платонова щодо зв'язку здібностей з діяльністю та розвитком особистості [2, 43; 4, 109].

Педагогічний супровід обдарованих дітей формується на підставі наукових ідей та організаційних умов, які визначаються в закладі і постійно підтримуються. Не можна дати рецепти для кожного дня, для кожного випадку. Педагог сам повинен наодинці прийняти рішення, яке позитивно вплине на розв'язання проблеми виявлення і розвитку талановитої або обдарованої дитини. Педагогічні колективи мають самостійно враховувати наявний внутрішній потенціал, створювати відповідну атмосферу, в якій дитина може легко проявити й розвивати свої задатки. При цьому обов'язково мають враховуватися психологічні вікові особливості дітей.

Пріоритетними завданнями педагога у роботі з обдарованими дітьми є:

- ✓ концентрація на обдарованій дитині, а не на середньостатистичному вихованцеві, який має відповідати програмовим вимогам;
- ✓ надання можливості творчої оригінальної праці і самостійної організації вихованцем свого оточення;

- ✓ створення простору для високого рівня мислення;
- ✓ включення у систему навчання батьків здібних дітей;
- ✓ неперервний розвиток професійного рівня педагогів, які працюють з обдарованими дітьми.

З огляду на питання розвитку обдарованості засобами театрального мистецтва вважаємо за необхідне зазначити принцип інтеграції різних видів мистецтва в процесі формування активної творчості дитини. Інтеграція видів мистецтва: художньої літератури і живопису, театрального мистецтва та кінематографії, народного мистецтва та мультиплікації, сприяє розширенню простору, дозволяє домогтися творчого осмислення змісту театралізованої діяльності, встановлення асоціативних зв'язків в реалізації ігрового задуму, неординарного вираження відчуттів та емоцій. Методи і прийоми формування основ театрально-естетичної культури можна розділити на три групи.

Перша група методів орієнтована на те, щоб дитина засвоїла інтонаційний словник театрального мистецтва і способи вираження різних емоцій (веселість, ніжність, строгість, здивування, смуток, спокій, хвилювання, тривога, загадковість тощо). Виокремлена група передбачає:

- *стимулювання різноманітних етичних і естетичних відчуттів, прояв співпереживання* (створення ігрових ситуацій, наочності, захопливості, образності словесних вказівок, стимулювання цікавим змістом, поясненнями, бесідами, порівнянням і контрастним зіставленням матеріалів);
- *переконання засобами мистецтва в процесі формування естетичного сприйняття, естетичних емоцій і відчуттів* (прийоми художнього виконання казок, віршів, емоційно насиченого аналізу творів і продуктів дитячої творчості,

уподібнення характеру художнього, літературного та музичного образу).

Друга група методів орієнтує на оволодіння мовою театрального мистецтва, на сприйняття виразних засобів (колір, композиція, музичний супровід, епітети, образні порівняння), на встановлення взаємозв'язку між змістом твору і засобами виразності. Вирішуючи завдання другої групи методів слід використовувати:

- *бесіди і розповіді за змістом художнього твору*, що включають проблемні, пошукові завдання, створення уявної ситуації, співвідношення власних переживань і емоцій зі змістом твору, використання метафор, порівнянь;
- *моделювання засобів виразності театрального мистецтва* за допомогою ігор-уподібнень, імітаційних та імпровізаційних ігор;
- *створення пошукових ситуацій*, спонукаючих дитину до практичних дій і пошуку власних засобів виразності при сприйнятті, виконанні та в продуктивній творчості.

Третя група методів, направлена на розвиток художньо-мистецької особистості дитини та передбачає:

- *вправи репродуктивного і творчого характеру*, що припускають варіативність у виконанні дій, відтворенні образу, здатність здійснювати дії в пошукових і проблемних ситуаціях;
- *етюди по розвитку творчої уяви*, що включають серію творчих завдань (прийом дії з неоформленим матеріалом, етюди з реальними предметами тощо);
- *«перевтілення»*, що включають прийоми входження в ситуацію рольової взаємодії, занурення в уявний простір створюваного дитиною художнього образу, пошуку виразного жесту, прийом «гри в казку», «озвучування персонажа», співпереживання, співтворчість, співучасть в створенні художнього образу твору (*образно-драматургічні, вокальні, ритмопластичні імпровізації*).

Керівництво театральної-ігровою діяльністю, органічне поєднання методів і прийомів, одночасна дія на зорові, слухові, тактильні органи сприйняття, активізацію мислення, уяви, емоцій забезпечує глибше занурення дитини в світ мистецтва та спонукають її до плавного переходу від сприйняття до співпереживання, від співпереживання до уяви, від уяви до творчості [1, 69].

Шляхи формування театральної інтерпретації, акторської імпровізації та розвитку творчих здібностей дітей:

- 1) створення в грі відповідного настрою, перебуваючи в якому діти здатні повірити в уявні обставини для втілення ігрових образів;
- 2) постановка перед дітьми творчих завдань, застосування ігор, розігрування сценарію який пропонують дорослі, а втілюють — діти;
- 3) встановлення взаємності у створенні ігрового образу, виконання ролі, відтворення образу в розвитку, оволодіння способом сумісних дій і способами сюжетно-композиційного розвитку [2, 34].

Здійснюючи всебічний розвиток творчих здібностей дітей засобами театрального мистецтва педагог ставить перед собою наступні завдання: задовольняти потребу і цікавість дитини; розвивати її природні задатки, активізувати дитячу творчість, своєчасно виявляти обдарованість. Розвивати естетичний смак, емоційне задоволення, пластику, гнучкість. Підтримувати прагнення самостійно шукати виражальні засоби для створення образу персонажу за допомогою рухів, міміки, жестів, мовної інтонації.

Психолого-педагогічний аналіз проблеми підтримки індивідуальних особливостей, творчої обдарованості дітей доводить, що театральна-ігрова діяльність може виступати як один з універсальних способів сприяння активізації творчості за умови компетентного використання педагогом методів і прийомів формування основ театральної-естетичної культури, врахування індивідуального фонду бажань та можливостей дитини, створення

варіативного, трансформаційного середовища для самостійної та організованої діяльності дітей.

Контрольні запитання

- 1. За якими ознаками можна виявити обдарованість?*
- 2. Дайте визначення поняття «обдарованість».*
- 3. В чому полягає педагогічний супровід обдарованих дітей?*
- 4. Якими є пріоритетні завдання педагога у роботі з обдарованими дітьми?*
- 5. Охарактеризуйте групи методів і прийомів формування основ театрально-естетичної культури.*
- 6. Опишіть шляхи формування театральної інтерпретації, акторської імпровізації та розвитку творчих здібностей дітей.*

РОЗДІЛ 4 . СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

4.1. ЕЛЕМЕНТИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Навчально-виховний процес в дошкільному закладі - явище складне, багатогранне, динамічне. Його специфіка визначається педагогічним спілкуванням. Професійне спілкування вихователя споріднене з мистецтвом, що завжди є поєднанням таланту й майстерності.

Щоб цей взаємовплив був ефективним, у педагога і дитини мають переважати позитивні естетичні почуття як показник людяності, творчості, працездатності та результативності. Процес взаємостосунків з дітьми в дошкільному закладі містить багато складників, серед яких мистецькі, моральні, психологічні, технологічні, які визначають якість спілкування.

Щоб удосконалити професійне спілкування, зробити його більш впливовим, вихователів слід звернутися до театральної педагогіки.

Сьогодні інтерес до театральної педагогіки обумовлений низкою соціокультурних і освітніх факторів.

Перший фактор - це потреба особистості, яка здатна до адекватної культурної самоідентифікації, до вільного вибору власної позиції. Елементи театральної педагогіки є органічною складовою навчально-виховного процесу у вузі, універсальний засіб розвитку творчих, артистичних здібностей майбутнього педагога.

Другий фактор, що обумовлює інтерес до театральної педагогіки, - це перехід від способу простого нарощування кількості навчальних програм до пошуку інтенсивних підходів до її організації. Саме

театральна педагогіка покликана розкрити внутрішній потенціал педагога.

Третій фактор - це педагогічний артистизм, важлива риса професійної майстерності, творчості педагога. Адже гарний педагог - це той, хто володіє мистецтвом самовираження, здатністю до перевтілення, співтворчості з колегами, вихованцями, співпереживання з ними.

Тільки в царині театральної педагогіки кожен майбутній вихователь може знайти для себе засоби розкриття власних педагогічних здібностей, творчого потенціалу.

Не важко помітити спільні особливості у професії актора і вихователя. Адже в драматургії заняття чи в організації іншого виду дитячої діяльності є:

- використання розмовного матеріалу (читання, розповідь, бесіда, пояснення тощо),
- мінімальні декорації - інтер'єру групової кімнати, дидактичних матеріалів (ілюстрацій, макетів, моделей, елементів одягу конкретного персонажа тощо), музичного супроводу, і при цьому вихователь є самим собою - особистістю, яка цілеспрямовано виховує і навчає.

З цих позицій стає зрозумілим, чому вихователів дошкільного закладу важливо усвідомити принципи театральної дії, її закони.

У цьому може допомогти система К.С. Станіславського, який розглядає органічну природу театральної творчості через природу людини-творця, актора. Система К.С. Станіславського - наука не тільки про акторську творчість, а й про те, як, спираючись на об'єктивні закони, плекати, розвивати, збагачувати різні здібності, і не лише сценічні. Вона - важливий засіб підвищення коефіцієнта корисної дії у творчій діяльності й актора, і вихователя.

Система К.С. Станіславського ґрунтується на таких п'яти принципах виховання актора, які можуть в адаптованому вигляді використовуватися й у підготовці вихователя:

- 1) принцип життєвої правди (у педагогіці - це зв'язок навчання і виховання з життям);
- 2) принцип ідейної спрямованості: учення про надзавдання (цей принцип відіграє велику роль у конструктивній діяльності педагога, адже режисура заняття, гри, праці, спостереження передбачає постановку завдання, надзавдання, яке й розв'язує вихователь);
- 3) принцип дії - підґрунтя переживання й матеріалу для творчості, він є основним у системі К.С. Станіславського (творче переживання й матеріал для творчості є провідним компонентом в організаторській діяльності вихователя);
- 4) принцип органічної творчості (розкриває нерозривний зв'язок психічного і фізичного, суб'єктивного переживаного почуття педагога з його зовнішнім об'єктивним вираженням, тобто говорить про рівень психотехніки вихователя, володіння своїм організмом -- головним інструментом впливу на вихованців);
- 5) принцип творчого перевтілення в образ - це стан сценічного переживання, на ґрунті якого розв'язуються завдання всіх попередніх принципів (цей принцип знаходить своє відображення в гностичній діяльності вихователя як засадовій для всієї професійної діяльності педагога).

Єдність фізичного і психічного потребує тісного зв'язку методу і відповідної педагогічної техніки. Саме тому майстерність педагога й актора визначається трьома взаємообумовленими складниками: *теорією, технікою і методами роботи над матеріалом*, його організацією і впровадженням у дію.

В оволодінні мистецьким акторським впливом на аудиторію вирішальну роль відіграють природні задатки педагога та здатність

удосконалювати свій талант. Ця здатність набувається в процесі навчання, виховання, практичної діяльності. Що ж таке педагогічний талант? Вихователь повинен бути деякою мірою актором, володіти акторським мистецтвом.

На думку К.С. Станіславського, акторові потрібні такі творчі здібності: спостережливість, вразливість, пам'ять (афективна), темперамент, фантазія, уява, внутрішній і зовнішній вплив, перевтілення, смак, розум, відчуття внутрішнього і зовнішнього ритму й темпу, музикальність, щирість, винахідливість, самовладання, безпосередність, сценічність тощо. Поєднання багатьох творчих здібностей і вольові зусилля, які докладає актор, постійно тренуючись і вдосконалюючи себе, роблять його талановитим. Для презентації свого таланту глядачам актору потрібні виразні дані: виразне обличчя, пластика, лінії тіла тощо.

Ці властивості потрібні й вихователеві - головній дійовій особі в театрі одного актора, що розрахований на дошкільнят. Чим більше здібностей матиме у своєму творчому арсеналі вихователь, тим сильнішим, дієвішим буде його педагогічний вплив на вихованців, отже, педагогові слід мати найкращі якості обдарованого актора.

Міркування К.С. Станіславського щодо своєрідних правил підтримання і розвитку таланту актуальні і в наш час. Вони важливі як для акторів, так і для педагогів.

Головне в акторському і педагогічному таланті, як вважає І. А. Зязюн, - уміти «заражати» людей. Заразливність - це риса мистецького таланту. Завдяки заразливості спрацьовує головний закон міжособистісного спілкування - закон сумісності. Заразливість гри актора визначається його чарівністю, привабливістю, шармом. К. С. Станіславський неодноразово визначав заразливність актора як особисту «сценічну» чарівність, яка часто не характеризується ні

красою, ні хорошим голосом, ні талантом, проте володіє великою силою привабливості і впливу на глядача

Чарівність - це невід'ємна риса вихователя. Це специфічно педагогічна чарівність. Вона може бути інтелектуальною (розум світиться в очах), по-дитячому наївною, безпосередньою, трагічною, комічною. Але головне, щоб чарівність вихователя викликала позитивні естетичні почуття у вихованців, приваблювала їх, заворожувала, налаштовувала на відкритість і самореалізацію. Переживання позитивних естетичних почуттів є найважливішим чинником сумісності суб'єктів навчально-виховного процесу.

Контрольні запитання

- 1. Визначте роль соціокультурних і освітніх факторів театральної педагогіки.*
- 2. Які спільні особливості у професії актора і вихователя?*
- 3. Якими є принципи системи К. С. Станіславського виховання актора, які можуть в адаптованому вигляді використовуватися у підготовці вихователя?*
- 4. Дайте визначення поняття «творчі здібності».*
- 5. Які особливості акторського і педагогічного таланту?*

4.2. ПЕДАГОГІЧНА СУМІСНІСТЬ І ПЕДАГОГІЧНЕ СПРИЙМАННЯ

Сумісність педагога і вихованців ґрунтується на принципах взаємної доброзичливості, довіри, принциповості, відповідальності. У навчально-виховному процесі вихователь повинен збагачувати вихованців розумово, морально, естетично. Саме тому він має оволодіти системою вмінь, навичок, необхідних для правильної оцінки інших людей. Оцінювання педагогом інших відбувається на основі пізнання в процесі спілкування.

У спілкуванні виділяють три компоненти: *пізнавальний* (формування уявлень про іншого); *естетичний* (зовнішній вигляд і внутрішній світ людини); *поведінковий* (слово і вчинок не розходяться, а в комплексі спрямовані на вихованця). Усі компоненти тісно взаємопов'язані.

Під час педагогічного спілкування відбувається комунікативне взаємозараження педагога і вихованців, що істотно впливає на їхнє творче самопочуття, а особливо на змістовний бік педагогічного спілкування, рівень пізнавальної діяльності дітей. Педагог виступає як активатор співпереживання і заражає дітей проблемою, спільним пошуком. Співпереживання, викликане вихователем у вихованців, впливає і на самого вихователя.

Взаємостосунки дітей і педагога значною мірою залежать від самопочуття вихователя (чи піднесений він, чи байдужий). Виникнення творчого піднесення в педагога, як і в актора, ускладнюється тим, що захопитись уже знайомим і звичним матеріалом дуже важко.

Творчому самопочуттю і актора, і вихователя, особливо в перші роки їхньої діяльності, заважає м'язове напруження. Воно найбільше руйнує органіку творчої природи, погіршує здатність мислити, красиво говорити, заважає вільному вияву естетичних почуттів. У вихователя повинна бути природність у жестах, мовленні, привабливість і грація в рухах. Педагогічну дію слід не лише розуміти, а й переживати, наповнювати почуттям, тому розум і почуття у вихователя повинні бути в рівновазі. У талановитих педагогів щаслива врівноваженість розуму і почуттів, їхнє внутрішнє життя яскраве, витончене, інтенсивне.

Підсвідомість і пов'язана з нею інтуїція - це дар, який допомагає творчим педагогічним пошукам, оскільки вона поєднана з різними здібностями (розумовими, естетичними). Якщо уважно проаналізувати особистість, наділену педагогічним талантом, її дії, обов'язково

помітимо, що сприймання у неї не менш активне, ніж віддача. Спрацьовує закон рівноваги: інтенсивність віддачі зумовлюється інтенсивністю сприймання. В ідеалі повинна бути рівновага між інтенсивністю віддачі і сприйманням. Якщо вихователь під час спілкування відчуває внутрішню гармонію, задоволення від контакту з вихованцями, спілкування проходить ефективно, на високому рівні, де є рівновага між сприйманням і віддачею.

Педагог і актор мусять знати і відчувати аудиторію, з якою працюють, розуміти, на кого орієнтуватися і кому допомагати, від кого чекати «сюрпризів», кого треба постійно стимулювати або ж стримувати. Вихователь має володіти арсеналом різноманітних засобів донесення до вихованців свого досвіду. Ці засоби неповторні, індивідуальні. Найвагомішим серед них є погляд. Він допомагає повернути до себе увагу, зчитати важливу невербальну інформацію, послати потрібний сигнал вихованцеві - підбадьорити чи припинити небажану дію.

Дослідник проблем поведінкової активності В.А. Кан-Калик пропонує дотримуватися певних загальних правил для оптимізації спілкування з учнями. Якщо їх адаптувати до специфіки професійної діяльності вихователя, то вони виглядатимуть так:

- у групову кімнату заходити бадьорим, упевненим, енергійним, усміхненим;
- загальне самопочуття в початковий період спілкування бадьоре, продуктивне, упевнене;
- яскраво виражена готовність до спілкування, відкритість;
- енергійно виявляти комунікативну ініціативу, емоційну налаштованість на діяльність, прагнення передати цей стан дітям;
- у групі створювати позитивний емоційний настрій;

- здійснювати органічне керування власним самопочуттям у процесі взаємодії з вихованцями (тільки позитивні емоції, незважаючи на несприятливі обставини, непередбачувані ситуації);
- домагатися продуктивності спілкування - доносити до дітей інформацію цікаво, зрозуміло й отримувати відгук;
- здійснювати керування спілкуванням (оперативність, гнучкість, відчуття власного стилю спілкування, вміння поєднувати спілкування з методом впливу);
- мовлення (яскраве, виразне, точне, правильне, педагогічно доцільне, у разі необхідності пестливе);
- міміка (енергійна, виразна, педагогічно доцільна);
- пантоміміка (виразна, адекватна жестикуляції, пластична);
- ґрунтовне знання матеріалу;
- дотримання міри в педагогічному впливі на вихованців.

На ще один важливий момент взаємодії вихователя й дітей вказує І. А. Зязюн - ауру (подих, повів). Хороша аура підвищує інтенсивність спілкування, посилює педагогічний вплив, відповідну реакцію на сприймання педагогічної дії вихованцями.

Вихователеві постійно слід удосконалюватися, інакше він приречений на моральне старіння і втрату прихильності вихованців. Той, хто на все життя обирає професію педагога, має володіти трьома фундаментальними якостями: умінням шанувати і любити людей більше за себе; умінням усе життя поповнювати знання і збагачувати свій досвід - теоретичний, практичний, естетичний; умінням передавати цей досвід вихованцям.

Контрольні запитання

1. *Дайте визначення поняття «педагогічна сумісність».*
2. *Дайте визначення поняття «педагогічне сприймання».*
3. *Яким арсеналом засобів має володіти вихователь для донесення до вихованців свого досвіду?*

4. Яких правил має дотримуватися вихователь для оптимізації спілкування з дітьми?

4.3. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ РЕЖИСЕРСЬКИХ УМІНЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Педагогічний потенціал театралізованих ігор обумовлює доцільність їх широкого впровадження в систему дошкільної освіти. Ефективність використання мистецьких ігор, театралізованих зокрема, залежить від педагогічної майстерності та творчості вихователя дошкільного закладу. Основна проблема полягає в необхідності володінням педагогом-дошкільником професійними способами організації освітньої роботи, режисерськими вміннями, в процесі яких реалізовується ефективний вплив мистецтва на розвиток особистості дитини дошкільного віку.

У дошкільному закладі доцільно використовувати у практиці систему детального ознайомлення педагогів з засобами театрального мистецтва та навчання акторським та режисерським вмінням. Адже процес формування творчих умінь дошкільників багато в чому залежить від спрямованості педагогів на застосування в освітньому процесі засобів театральної діяльності, практичних занять для вдосконалення власних акторських та режисерських умінь.

Процес педагогічної дії мистецтва складний і неоднозначний. Він пов'язаний глибинним корінням з явищами, що відбуваються в психіці, духовному світі особистості; через безпосередній або опосередкований вплив чинників соціального буття, які можуть як підсилювати так і знижувати ефективність процесу [4, С. 56].

Проблема використання театралізованої діяльності як повноцінного та ефективного засобу педагогічного впливу на розвиток особистості дитини усвідомлюється педагогами та психологами минулого та сучасності. Зокрема, Л.Артемова, Р.Жуковська,

О.Кононко, О.Козлюк, І.Луценко, Л.Макаренко, Д.Менждерицька, Г. Михайлова, Г.Марчук, С.Русова, М.Шуть, Л.Загородня, С.Тітаренко у своїх дослідженнях на перше місце висували проблему педагогічної цінності театралізованої діяльності.

Ідея про необхідність володіння педагогом засобами театрального мистецтва була висловлена видатним українським режисером Олександром Соломарським, який зазначав: «Вміле використання мистецтва режисера педагогами та батьками має першорядне значення... Отже, першим пунктом у програмі естетичного виховання дітей я б означив питання, що умовно називається виховання вихователів». За умови вмілого використання принципів театральної педагогіки педагогічне мистецтво вдосконалюватиметься.

Микола Шуть вважає гру ефективним засобом досягнень педагогічної мети при відповідній організації ігрового простору та майстерному володінні аудиторією, зокрема дитячим колективом. Серед необхідних якостей сучасного вихователя вагоме місце посідає іграмайстерність. У комплексі творчих здібностей іграмайстра виокремлюють:

- перцептивні – здатність сприймати і розуміти інших, педагогічна спостережливість і пильність;
- організаторські – здатності моделювати події, ситуації, створювати умови для ефективного розгортання гри і формування ігрової культури, спрямовувати на досягнення єдиної мети;
- режисерські – здатність проектувати, аналізувати ситуації, результати діяльності, оперувати знаннями, уміннями, досвідом;
- експресивні – здатність ефективно виражати свої думки, знання, почуття, переживання за допомогою мовлення, міміки, жестів. Забезпечуються значною мірою ораторськими здібностями. Висока культура мовлення, гарна дикція, гумор, іронія, здібність до

експромтів виступають потужними засобами впливу слова на особистість;

- сугестивні здатності виражаються в емоційно-вольовому впливі, в умінні навіювати, в наявності динамічних харизматичних характеристиках особистості;
- комунікативні – здатність ігромайстра відчувати потребу у спілкуванні, у встановленні гуманістично доцільних стосунках з колективом дітей ;
- спеціальні – особистісні схильності до певних видів діяльності, які дозволяють ігромайстру інтенсивно розвиватись самому, розширюють діапазони впливу на аудиторію, підвищують його авторитет;
- творчі – здатність нестандартно вирішувати завдання, спроможність генерувати ідеї, вільно імпровізувати, демонструвати креативні здібності [3, С. 114].

Процес формування творчого педагога залежить від певних творчих здібностей, мистецької праці та самовдосконалення. У контексті характеристики педагогічної діяльності крізь призму мистецтва, педагога-дошкільника можна порівняти з актором, метою діяльності якого є активна спвдія з дітьми та емоційно-комфортне спілкування.

Погоджуємося з думкою Л. Загородньої, щодо сутності та складових педагогічної майстерності вихователя дошкільного закладу, спільних особливостей театральної творчості і педагогічних впливів. Науковці виділили наступні спільні ознаки:

1. Змістовна ознака – комунікативність, жива співпраця об'єктів і суб'єктів діяльності: актора з публікою, вихователя – з вихованцями.
2. Цільова ознака – вплив людини на людину та виклик відповідного переживання у партнера-глядача (вихованця).

3. Інструментальна ознака - особистість творчого педагога як інструмент впливу на вихованців.

4. Процесуальні характеристики:

- процес театральної і педагогічної творчості здійснюються під час публічного виступу, де діти (глядачі) активні учасники цього процесу;
- театральна і педагогічна творчість перетворюють об'єкт впливу на суб'єкт;
- в основі акторської і педагогічної творчості лежить творчість у відведеній для цього час, що вимагає оперативності в керівництві своїм організмом, створення робочого самопочуття;
- результати театральної і педагогічної творчості динамічні, розвиваються, змінюються, тобто являють собою процес;
- театральна і педагогічна творчість мають колективний характер.

5. Структурна ознака – аналіз матеріалу, визначення проблем, протиріч; народження задуму, аналіз результату, корегування. При цьому робота над матеріалом заняття і роллю відбувається в три основні етапи:

- репетиційний – у актора, підготовчий – у вихователя;
- технічний (на репетиціях закріплюється роль актора; у вихователя складається план, фіксується хід заняття);
- період втілення творчого задуму (робота актора на спектаклі, вихователя на занятті).

6. Концептуальні ознаки: наявність елементів роботи, що не піддається автоматизації; здійснення соціальної функції виховання; присутність інтуїції; специфічні професійні емоції; необхідність безперервної внутрішньої роботи [2, С.119].

Досліджуючи необхідність театральної майстерності та режисерських умінь вихователя в професійній діяльності, можемо

стверджувати, що кожна гра є педагогічною або за певних обставин може стати такою [3, С.7]. Перебуваючи в ролі режисера, вихователь має керуватися насамперед особливостями свого розуму і таланту, оперувати знаннями психолого-педагогічних особливостей дошкільників задля досягнення поставленої мети, так як режисер – автор вистави, так вихователь «постановник» освітнього процесу з використанням засобів театралізованої діяльності.

Основні шляхи та засоби становлення професійної компетентності педагогів реалізуються в театральній динаміці через реалізацію наступних завдань:

- забезпечення науково-теоретичної, методичної та практичної допомоги педагогів щодо організації та керівництва театралізованою діяльністю дітей у дошкільному навчальному закладі;
- удосконалення професійних знань з питання організації театральній діяльності у дошкільному навчальному закладі засобами інтерактивних форм роботи;
- стимулювання та активізація саморозкриття кожного учасника, формування творчих якостей педагогів у взаємодії з вихованцями;
- розвиток самоаналізу, театральній акторській творчості, способів комунікації, емоційно-чуттєвої сфери, емоційної культури, артистизму та професійної майстерності;
- сприяння активній культурно-просвітницькій діяльності, ініціативній творчій синхронізованій роботі педагогів, координації взаємодії спеціалістів (вихователя, музичного керівника, хореографа, практичного психолога, логопеда) закладу з питання театральній діяльності дітей дошкільного віку;
- розкриття особливостей специфіки театральній мистецтва, педагогічний аналіз передумов успішної організації театральній

простору, зокрема театральнo-ігрового середовища дітей у дошкільному закладі [10, с. 117].

Саме тому процес творчого розвитку дошкільників засобами театральної діяльності потребує від педагогів проходження «шляху набуття сценічної творчості»: розкриття таланту актора й режисера у процесі вдосконалення та набуття нових знань і вмінь зі сфери театральної педагогіки. Тому маємо підстави, щоб виокремити елемент ігромайстерності педагога – дошкільника як один з найефективніших засобів педагогічного впливу на комфортний та природний розвиток особистості, потужний виховний потенціал в освітньо-виховній роботі з дітьми дошкільного віку.

Контрольні запитання

- 1. Дайте характеристику режисерським умінням педагога дошкільного закладу.*
- 2. Якими є спільні особливості театральної творчості та педагогічного впливу?*
- 3. Розкрийте творчі здібності педагога-ігромайстра.*
- 4. Визначте спільні ознаки театральної творчості та педагогічного впливу.*
- 5. Проаналізуйте професійні якості сучасного вихователя?*
- 6. Що означає поняття «ігромайстерність»?*

4.4. РОЗВИТОК МОБІЛЬНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ІГРОМАЙСТЕРНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Динамічний освітній простір, глибинні зміни у всіх сферах життєдіяльності, сьогодні вимагають від особистості якостей, які дозволять ефективно орієнтуватися у різноманітні навколишньої дійсності, творчо та продуктивно сприймати та реалізовувати сучасні зміни. Виклики сьогодення актуалізував появу нових завдань та

цінностей в системі професійної освіти, спрямованих на формування спеціалістів, здатних до гнучкого, оперативного реагування на постійні зміни й потреби суспільства, конкурентоспроможність, розвиток освітніх технологій та неперервно оновлюючого інформаційного простору.

Необхідним стає постійне удосконалення змісту і форм навчання, готовність до конкурентоспроможності, оскільки постійно зростають вимоги до професійної компетентності, якості та ефективності роботи вихователів. Це гостро актуалізує проблему контекстно-професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, розвитку їхньої мобільності та індивідуальних особистісно-професійних якостей, формування внутрішньої професійної культури, творчої майстерності майбутнього вихователя – педагога-новатора в умовах вишу.

Питанню професійної підготовки кадрів для системи дошкільної освіти присвячені дослідження Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богініч, Н. Гавриш, Л. Загородньої, Ю. Косенко, І. Луценко, Л. Машкіної, Т. Поніманської, М. Шутя, де автори розкривають змістовні, методичні й технологічні аспекти підготовки фахівців за спеціальністю «Дошкільне виховання». Проблему становлення професійної педагогічної майстерності вихователя дошкільного навчального закладу досліджували Л. Загородня, Г. Люблінська, С. Кулачківська, С. Тітаренко [5, с. 128].

Аналіз сучасних науково-теоретичних досліджень Богініч О., Макрідіної Л., Манчуленко Л., Приходько О., Слободян О. дає можливість стверджувати зацікавленість вчених питанням творчого професійного розвитку педагога. У дослідженні Макрідіної Л. зроблено спробу визначити і сформулювати нові якості професійно-особистісного блоку: творчу спрямованість та творчі здібності – здатність мислити оригінально, нешаблонно, критично; ініціативність; здібність до творчої уяви, фантазії, здібність винаходити щось нове;

потяг до самореалізації. Дослідженнями науковців визначено спрямованість та зміст фахової підготовки педагога, і серед професійних вимог до педагогічних якостей неодноразово згадано професійну мобільність, педагогічну майстерність та ігромайстерність, як креативний, творчий розвиток особистості [6, с. 9]. У процесі професійної підготовки освітня система покликана виконувати два завдання: формування мобільності та творчих якостей студента, розкриття його особистості. Важливо стимулювати студентів, виявляти бажання до створення передумов для розкриття їхніх творчих та професійних можливостей [1, 136].

Особливої ваги у підготовці фахівця дошкільної освіти займає застосування ігромайстерності. З перших днів навчання в педагогічному закладі майбутньому вихователю потрібно систематично та напружено працювати (теоретично і практично) над формуванням професійної спрямованості, максимально готувати себе безпосередньо до справи навчання і виховання підростаючого покоління. За роки навчання студент має фундаментально оволодіти науками, основами яких буде керуватися у розвитку та вихованні дітей дошкільного віку, мобільно орієнтуватися у сучасному просторі.

В широкому сенсі під «мобільністю» розуміють здатність швидко перебудовуватися, змінюватися та взаємодіяти під впливом нових умов діяльності, які висуває особистості сучасне суспільство (швидкість, темп, ефективність, оперативність). Мобільність у руслі компетентнісного підходу, визначається як ключова компетенція, яка забезпечує самореалізацію та самовдосконалення особистості у різних ситуаціях повсякденного, професійного або соціального життя. Професійна мобільність характеризується, особистими якостями людини, які забезпечують внутрішній механізм сформованості ключових, загально професійних компетентностей, діяльність людини детермінована постійно змінними подіями, результатом яких виступає

самореалізація людини в професії та житті, а також удосконалення особистості в професійному та життєвому середовищі.

Реалізація мобільності в професійній діяльності залежить від сформованості у педагога низки якостей, серед яких важливе професійне значення має творчість, педагогічна майстерність та ігромайстерність у роботі з дітьми дошкільного віку.

У «вертикальному» розрізі, під професійною мобільністю, маємо на увазі готовність у просуванні по кар'єрній стежині, від педагога до управлінця різного рівня, у сфері освіти. Сенс професійної мобільності полягає у соціально-професійному розвитку спеціаліста, коли в процесі практичної діяльності людина розвивається до більш високого рівня, а набутий практичний досвід забезпечує надійний фундамент для подальшого професійного росту та розвитку.

«Горизонтальна» мобільність педагога передбачає професійну підготовку до роботи в дошкільних закладах різного типу та форм власності, в умовах інноваційної організації діяльності, удосконалення професійної майстерності [2, с.16].

Підготовка педагогів-новаторів не може бути ефективною за умови відсутності впливу мистецьких та творчих дисциплін, адже «сьогодні на часі - креативна педагогіка (наука про виховання і навчання дошкільників, що ґрунтується на активному задіяні творчого потенціалу вихователя, впровадженні креативних освітніх технологій)» [7,с. 118].

Особливої актуальності набуває проблема розвитку професійних особистісних якостей педагога. Професійно важливі якості відображають рівень професійної готовності та є критерієм ефективності та продуктивності педагогічної діяльності. Професійно важливими можна вважати якості, які сприяють успішній професійній діяльності в середовищі освіти, дошкільної зокрема.

Одним із важливих напрямків підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів має стати педагогічна мотивація студентів до професійної майстерності, набуття практичного досвіду щодо здійснення пізнавально-розвивальної діяльності дітей, володіння професійною ігромайстерністю як ефективним засобом, що дозволяє організовувати та здійснювати динамічну, цікаву, емоційно-позитивну життєдіяльність дітей.

Значне місце у професійній майстерності вихователя дошкільного закладу посідає саме творча діяльність, імпровізація, вміння зацікавити дитину, активізувати її пізнавальні процеси та усіляко сприяти творчій діяльності малюка. Безперечно вихователь, відіграє важливу роль у становленні дитячої особистості, творчої та неповторної. Недарма у практиці роботи, ми часто можемо чути вислів: «у творчого вихователя – творчі діти». Основною рисою такого педагога має бути постійна готовність до гри й вміння перетворювати на неї найнудніше й найсерйозніше заняття. У дошкільному віці гра є основним засобом спілкування, навчання, пізнання та формування характеру особистості дитини. Здатність зайняти «ігрову позицію» є, як свідчать наші дослідження, значущою складовою таланту вихователя. Характерні ознаки такого педагога: яскраво виражений інтерес дорослих до ігор дітей; здатність до «ігрової позиції» у взаємодії з вихованцями; широка опора при керівництві театральньо-ігровою діяльністю на мотивацію дітей до гри, надання переваги опосередкованим методам взаємодії (за допомогою взятої на себе ролі в грі, лялькового персонажа, схильність до жарту, гумору, здатність «заразити» своїм оптимізмом, «сонячністю» передусім дітей; чуйність до настрою дітей, їх реакцій на ігрові дії; емпатія; високий рівень соціально-психологічної спостережливості; опора при оцінюванні перш за все на поведінку дитини, успіхи дитини в ігровій діяльності. Саме тому треба бути готовим до участі в грі й уміти її організувати та підтримувати

непомітно для дитини. Вихователь має уміло створювати потрібну атмосферу та настрій під час організації розвивально-пізнавальної діяльності дітей [7, с. 43].

Визначаючи спектр професійно значущих якостей педагога дошкільного закладу, за основу було взято дослідження І. А. Зімньої. До спектру якостей та особливостей педагога який працює з дітьми дошкільного віку відносимо врівноваженість, велику мобільність, помірну екстравертність, тобто відкритість в емоційних проявах, стеничність емоцій та емоційну стійкість, цілеспрямованість, емпатійність, емоційну привабливість. З-поміж зазначених професійних якостей виокремимо високий рівень уяви, фантазії та творчості. З одного боку, педагогічна діяльність – творчий процес в якому розвивається творчий потенціал педагога. Саме творчий педагог зуміє виховати любов до творчості, розкрити творчий потенціал та розвинути творчі здібності у дітей дошкільного віку [5, с. 61].

Студенту дошкільної спеціальності, як майбутньому вихователю дошкільного навчального закладу важливо навчитися легко та пластично змінювати соціальні ролі. В залежності від ситуації бути для дитини другом, мамою, педагогом, кумиром тощо (В.Леві). Звичайно створити сталий, стандартний та єдиний образ педагога-дошкільника неможливо і не потрібно, проте еталон до якого варто прагнути культивуючи в собі зазначені якості необхідно.

Вважаємо що у дошкільному закладі доцільно використовувати у практиці систему детального ознайомлення педагогів з засобами театрального мистецтва та формуванні ігромайстерності. Адже процес формування творчих умінь дошкільників багато в чому залежить від спрямованості педагогів на застосування в освітньому процесі засобів театральної діяльності, практичних занять для вдосконалення власних акторських та режисерських умінь.

Процес педагогічної дії мистецтва, звичайно, складний і неоднозначний. Він пов'язаний глибинним корінням з явищами, що відбуваються в психіці, духовному світі особистості; через безпосередній вплив чинників соціального буття, які можуть як підсилювати так і знижувати ефективність процесу [4, с. 56].

Професійне становлення вихователя відбувається, головним чином, у процесі роботи в дошкільному навчальному закладі. Розвиток мобільності педагогів в процесі професійної підготовки неможливий без переосмислення традиційних форм організації навчально-виховного процесу. Значні можливості у досягненні цієї мети належать інтерактивному навчання, яке передбачає перш за все навчання діалогу, в ході якого досвід кожного є основним базисом пізнання, відбувається активна взаємодія учасників освітнього процесу з метою взаєморозуміння та спільного розв'язання педагогічних завдань. Тому інструментом підвищення професійного рівня педагога є безпосередня участь в різних методичних заходах, які сприяють творчому самовизначенню, спрямованості педагога-дошкільника на самовдосконалення та самоосвіту. Практика роботи з вихователями переконує, що впровадження інтерактивних форм сприяє підвищенню професійного зростання, активності, творчості, розвитку комунікативних навичок педагогів. Доцільність використання інтерактивних форм у методичній роботі з вихователями незаперечна [8, с. 21].

Важливо, що під час інтерактивної взаємодії відбувається не тільки накопичення знань, а також формується механізм самореалізації вихователя. Інтерактивні технології дозволяють стимулювати процеси набуття професійної компетентності вихователів, санкціонують стабільне професійне зростання особистості, формують прагнення до самоосвіти, саморозвитку, допомагають педагогам усвідомлювати свої професійні можливості й свою професійну цінність. Основна мета

інтерактивного процесу є створення умов для взаємодії, за яких всі учасники відчують свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Отже, в процесі контекстно-професійної підготовки у виші, необхідно цілеспрямовано розвивати професійну мобільність студента та формувати особливий елемент творчої майстерності – іграмайстерність, оскільки дані особливості змістовно орієнтовані на соціально важливі компетенції майбутнього спеціаліста дошкільної освіти. Тому маємо підстави виокремити елемент іграмайстерності педагога-дошкільника, як один з найефективніших засобів педагогічного впливу на комфортний та природний розвиток особистості, потужний виховний потенціал в освітньо-виховній роботі з дітьми дошкільного віку.

Контрольні запитання

- 1. Дайте визначення поняття «професійна мобільність».*
- 2. У чому полягає роль інтерактивних форм роботи щодо формування іграмайстерності педагога?*
- 3. Проаналізуйте процес формування іграмайстерності майбутнього вихователя.*
- 4. У які етапи проходить професійне становлення вихователя дошкільного навчального закладу?*
- 5. Опишіть основні риси творчого педагога.*
- 6. Які особливості слід враховувати педагогу при педагогічному впливі на дитину?*

4.5. ІНФОРМАЦІЙНЕ КОЛО ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Модернізація національної системи дошкільної освіти з урахуванням принципів гуманізації та індивідуалізації педагогічного процесу орієнтує суспільство на пріоритетність дошкільної ланки в єдиній

системі неперервної освіти, а основним завданням визначає своєчасне становлення і повноцінний розвиток життєвокомпетентної творчої особистості з раннього дитинства. Творчо спрямованій особистості притаманні активність у мисленні, ініціативність, образна уява, здатність помічати, переживати, творити нове. Особливе місце у формуванні і розвитку творчої особистості, в дошкільному віці, займає спілкування з мистецтвом, яке дозволяє зрозуміти естетичні здібності та відкриває необмежені можливості для їх удосконалення. Відкрити світ художніх цінностей, розбудити потяг до творчості, розкрити індивідуальність – основна мета культури і мистецтва в суспільстві.

Сучасне мистецтво висуває високі вимоги до формування творчої особистості. Дитина емоційно чутлива, сприймання для неї — основа пізнання й орієнтації в навколишньому світі, умова розвитку особистісних якостей. Звідси коріння всебічного формування особистості: слід наблизитися до природних можливостей дитини. Широке використання в педагогічному процесі різних видів мистецтва, серед яких особлива роль належить театру і театралізованій діяльності сприятиме формуванню естетичного досвіду дітей [5, 4].

Формування естетичної культури дошкільників – складний, комплексний процес, що залежить і від рівня естетичної культури педагога, який керує процесом виховання, і від тих засобів, якими він користується, прищеплюючи дітям любов до мистецтва, краси у думках, вчинках, творчості.

Здійснення ефективного керівництва театральнo-ігровою діяльністю дітей в дошкільному закладі буде успішним за умови володіння педагогом загальними та спеціальними педагогічними вміннями, а також готовністю вихователя до організації театральної діяльності. Під готовністю вихователя Л.В. Макаренко розуміє:

— усвідомлення важливості та необхідності театралізованої діяльності для розвитку особистості дитини;

- наявність знань про театр і театралізовану діяльність;
- достатній рівень практичних умінь для організації дитячої театралізованої діяльності [5, 132].

Компетентність вихователя у нормативно-правових документах та державних програмах розвитку дітей дошкільного віку сприятиме усвідомленню педагогів важливості та необхідності театралізованої діяльності для творчого розвитку дитини, допоможе спроектувати та організувати педагогічний процес системно, послідовно, збагачуючи емоційно-чуттєву сферу дитини, удосконалюючи її особисті творчі здібності, розвиваючи природний інтерес до художньо-творчої діяльності та мистецтва. Нормативно-правове підґрунтя функціонування сучасної системи дошкільної освіти висвітлює державні стандарти та зміст дошкільної освіти щодо забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб. Завданнями дошкільної освіти (згідно Закону України «Про дошкільну освіту») є:

- збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини;
- формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду;
- розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей;
- виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту [4, 5].

Закон України «Про дошкільну освіту» чітко визначає, що в умовах оновлення суспільства, відродження національної культури, орієнтація на творчий розвиток особистості є світоглядною засадою сучасного виховання та освіти. Зазначений документ наголошує на підвищенні ролі завдань розвитку творчого потенціалу дитини, як

засобу формування її духовності, національної свідомості, естетичної культури.

Базовий компонент дошкільної освіти — це Державний стандарт дошкільної освіти України, який реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням що затверджуються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. У ньому зведено норми і положення, що визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6 (7) років; сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи [2, 1].

З-поміж семи освітніх ліній інваріантної складової Базового компонента освітня лінія «Дитина у світі культури» орієнтує педагогів на розвиток творчого потенціалу дитини, на своєчасну підтримку її індивідуальних досягнень та здібностей, системну організацію освітньо-виховного процесу з питань театралізованої діяльності дітей дошкільного віку.

Освітня лінія «Дитина у світі культури» передбачає формування почуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей, формування елементарних трудових, технологічних та художньо-продуктивних навичок, самостійності, культури та безпеки праці. Результатом оволодіння дитиною різними видами предметної та художньої діяльності є сформоване емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності, позитивна мотивація досягнень; здатність орієнтуватися в розмаїтті властивостей предметів, розуміти різні способи створення художніх образів, виявляти інтерес до об'єктів, явищ та форм художньо-продуктивної діяльності, оволодіння навичками практичної діяльності, культури споживання [2, 18, 20].

У структурній частині «Світ мистецтва» змістом освіти театральної діяльності є робота у трьох взаємопов'язаних напрямках: сприйняття мистецтва, ціннісне ставлення до мистецтва, художньо-продуктивна діяльність.

Результатом освітньої роботи у напрямі сприйняття мистецтва є сприймання і усвідомлення мистецтва як результату творчої діяльності людини, виявлення емоцій та почуттів від побачених чи почутих мистецьких творів; вибіркове ставлення до окремих видів мистецької діяльності. Сприймання твору мистецтва цілісно, елементарний аналіз засобів художньої виразності. Вирізнення специфіки образу театального мистецтва. Яскравість образу пов'язує зі звуками, ритмами, динамікою, темпами, рухами, мімікою, жестами, римами, монологами, діалогами.

Результатом освітньої роботи у напрямі ціннісного ставлення до мистецтва (театального зокрема) є вияв ціннісного ставлення до українських мистецьких традицій, фольклору, до мистецьких творів композиторів, режисерів, акторів, письменників. Розуміння та виокремлення спектаклю у ляльковому, музично-драматичному, балетному театрі.

Підсумком освітньої роботи у напрямі художньо-продуктивної театральної діяльності є орієнтування дитини в основних видах театального мистецтва, вирізнення гуманного змісту і колективного характеру театальної вистави; вияв особистої позиції, інтегрованих навичок під час перевтілення у сценічний образ (позитивний, негативний), створення його за допомогою експресивних засобів (мовлення, міміки, жестів, рухів, музики, танців, співу). Запам'ятовування сюжетної послідовності спектаклю, своєчасне включення в дію. Творче застосування художньо-мовленнєвого і музично-пластично-пісенного досвіду в театралізації гри, сценки, самостійно вигаданої казки, творів інших літературних жанрів [2, 21]

Кінцевим результатом засвоєння освітніх ліній є формування у дошкільників різних видів компетенцій. У царині «Світу мистецтва» подано вимоги до якісного рівня розвиненості та вихованості дитини старшого дошкільного віку та орієнтир для педагогів щодо формування художньо-продуктивної компетенції. Визначенні Базовим компонентом вимоги до обсягу необхідної інформації, життєво важливих умінь і навичок, системи ціннісних ставлень до світу та самої себе є обов'язковими для виконання всіма дошкільними закладами.

Важливою складовою гармонійного розвитку особистості, як зазначалося вище, є естетичне виховання. Методологічною основою естетичного виховання є естетика – філософська наука про суть і закономірності розвитку естетичних предметів та явищ у природі, суспільстві, людській діяльності, перш за все у мистецтві. Естетичне виховання – процес формування у людини естетичного, ідейно-емоційного відношення до мистецтва і дійсності. Його мета – естетичний розвиток і освіта особистості, долучення її до духовних цінностей, а також до художньо-творчої діяльності.

Естетичне виховання і освіта виступає обов'язковою умовою загального всебічного розвитку особистості. Психологічна наука стверджує, що розвиток особистості, у тому числі й естетичний, ґрунтуючись на природних задатках, індивідуальних особливостях, відбувається під впливом оточуючого середовища, мистецтва, виховання, самовиховання. Провідним у цьому процесі є виховання.

Думки про дієве й активне виховання особистості засобами мистецтва знаходимо у прогресивних психологів (І. Бех, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Сазаннікова, О. Кононко, О. Леонт'єв, Б. Теплов та інші), педагогів (Л. Артемова, Н. Ветлугіна, І. Зязюн, Л. Масол, Н. Миропольська, Т. Науменко, С. Ничкало, Н. Сакуліна, С. Соломаха, Л. Фурміна, Л. Хлебникова, К. Ушинський, С. Шацький, В.

Шахрай та інші), авторів соціологічних досліджень (І. Безгін, О. Білецький, К. Юдова-Романова та інші), діячів мистецтва (О. Брянцев, С. Образцов, Н. Сац, К. Станіславський).

Значення основних видів театрального мистецтва, в житті людини та суспільства в цілому, проаналізовано у працях мистецтвознавчого, соціологічного та педагогічного характеру, тому виділимо найбільш принципові положення, які розкривають роль театрального мистецтва для формування особистості людини:

1. У процесі спілкування з театром розвиваються емоційно-естетичні переживання. Підготовка до відвідування театру, оформлення театральної споруди, яскраві вогні рампи, вистава, антракт, оплески, квіти – усе це створює відчуття тривалого свята, учасником якого є кожен глядач.

2. Співчуття, яке з'являється, коли глядачі дивляться виставу, є передумовою формування емпатичних почуттів: діти живуть інтересами та справами героїв п'єси, визначають ставлення до дійових осіб і їх вчинків. Розвивається пізнавальна культура дитини, розширюються уявлення про особливості образотворчого та музичного мистецтва, які супроводжують сценічне дійство.

3. Удосконалюються психічні процеси (пам'ять, уява, мислення), розширюється світогляд. У дітей формується вміння творчого самовираження, розвивається здатність до використання прийомів імпровізації, прагнення до перевтілювання, вміння від простого наслідування перейти до творчого самовияву [5, 10].

У дошкільній педагогіці для визначення діяльності, що пов'язана з театром використовуються декілька термінів: «театральна діяльність» (Л. Артемова), «театралізована діяльність» (А. Богуш), «театрально-ігрова діяльність» (О. Аматыєва), «ігри за сюжетами літературних творів» (Ю.Косенко), «театрально-мовленнєва діяльність» (Н.Гавриш) [3, 220].

У державній базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» сутність та специфіку театралізованої діяльності висвітлює зміст художньо-естетичної лінії розвитку. Зазначена лінія розвитку висвітлює вікову динаміку, завдання розвитку та організацію життєдіяльності. Театралізована діяльність є обов'язковою в організованій навчальній діяльності та розглядається через: сприйняття театралізованого дійства; ігрову діяльність (ігри-імітації, драматизації, сюжетно-рольові); та власне театралізацію (через різні види театру). У програмі визначено, що театралізована діяльність є специфічним видом дитячої активності, одним із найулюбленіших видів творчості. Діти охоче включаються в театралізовану діяльність, спонукуванні літературними, ігровими, особистісними мотивами [1, 244].

Відповідно до змісту програми «Я у Світі» рекомендуємо використання різних форм роботи щодо театральної діяльності, а саме: інтеграція мистецьких видів діяльності, предметно-практична діяльність: малювання ліплення, аплікація, виготовлення декорацій та ляльок до вистав, розваги, свята, тематичні дні: День казки, День театру, СХД, особистий час дитини, гурткова робота, слухання музики, літературних творів, театралізовані ігри, драматизація, організація виставок, вистав з використанням різних видів театру, психологічні вправи, особистісно-орієнтоване спілкування, вправи-емпатії, сюжетно-рольові ігри, ігри-тренінги, вправи-етюди, релаксаційні вправи, ігри-імітації, партнерська діяльність з музичним керівником, психологом, спілкування з однолітками, психогімнастика, пальчикові ігри, конкурси, організована театральна діяльність.

Як зазначалося вище маємо обов'язково передбачати в режимі дня театралізовану діяльність. Театралізовані заняття мають виконувати водночас пізнавальну, виховну та розвивальну функції і полягати не лише в підготовці виступів дітей. Їх зміст, форми і методи проведення мають сприяти наразі досягненню трьох головних цілей: розвитку

мовлення та навичок театральньо-виконавської діяльності, створенню атмосфери творчості, соціально-емоційному розвитку дітей. Вихователь має не лише виразно читати або розповідати, вміти дивитися та бачити, слухати і чути, а й бути готовим до будь-якого «перевтілення», тобто опанувати основи акторської майстерності та навичками режисури [5, 7].

У зв'язку з внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту» в частині забезпечення обов'язковості здобуття дошкільної освіти дітьми п'ятирічного віку Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України рекомендовано до використання програму розвитку дитини старшого дошкільного віку «Впевнений старт», яка є додатковою програмою та відображає запити практиків, пропонує орієнтири освітньої роботи з дітьми. Метою програми є забезпечення рівних стартових можливостей для всіх дітей старшого дошкільного віку — майбутніх першокласників. Основний програмовий зміст упорядковано за п'ятьма розділами. Художньо-естетичний розвиток дитини забезпечується інтегровано в образотворчій, музичній та театралізованій діяльності. У кожному розділі окреслюються ключові освітні завдання, подаються поради батькам стосовно організації спільного буття дорослих з дітьми, та визначаються показники розвитку дитини. У додатках до програми наведено форми роботи з дітьми за кожним розділом, практичні поради батькам та педагогам щодо виявлення здібностей кожної дитини. На нашу думку, доречним буде розглянути прояви дитини щодо артистичних здібностей:

- з легкістю спілкується з іншими дітьми і дорослими;
- з великим бажанням виступає перед аудиторією;
- вміє добре викладати свої думки;
- прагне викликати емоційні реакції у інших, коли із захопленням щось розповідає;
- часто виражає свої почуття мімікою, жестами, рухами;

- змінює тональність і вираження голосу, мимоволі наслідуючи людину, про яку розповідає;
- легко копіює чийсь пози, вираз обличчя і тому подібне;
- пластично і органічно рухається;
- любить і розуміє значення красивого одягу, вбрання для створення образу [7, 53].

Так як програма «Впевнений старт» розрахована на широкий загал користувачів, то саме завдання батьків, педагогів – своєчасно помітити творчу потенцію та індивідуальні здібності дитини.

Кожна дитина має певну творчу потенцію (Л. Венгер, О. Запорожець, А. Капська, О. Кононко, Л. Масол, Н. Миропольська, В. Мухіна, Я. Пономарьов), але міра та характер її прояву залежить від системи заходів, створюваних навколишнім педагогічним середовищем [5, 6]. Організуючи театральну-ігрову діяльність педагог стимулює особистісний розвиток дитини, розвиває естетичні почуття, здатність до перевтілення, самоповагу. Безперечно, розвиток театральну-ігрової діяльності залежить від особистості педагога, його емоційності, естетичної культури, вміння враховувати інтереси і нахили дошкільників, налаштовувати їх на втілення ігрових задумів [6, 345].

Здійснивши аналіз основних нормативних документів та програм маємо підстави стверджувати про те, що компетентність педагога у нормативно правовій базі дошкільної освіти з питання організації театральнуї діяльності є необхідною початковою сходинкою до проектування професійнуї, системнуї, послідовнуї, творчуї та цікавуї роботи з дітьми. Театралізований напрям педагогічнуї діяльності обов'язково буде хорошою платформою для творчого та особистісного розвитку дитини, сприяти розвитку оригінального мислення, фантазії та уяви, розкриє її творчий потенціал, розвине такі особистісні якості як комунікабельність, розкутість, артистичність, безпосередність, і звичайно впевненість у собі.

Контрольні запитання

- 1. Опишіть нормативно-правові основи з питання здійснення театралізованої діяльності дітей дошкільного віку?*
- 2. Охарактеризуйте чинні освітні програми дошкільної освіти щодо реалізації театральної-ігрової діяльності?*
- 3. Які умови слід створити для розвитку творчості дитини?*
- 4. Якими є завдання художньо-естетичного розвитку дитини?*
- 5. Опишіть сучасні форми роботи щодо театральної діяльності.*

ВИСНОВКИ

З огляду на результативність діяльності, зазначимо, що зважаючи на багатоаспектні можливості театралізованої діяльності, як джерела формування різних видів здібностей: артистичних, пізнавальних, художньо-дизайнерських, художньо-мовленнєвих, креативних, створено сприятливі умови для ефективного та потужного педагогічного впливу на формування креативного розвитку дитячої особистості. В результаті запропонованої системи роботи з питання поліфункціонального використання театралізованої діяльності з дітьми дошкільного віку вихованці осягають ази театрального мистецтва, набувають системи знань про різні види театру та театральну-ігрову діяльність .

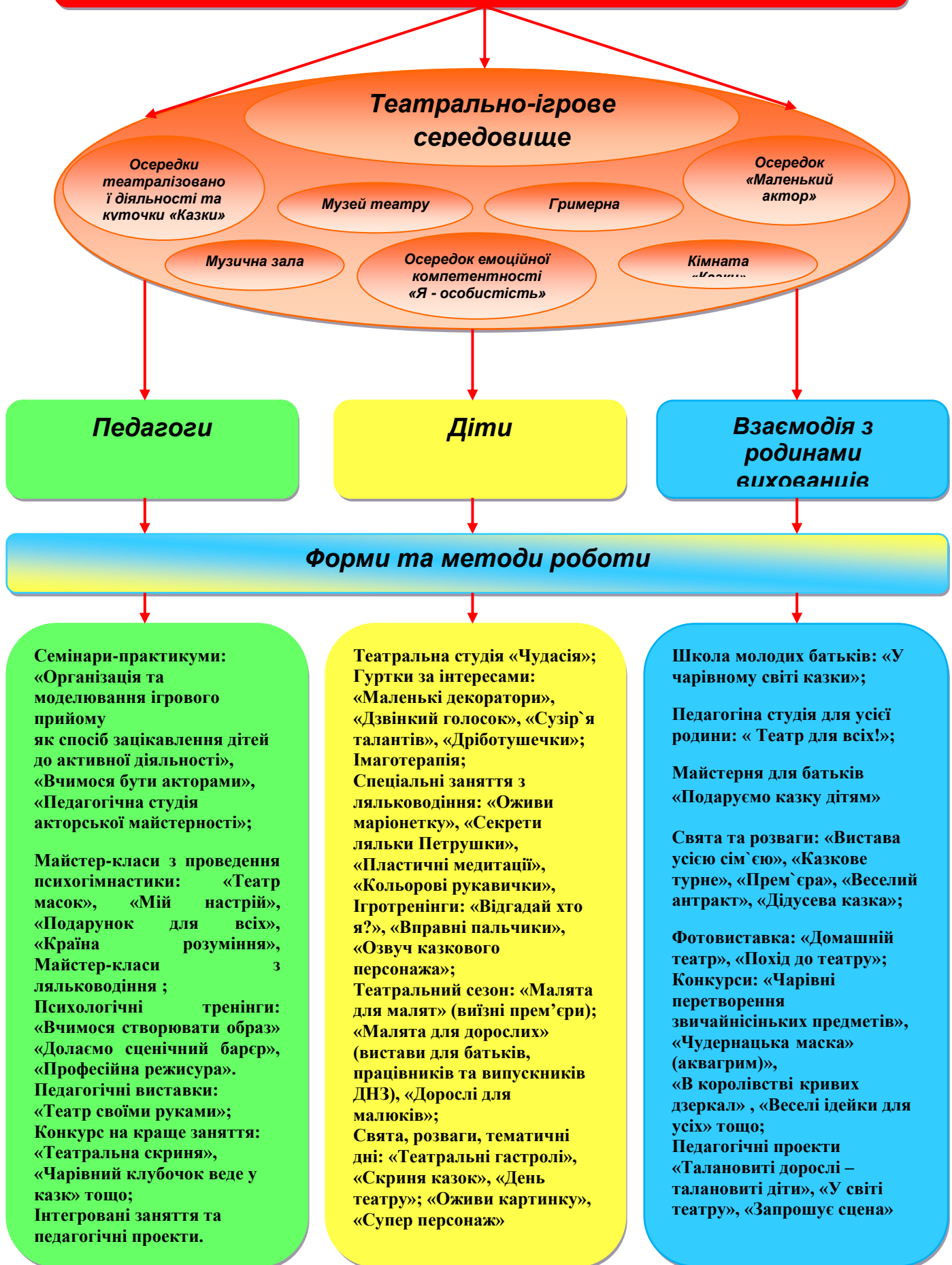
Маємо підстави для висновку, що представлений досвід впровадження театралізованої діяльності у різних контекстах освітньо-виховного процесу дошкільного навчального закладу дозволяє визначити механізми та умови організації процесу формування творчої дитячої особистості. Вважаємо, що процес творчого розвитку дошкільників засобами театральної діяльності потребує від педагогів проходження «шляху набуття сценічної творчості»: розкриття таланту актора й режисера у процесі вдосконалення та набуття нових знань і вмінь зі сфери театральної педагогіки. Тому маємо підстави, щоб виокремити елемент ігромайстерності педагога–дошкільника як один з найефективніших засобів педагогічного впливу на комфортний та природний розвиток особистості, потужний виховний потенціал в освітньо-виховній роботі з дітьми дошкільного віку,

Як свідчить досвід, найвагомим показником роботи педагога з питання театралізованої діяльності є стійкий інтерес вихованців до театралізованої діяльності, яка об'єднує дітей, дає поняття про відчуття партнерства, взаємодопомогу, знімає скутість, сприяє ініціативі, самоствердженню, впевненості, прискорює процес оволодіння

навичками публічного виступу, допомагає повірити малюку в себе. Виходячи із зазначеного можна виділити основні напрями розвитку театралізованої гри в старшому дошкільному віці, які полягають у поступовому переході дитини: від гри поодному літературному або фольклорному тексту до гри-контамінації, в якій літературна основа комбінується з вільною її інтерпретацією; від гри, де використовуються засоби виразності для передачі особливостей персонажа, до гри як засобу самовираження через образ героя; від гри, в якій центром є «артист», до гри, в якій представлений комплекс позицій («артист», «режисер», «сценарист», «оформлювач», «костюмер»); від театралізованої гри до театральної-ігрової діяльності як засобу самовираження особистості та самореалізації творчих здібностей. Значне місце у гуртковій роботі займає використання нетрадиційних видів театру. Саме тому ефективною формою роботи є організація майстер-класів для дітей з мистецтва ляльководіння: «Оживи маріонетку», «Секрети ляльки Петрушки», «Пластичні медитації», «Кольорові рукавички», «Чарівні перетворення звичайнісіньких предметів», які вдало вписуються в мозаїку театралізованої діяльності. У педагогічні скарбниці педагога накопичено підбір та розробка сценаріїв театральних вистав для інсценування, свят, розваг, тематичних проєктів, показ лялькових вистав, засобами різних видів театру. Гарною традицією роботи гуртка «Афіша» стало проведення «Тижня казки» під час якого вихованці та дорослі демонструють акторські здібності на креативний підхід до постановок.

Отже, театр є ефективним та потужним емоційно забарвленим засобом гармонійного розвитку та творчого потенціалу дитини за умови грамотного керівництва та створення оптимального, театрального освітнього простору в дошкільному закладі, який сприятиме розвитку емоційної сприйнятливості, бадьорого, радісного настрою, уяви, артистичних здібностей, винахідливості дітей дошкільного віку.

Організація театралізованої діяльності в ДНЗ

Зразки нетрадиційних видів театру

Театр «Естрадної ляльки»

Театр «Розмальованих долоньок»

Театр «Веселих пальчиків»

Театр «Рукавичок»

Пальчиковий театр

Пальчиковий театр

Паперовий театр «Оригамі»

Театр рукавичок «Бі-ба-бо»

Настільний театр з декораціями

«Ляльки-топотушки»

Театр з ниток

Театр на чашках

Театр на ложках

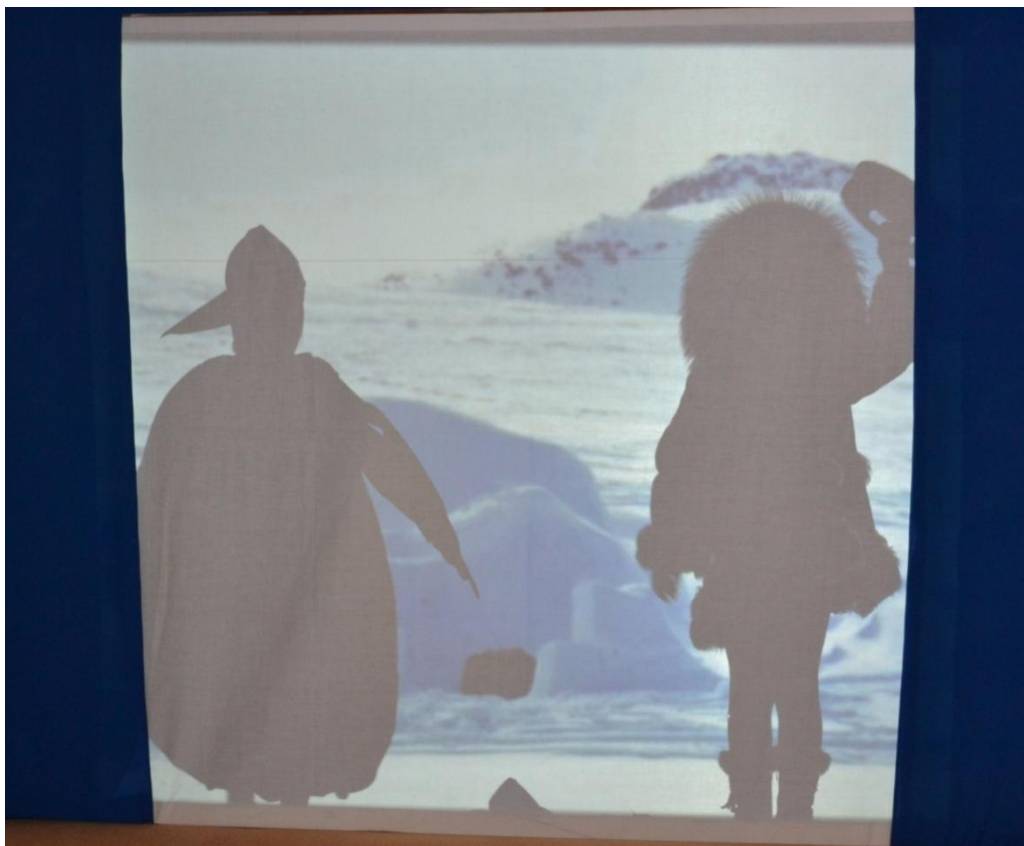

Театр на ложках

Тіньовий театр

Театр «Живих тіней»

Театр «Маріонеток»

Театр на сірникових коробочках

Театр конусів

Театр «Вузликової ляльки»

Театральна лялька-тантамореска

Драматизація казки

Театрально-ігрове середовище

Осередок театралізованої діяльності

Міні-музей Казки

Кімната Казки

3-Дсцена«Панорама казок»

Вміст посібника: конструкція (мобільна), розподілена на три сектори. Сюжети секторів: лісова галявина, палац, українська хата (зовні та зсередини), комплект декорацій: дерева (зимове, осіннє, літнє, весняне), ялинки, квіти, макет хати, фонтан, набір тканини різного кольору.

Використання посібника. Сцена «Панорама казок» призначена для демонстрації художніх творів, у цікавій театральній-ігровій формі, під час якої казкові персонажі зможуть переміщатися з одного місця подій у інше (н-д: з лісової галявини до хатини бабусі або у королівський палац тощо). Особливості побудови конструкції дозволяють самостійно розігрувати сюжети казок одночасно кільком дітям. Під час самостійних ігор дітей можна використовувати різні види театру (за вибором дитини).

**Ідеї оформлення сектору
«Лісова галявина» у різні пори року**

Сектор «Українська хата»

Сектор «Палац»

Ширма-трансформер

(запропонована ширмає авторською конструкцією, яка дозволяє поєднувати різні види театру в одній виставі, динамічно змінювати декорації, використовувати слайдові презентації)

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Аванложа - невелике приміщення при вході у театральну ложу; внутрішня закрита частина театральної ложі.

Авансцена - простір сцени між завісою і оркестром або залом для глядачів.

Актор – виконавець ролей.

Амплуа - від фр. Emploi - характер ролей, виконання з характером.

Амфітеатр - місця, розташовані за партером.

Ампліфікація - максимальне використання можливостей кожного віку для повноцінного психічного розвитку дитини.

Активність – прагнення дитини підтримувати життєво важливі зв'язки з навколишнім світом та перетворювати його.

Анонс – попереднє оголошення про наступні театральні вистави, концерти, кінофільми.

Антракт – проміжок між діями спектаклю.

Аплодисменти – схвальні оплески.

Арлекінада – невеликі сценки, головною дійовою особою яких є арлекін; поширені у французькому ярмарковому театрі 18 ст.; витівка блазня.

Артист – художник (вміння, майстерність).

Афіша - оголошення про виставу.

Балет - вид театального мистецтва, де зміст передається без слів: музикою, танцем, пантомімою.

Бельетаж - 1-й поверх над партером і амфітеатром.

Бенуар - ложі по обидва боки партеру на рівні сцени.

Бенефіс - від фр. Benefice – грана користь одного з учасників.

Бенефіціант - артист (працівник театру), на користь або на честь якого влаштовується бенефіс.

Берикаоба – грузинський імпровізований народний театр масок.

Бутафорія - предмети, спеціально виготовлені і вживаються замість справжніх речей в театральних постановках (посуд, зброю, прикраси).

Варіативність – видозміна чогось, урізноманітнення, відхід від основного типу.

Вар'єте – вид театру, у виставах якого поєднані елементи театального, музичного, естрадного й циркового мистецтва.

Виховання – залучення дитини до вироблених людством цінностей; створення сприятливих умов для реалізації нею свого особистісного потенціалу; формування основ ціннісного ставлення дитини до навколишнього світу та самої себе; створення її власного фонду «хочу».

Відчуття - відображення властивостей предметів і явищ об'єктивного світу під час їх безпосереднього впливу на органи чуття.

Візуальний контакт (контакт очей) - це погляд співрозмовників, фіксований один на одному. Він є засобом привернення уваги, регуляції процесу спілкування, знаком пошанування до співрозмовника, зацікавленість партнером, зосередженість на тому, що він говорить.

Враження - чуттєві образи з яскраво вираженим емоційним забарвленням.

Водевіль - від фр. Vaudeville – комічна п'єса на легкі побутові теми, спочатку зі співом куплетів.

Гностичний - пов'язаний з пізнанням життєвих явищ, подій, людей.

Гра-драматизація – особливий вид ігрової діяльності дітей дошкільного віку, який передбачає зображення, розігрування в особах будь-якого літературного твору при збереженні послідовності епізодів.

Грим - підфарбовування особи, мистецтво надання особі (за допомогою спеціальних фарб, наклеювання) зовнішності, необхідної акторові для даної ролі.

Драма – рід літературних творів, написаних в діалогічній формі і призначених до сценічного виконання; драматичні твори з серйозним, але не героїчним змістом.

Декорація - (лат) - прикраса; художнє оформлення дії на театральній сцені (ліс, кімната).

Дзані (в італійському театрі комедії масо) - маска слуги.

Дилогія –двозначність; два незалежні твори, пов'язані між собою задумом, сюжетом, персонажами; двоактна драма у давньогрецькому театрі.

Діалог – розмова між двома або кількома особами.

Ексо́д - в античному театрі – заключна частина трагедії, урочистий відхід акторів зі сцени.

Жест - рух рук, голови, що передають почуття і думки.

Ігри на теми літературних творів – ігрове втілення дітьми літературного твору, який їм сподобався. В даних іграх зв'язок з тим чи іншим твором менш стійкий і визначений, ніж в іграх-драматизаціях: можливе поєднання подій з різних літературних джерел, введення нових діючих осіб, вільна нерегламентована передача змісту тощо.

Ігри-фантазії - особливий вид творчої діяльності, в ході якої дитина створює казковий сюжет в ідеальному плані. Образи, створені уявою відтворюються дітьми через рухи, міміку та жести.

Ігрова діяльність - різновид активної діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, відносинами та різною мовою як засобом спілкування між людьми, вона є дитячим моделюванням суспільних відносин, осмислений вид активності дитини, у процесі якої вона засвоює соціальний досвід, розширює орієнтацію, виражає сили.

Інтрига - від фр. Intrigue – основна ситуація драми, навколо якої розвивається дія.

Інтонація - комплекс характерних особливостей музики й мови (висотних, ритмічних, тембрових), що зумовлює їх емоційно-суттєве значення для тих, хто їх сприймає; видозміни звучання голосу, членування мовлення паузами у процесі його розгортання. Інтонаційна виразність мовлення підкреслює, посилює творчий задум автора або видозмінює, спотворює його.

Імпресаріо – приватний підприємець, який організовує концерти, спектаклі, гастролі окремих акторів або театральних колективів.

Капельдинер – театральний службовець, що перевіряє квитки і показує глядачам їхні місця.

Карман — бічна частина сцени, прихована від глядачів.

Комедія — драматичний твір з веселим смішним сюжетом.

Комунікабельність — риса особистості, яка виявляється у товариському ставленні до інших, готовності та вмінні ініціювати, налагоджувати, підтримувати контакти з ними.

Культура — сукупність досягнень, надбань людини у її духовному розвитку; високий розвиток.

Культура поведінки — сукупність корисних, стійких форм, щоденної поведінки у побуті, спілкуванні, різних видах діяльності.

Креативність — творчі можливості людини, які виявляються в мисленні, почуттях, спілкуванні, діяльності, характеризують особистість у цілому.

Життєдіяльність — весь спектр життєвої активності особистості, організація нею всіх сфер свого буття; самовизначення, здійснення життєвих виборів, реалізація цінностей.

Забава — музично-ритмічне завдання лаконічного образного змісту, що пропонується дитині у вигляді невеликого ігрового фрагмента.

Задатки — генетично закріплені анатоμο-фізіологічні особливості мозку і нервової системи.

Здібності — психічні властивості, які ґрунтуються на природних задатках і є передумовою успішного виконання людиною певних видів діяльності, засвоєння нею знань, умінь, навичок.

Лаштунки — вертикальні смуги тканини, що обрамляють сцену з боків.

Ляльковий театр — це специфічний вид театрального мистецтва, особливий вид вистави, у якій діють ляльки.

Маріонетка — в ляльковому театрі лялька, яку приводить у рух за допомогою ниток, шнурів актор-ляльковод, схований від глядача.

Мелодрама — від грец. melos - пісня і драматична дія; драма, поєднана зі співом і музикою; драматичний твір з гострою інтригою, з різким протиставленням добра і зла.

Мізансцена — сценічне розміщення, положення акторів на сцені в певний момент.

Мім — в античному театрі комедійний жанр, який поєднує імпровізований діалог, пісні, танці; актор, який виступав у такому жанрі; в сучасному театрі – актор пантоміми.

Міміка — думки і почуття, що передаються не словами, а рухами, виразом обличчя, що відображає емоційний стан.

Міміка — виражальні рухи м'язів обличчя, що передають різноманітні емоційні стани людини та їхні відтінки: впевненість, схвалення, осуд і невдоволення, радість, байдужість, зацікавленість, захоплення, гнів, страх, подив, радість, страждання, огиду, презирство.

Мініатюра — живописні зображення, що прикрашали й ілюстрували середньовічні рукописи у вигляді заставок або на всю сторінку; оповідання або театральна п'єса (театр мініатюр) невеликого розміру.

Монолог — мова однієї особи, думки вголос.

Монолог — це усне або письмове, організоване, тривале, послідовне висловлювання однієї людини; значний за розміром відрізок мовлення, який складається із структурно пов'язаних між собою висловлювань, які мають змістову завершеність.

Моральні почуття — стійкі переживання у свідомості людини, які зумовлюють її вольові реакції, ставлення до себе, інших людей, явищ суспільного буття.

Моральність — вид практичної діяльності, що мотивується моральними ідеалами, переконаннями, суб'єктивними нормами та принципами.

Музика — мистецтво, що відображає дійсність у художньо-звукових образах.

Музична гра — та, яка будь-яким чином пов'язана із музикою. Вид діяльності, у процесі якого дитина опановує ази музичного мистецтва, засвоює основні знання, уміння й навички, пов'язані із музикою, виражає творчі сили. Усі музичні ігри поєднують предметний та соціальний аспекти, сприяють успішному володінню відповідною інформацією, надають можливість переконатись у необхідності та корисності надбаних знань чи умінь, розкріпачують творчу енергію дитини, чим створюють умови для майбутньої повноцінної самореалізації.

Музичне заняття — провідна форма організації музичної діяльності дошкільників, за якої педагог, працюючи з групою дітей у встановлений режимом час, організовує і спрямовує пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини; форма педагогічного впливу на дітей засобами музики, поєднуючи розвивальний, виховний, емоційний ефекти навчання.

Музично-ігрова діяльність — багатокomпонентне утворення, в основі якого лежить естетично-сенсорний й емоційно-ціннісний розвиток дитини засобами музики. Це складне педагогічне явище, яке базується на ігрових методах навчання; система видів музичної діяльності (слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, творчість) та різноманітних взаємодіючих ігрових форм (вправ, ігор, етюдів,

заходів) організації музичної діяльності дошкільників, спрямованих на формування культури рухів та почуттів, набуття дитиною рухових, слухацьких та виконавських умінь і навичок, збагачення досвіду новими враженнями, активізацію творчого потенціалу особистості, позитивних взаємин та комунікативних умінь.

Наслідування — форма поведінки, яка полягає у відтворенні дій, ідеалів, рис характеру, манери діяльності інших людей.

Невербальна комунікація — складний процес взаємодії людей, у якому беруть участь рухи всього тіла (жести, міміка, поза, погляд), інтонація.

Невербальні засоби спілкування — це комплексне утворення, яке включає розміщення співрозмовників, відстань між ними, позу, міміку, спрямування погляду та його зміни.

Обдаровані діти — діти, які відрізняються високим рівнем розвитку загальних та спеціальних здібностей, мають визначні досягнення або внутрішні задатки для них у певному (кількох) виді діяльності.

Опера — музично-драматичний театр, в якому артисти не розмовляють, а співають.

Оперета — веселий музичний театр, в якому співчергується з розмовою.

Падуги — горизонтальні смуги тканини, що обмежують висоту сцени.

Пантоміма — виразний рух тіла, передача почуттів і думок особою і всім тілом.

Пантоміміка — це виражальні рухи всього тіла, або окремої його частини. Сюди відносяться: міміка, жести, поза, постава; погляд.

Перука — накладне волосся.

Партер — місця для глядачів нижче рівня сцени.

Почуття — форма відображення дійсності, у якій виявляється ставлення людини до предметів і явищ, які вона пізнає і змінює відповідно до своїх потреб.

Практичні почуття — категорія емоційних переживань, зумовлених пізнавальною діяльністю дитини, її успіхами і невдачами, труднощами здійснення.

Поза — це певне положення тіла. Як форма невербальної поведінки, поза інформує про емоційний стан людини, стосунки між учасниками спілкування.

Режисер — керуючий акторами, що роздає ролі; особа, яка керує постановкою вистави.

Реквізит — речі справжні або бутафорські, необхідні акторам по ходу дії вистави.

Ремарка — пояснення драматурга на сторінках вистави, які визначають місце та обстановку дії, вказують, як повинні поводитися дійові особи в тих чи інших обставинах.

Репертуар — вистави, що йдуть в театрі в певний проміжок часу.

Репетиція — повторення, попереднє виконання вистави.

Репліка — фраза дійової особи, слідом за яким вступає інша дійова особа або відбувається будь-яка сценічна дія.

Рефлексія — здатність людини аналізувати власні дії, вчинки, мотиви і співвідносити їх із загальнолюдськими цінностями, діями, вчинками, мотивами інших людей. Тобто, це вид пізнання, в ході якого особистість сама стає об'єктом свого спостереження.

Режисерські ігри — це здебільшого індивідуальні ігри, в яких дитина керує уявлюваною ситуацією в цілому, діє одночасно за всіх учасників. Це перенесення дитиною способів дії з одного предмета на інший, що має вирішальне значення для розвитку зв'язного мовлення. У режисерській грі мовлення - головний компонент. Вигадаючи окремі епізоди гри, дитина діє за ігрових персонажів, промовляючи за кожного, або пояснюючи все, що відбувається.

Розвивальне середовище - комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних,

естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі.

Розвиток — процес кількісних і якісних змін в становленні особистості, її ціннісного ставлення до навколишнього світу та самої себе.

Роль — форма соціальної поведінки; соціальна функція особистості, яка полягає у виконанні нею прийнятих у даній групі норм, правил, приписів.

Рольове мовлення — звернення до товариша по грі відповідно до власної ролі і ролі, яку він виконує.

Спілкування — взаємодія людей, під час якої вони обмінюються різноманітною інформацією з метою налагодження стосунків і об'єднання зусиль для досягнення спільного результату. Характерною особливістю спілкування є розкриття суб'єктивного світу однієї людини для іншої.

Сцена — місце, де відбувається театральна вистава; синонім слово «явище» - окрема частина дії, акту театральної вистави, коли склад дійових осіб на сцені залишається незмінним.

Сюжет - відображення дітьми у грі певних подій, взаємин із життя та діяльності оточуючих.

Сюжетно-рольова гра — відтворення дітьми дій дорослих і стосунків між ними. Це - образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет) і розігрування дітьми. Структурними компонентами сюжетно-рольової гри є роль, сюжет, зміст, правила, ігрові дії, рольові і реальні стосунки, ігрові предмети і предмети-замінники.

Творчість - притаманна лише людині діяльність, що породжує якісно нове, відмінне, неповторне, оригінальне, унікальне.

Творчі ігри - ігри, в яких виявляються образи, що містять в собі умовне перетворення навколишнього.

Творчі здібності пов'язані із уявою і дають змогу дитині знаходити оригінальні способи і за-соби розв'язання задач, придумати казку чи історію, скласти гру чи намалювати малюнок.

Творча уява - процес створення нових, оригінальних образів та ідей.

Театралізовані ігри - розігрування в особах певного літературного твору і відтворення за допомогою виразних засобів (інтонації, міміки, жестів, пози, ходи) конкретних образів.

Театр – синтетичне мистецтво, що здійснює багатосторонній вплив на сприйняття глядача за допомогою акторськоговиконання, пластичного, кольорового, образотворчого, музичного рішень.

Театралізована діяльність — це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів.

Театралізована гра – це діяльність, що моделює біосоціальні стосунки, зовні підлеглі сюжету сценарію у визначених часових і просторових характеристиках; у цій діяльності прийняття образу опредметнене (переодяганням або лялькою), і виражається різноманітними символічними засобами (мімікою і пантомімою, графікою, мовленням, співами тощо).

Театралізовані ігри – розігрування в особах певного літературного твору і відтворення за допомогою виразних засобів (інтонації, жестів, пози, ходи) конкретних образів.

Тембр - забарвлення звуку. Його яскравість, м'якість, різкість, глухість відрізняє голос однієї людини від іншої, справляє приємне чи неприємне враження на слухача.

Темперамент - стійке поєднання індивідуальних особливостей індивіда, пов'язаних із динамічними аспектами психічної діяльності: інтенсивністю, швидкістю, темпом, ритмом тощо.

Толерантність - терпимість до чужої думки, віри, поведінки.

Трагедія - драматичний жанр, в якому зображується напружена боротьба пристрастей або ідей, громадська або особиста катастрофа. Трагедіїз азвичай закінчуються загибеллю героя.

Уява - процес створення людиною уявлень, які в дійсності нею не сприймалися.

Уявлення - наочні образи раніше сприйнятих предметів і явищ об'єктивної дійсності.

Штанкети - металева труба на тросах, до якої кріпляться куліси, деталі декорацій.

Фарс - від фр. Farce театральна вистава легкого, грайливого, нерідко вільного змісту, комедія побутового і в той же час перебільшеного характеру.

Фойє - приміщення в театрі, яке служить місцем відпочинку для глядачів під час антракту.

Художньо-мовленнєва діяльність - це діяльність, яка пов'язана із сприйманням літературних творів, їх виконанням, відтворенням, супроводжується образним, виразним мовленням, словесною творчістю.

Емоції — психічні стани і процеси, виражені у формі без посереднього переживання ставлення людини до світу, до того, що вона відчуває і робить.

Емоційне спілкування — спілкування за допомогою виразних рухів, які відповідають певному емоційному стану: поза, міміки, інтонації голосу, доторкання, погладжування, притискання до грудей, відштовхування.

Емоційний комфорт — стан максимальної зручності, задоволення, захищеності.

Емпатія — співпереживання, здатність розуміти інших, розпізнавати їх стан, адекватно на нього відгукуватися.

Етюд — нарис, імпровізація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш. У «чаші» Дитини сяє зародок зерна Культури / Шалва Олександрович Амонашвілі / Пер. З російської Л.О. Подкоритова. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький Центр ім. М.К. Реріха; Центр інноваційної педагогіки та психології Хмельницького національного університету, Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної педагогіки, 2012. – 72 с.
2. Артемова Л.В. Театр і гра / Л.В.Артемова. – К.: Томіріс, 2002. – С.108-144.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л.— К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
4. Білан О. І., Возна Л.М.. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І.Біланозна – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264с.
5. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 304 с.
6. Вітлугіна Н. Музичне виховання в дитячому садку. Київ. Вища школа. –1978. С.58-64.
7. Гураш Л. Відчути і збагнути: теорія і методика. Київ // Дошкільне виховання. – 2002. С-84-111.
8. Дорошенко Т. Розвиток творчих здібностей на уроках музики: методичні рекомендації. Київ // Початкова школа. 2001 - №4. –
9. Дронова О. Чистова Т. Під звуки музики: методичні рекомендації. Київ // Дошкільне виховання. – 1997- №7. - С.6-7.
10. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: 2-ге видання. Навч.пос. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.

11. Игры-драматизации//Эмоциональное развитие дошкольника. – Москва, 1983.- С.44-52.
12. Караманенко Т. Кукольный театр – дошкольникам / Т. Караманенко. – Москва : Просвещение, 1985. - С.28-44
13. Кочерга О. Психологія емоційно-почуттєвого благополуччя дошкільника / О. Кочерга // Дитячий садок. Спецвипуск за матеріалами Всеукраїнського Дня Дошкільця. – 2010. - № 25 (553). – С. 8-12.
14. Луцак Н. Народні ігри як засіб збагачення дитячої лексики «Дрібу, дрібу, дрібушечки»: методичні рекомендації. Київ // Дошкільнє виховання. – 1999 - №4. – С. 5-7.
15. Макаренко Л.В. Театр і театралізована діяльність у сучасному дошкільному закладі освіти: монографія / Лілія Макаренко. – Донецьк: ЛАНДОН-XXI. – 2011. - 211с.
16. Маханева М.Д. Театралізовані заняття в дитячому саду– Москва : Сфера, 2001.- С.23-31.
17. Неменова Т. Развитие творческих проявлений детей в процессе театралізованих ігор // Дошкільнє виховання. – 1989. - №1.- с.23-28.
18. Олійник О. Удосконалення акторської майстерності педагогів / О. Олійник // Вихователь-методист дошкільного закладу №9, 2013, С. 20-27.
19. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська – К.: Академвидав, 2006. – 356 с.
20. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Українське дошкільня», кер. проекту Жебровський Б.М.
21. Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста. – Москва, 1991.- С.11-27.
22. Реуцкая Н. А. Театралізовані ігри дошкільників // Игра дошкільника / Под ред. С.Л.Новоселовой.— М., 1989.- С.14-45.

23. Рубенок Е. Игры-драматизации в воспитании дошкольника // Дошкольное воспитание. – 1983. -№12.- С.1-2.
24. Скляренок Г. Игры-драматизации // Дошкольное воспитание. – 1983. – №7.- С.5-11.
25. Сорокина Н.Ф. Играем в кукольный театр // Дошкольное воспитание.- 1997.-№6, 10, 12; 1998-№2.- С.18-27.
26. Стрелкова Л. П. Игры-драматизации // Эмоциональное развитие дошкольника /Под ред. А. Д. Кошелевой. — М., 1985.- С.14-27.
27. Сучасний дошкільний заклад: середовище для розвитку: навчально-методичний посібник / [Авт.-упоряд.: М.І. Каратаєва, О.А. Денисова, Л.А. Грицюк]. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012. – 352с.
28. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Избранные труды: В 2-х т. т. – Москва : Педагогика, 1985. – Т. 1. – С. 42-48.
29. Уланова С.І. Світоглядно-методологічні основи формування музично-естетичної культури // Художня освіта і проблема виховання молоді. Зб. наук. статей. – Київ : Міносвіти України, ІЗМН, 1997. –
30. Хлебнікова Л.О. Урок музики у шестирічних учнів // Початкова школа. – 1988. – № 9. – С. 18-21.
31. Черноиваненко Н.М., Дмитриева Л.Г. Методика музыкального воспитания в школе. – Москва : Просвещение, 1989.- С.8- 207 .
32. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей: методичні рекомендації // Дошкільне виховання. – 2000. – № 2. – С. 6-8.
33. Шевчук А. Творче освоєння дитиною світу культури / А. Шевчук // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. - №12. – С. 4-10.

*КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНИЙ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИК ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ*

Навчальне видання

Олійник Олена Михайлівна

**ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ
ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку . Формат 60x84 1/16.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 6,2. Обл. вид. арк. 5,8
Зам. 21. Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП Волощук В. О.
32300, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Гагаріна, 63; тел. 8-097-380-54-49.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
від 10.08.2012р. серія ВО №699143.